

התמרים

מוסף "בית משיח" לחיילו בית דוד

JESCHIBOTH
„TOMCHEJ - TMIMIM“
 (TALMUDISCHE HOCHSCHULE)
 WARSAU, MLAWSKA 7.
 Telefon 12.05.63.

שיב
„תומכי-תמימים“
 ליובאוויטש
 בווארשא, מלאווסקא 7, טעל. 12.05.63
 גוסדה ב' גיסן תרס"א.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

בפתח הגיליון

אם בכל השנה ענינו העיקרי של תמים הוא לימוד התורה הרי כשמגיע הזמן של מתן תורה על אחת כמה וכמה.

בהתאם לכך הקדשנו את הגיליון הנוכחי לענין לימוד התורה. מלבד האופן הנדרש בלימוד התורה המוסבר ב'דבר מלכות' ובמדור 'אשכילה בדרך תמים', מופיעים הפעם הרבה עניני תורה – אם זה במדור 'א ווארט פון רבין' ואם זה במדור 'ממדף ספרי הישיבה' שמלא וגדוש בעניני תורה. כחסידים אנו יודעים שהתורה צריכה להיות חדורה עם 'נותן התורה' ועל כך הקדשנו (בנוסף להניל) את המדור 'חסידים מספרים' – סיפורים אודות אופן לימוד וחזרת דא"ח, דבר שכידוע היה עיקר הגילוי במיית – שראו את הנסתר, 'מעשה מרכבה'.

בגליון זה מופיע גם המדור 'מיומנו של תמים בבית חיינו'. ובהזדמנות זו – בקשר עם מלאות עשר שנים להתוועדות הפתאומית המיוחדת שערך כ"ק אדי"ש בש"פ נשא תנשי"א – מביאים אנו יומן המתאר בצורה אותנטית את כל מהלך ההתוועדות ההיא.

מן הראוי לציין חג נוסף שאנו חוגגים בחודש זה ובשנה זו בפעם השישים – כ"ח בסיון, יום בו הגיע כ"ק אדי"ש – "איש וביתו" – לחצי כדור התחתון – תשי"א-תשס"א. ביום בהיר זה החל שלב חדש נוסף בהכנת חצי כדור התחתון לגאולה האמיתית והשלימה, ועד שיום זה מהווה את שלימות הגילוי והתוקף של מתן תורה של דורנו זה – דור השביעי – בחצי כדור התחתון, ומכאן גם הקשרו ושייכותו לחודש זה חודש מתן תורה.

ויה"ר שנוכה עוד בימי ההכנה למתן תורה לגילוי של ה'יתורה' חדשה מאיתי תצא" ע"י כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בגאולה האמיתית והשלימה ותיכף ומייד ממי"ש.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

המערכת

מה בגיליון?

- 3 דבר מלכות - נעשה ונשמע
- 4 תורת מלך - קו התאריך
- 6 א ציור פון א חסיד - רי משה וילענקער
- 10 בית חיינו - ש"פ נשא תנשי"א
- 12 ממדף ספרי הישיבה - שאגת אריה
- 19 ביאורי תפילה - 'פוקח עיוורים'; 'מתיר אסורים'
- 20 אשכילה בדרך תמים - להרגיש את 'נותן התורה'
- 22 חסידים מספרים - אופן לימוד וחזרת דא"ח
- 24 תורת הגאולה - הלכות מלכים ברמב"ם (ג)
- 25 א וואָרט פון רביין - זמן תפלה
- 31 'תומכי תמימים' - ייסוד הישיבה בווארשא
- 35 מעולם הישיבות - מבצע יוצא לדרך

'התמים' - ירחון לתלמידי התמימים

מוסף "בית משיח" - סיון ה'תשס"א

עורך: הרה"ת שניאור זלמן הרצל

משתתף בעריכה: הת' שמואל אלכסנדר סנדר ווילשאנסקי

טלפון: 778-8000 (718) שלוחה 226. פקס: 953-6456 (718)

דואר אלקטרוני: BEIS@MOSHIACH.NET

דבר מלכות

מתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א
לתלמידי הישיבות

הקדמת "נעשה" ל"נשמע" בלימוד התורה

קטעים מכמה אגרות כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א אודות היסוד
ללימוד התורה - הקדמת נעשה לנשמע

תעשה לתורתו, מוכרח שיהי עובד ה' ואין מספיק הלימוד בשכל
לחוד כלל וכלל וכלשון המכילתא (יתרו) קבלו מלכותי ואח"כ
תקבלו גזירותי, ובברכות (רפ"ב) אשר בכל יום צריך לקבל תחלה
עול מלכות שמים ואח"כ עול תורה ומצות.

ומכ"ז מובן שבאם אין ההכנה באופן האמור [שכל זה נכלל
בפתגם חז"ל הקצר, אשר קבלת התורה היתה ע"י הקדמת נעשה
לנשמע], ואם אין הלימוד בדרך זה, הנה אין לה שייכות אמיתית
עם האדם הולמד ובמילא אין ניכרת פעולתה, אף שכדי שלא
לשלוף ענין הבחירה, מניחים לו ללמוד התורה ולהבינה אם בר
שכל הוא, כיון שזהו מדרכי הטבע, וע"ד מרז"ל (משנה ע"ז פ"ד)
יאבד עולמו מפני כו', ובפרט שע"פ
הבטחת כל ידח ממנו נדח, הנה סו"ס
יפעלו דברי התורה להחזירו לדרך
הרצויה, אבל דא עקא, שיכול להיות זה
בגלגול אחר (תניא סוף פרק לט)
ובניתים אבד עשירות שנים וכו'.

המורס מכל הנ"ל שצריך ללמוד
תורה בטהרה (ע"י שיהי זהיר בטבילת
עזרא) ובהקדמת יראת שמים וקבלת
עול מלכות שמים, וכיון שלאחר כל זה
עדיין צריכים לסייעתא דשמיא, הנה
צריך להיות ג"כ הענין דיהיב פרוטה
לעני, שאז במדתו של הקב"ה שהיא
מדה כנגד מדה נותנים לו הצלחה

בהלימוד מבלי התחשב אם הוא עני או עשיר.
מובן שאי אפשר לבאר ככל הדרוש במכתב, אבל תקותי שגם
השורות הנ"ל המעטות בכמות תספיקנה, אם יעיין בהם כפי
הדרוש. ובודאי יודע משלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת
כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בחומש תהלים ותניא
הידועים. ושומר עליהם, עכ"פ ישמור אותם מאכן ולהבא.
אגרות קודש כ"ק אד"ש זי"ב עמוד תכו

לאחר הקבלת עול מוצאים גם טעם ועונג
במענה על מכתבו, בו כותב שנבדח הוא וכו' ושואל איזה סדר
בלימוד וכו'.

הנה הא בהא תליא, וכשישמור סדר הלימוד וילמוד
בהתמדה ושקידה יסודרו גם שאר הענינים וכמו שקבלת התורה
בעת מתן תורה היתה על ידי הקדמת נעשה לנשמע וכן היא
ההוראה גם בעבודה היום יומית, וכפסק המשנה ריש פרק ב'
דברכות, יקבל עליו עול מלכות שמים ועול מצות, פשיטא שכן
הוא גם בהנוגע אליו, שהתחלת העבודה היא מתוך קבלת עול,
ואז מזכה השי"ת ומצליח שבמשך הזמן מוצאים גם טעם ועונג
אף שלא זהו העיקר כמובן.

אגרות קודש כ"ק אד"ש זי"ב עמוד רעז

הקדמת נעשה לנשמע תנאי לקליטת התורה
השי"ת יצליחו בהקדם הכי אפשרי שיקבע שיעור בלימוד
פנימיות התורה ושיהי אליבא דנפשי, ובהתנאי לקליטת תורתנו
הקדושה - בהקדמת נעשה לנשמע ואז מאושר יהי, ולא רק
ברוחניות אלא גם בגשמיות.

אגרות קודש כ"ק אד"ש זי"ב עמוד עדר

ההנחה והיסוד

במענה על מכתבו מרי"ח חשון, בו כותב אודות מצבו בהנוגע
לעבודת האדם לקונו, ואשר רצונו להתקשר ומבקש פרטים
בהנוגע להנהגתו לעתיד.

הנה מובן ופשוט אשר בריחוק
מקום אין הענין לתת הוראות
מפורטות, כי הדבר תלוי בתכונת נפשו
של כאו"א ותנאי זמני ומקומו בהם
נמצא (מלבד בתור הוראת שעה
וכשמוכרחים לזה), ובנדון דילי" הנה
מספיקה ההנחה והיסוד שהוא גם
האופן דקבלת התורה בכללותה, והוא
הקדמת נעשה לנשמע, שעד"ז הוא גם
בהנוגע לכל חלקי התורה, ומהם
פנימיות התורה הדרכותי ומנהגי, וכדי
להביא קבלת עול זה בפועל בחיי היום
יומיים, הנה עליו לקבוע שיעורים

בלימוד תורת החסידות לחקור במנהגי החסידים ולהתנהג בהם
להשתתף בהתועדות וכיו"ב, ויתיעץ ע"ד הפרטים עם משפיע
תורת החסידות דשיבת תורת אמת בירושלים ת"ו, או באם
אפשרי, דישיבת תומכי תמימים בלוד.

אגרות קודש כ"ק אד"ש זי"ב עמוד נז

קבלת עול מלכות שמים תחילה

במענה על מכתבו מה' ניסן, אודות חשבון הנפש ושבת לסי"ה,
אשר אין מרגיש עלי במעלות העבודה ויראת שמים במידה
מספקת מתאים ללימוד התורה.

והנה ידוע מאמר רז"ל (ע"ז יט, א) שבזמן לימוד התורה ישנן
שתי תקופות, בתורת ה' יהיה ובתורתו אשר זהו תכלית הלימוד.
ולכאורה יקשה המקשן איך אפשר שתורת ה' תעשה לתורתו,
והרי אין ערוך כלל וכלל בין נתן התורה ולומד התורה, בין בורא
ונברא, ואם אי אפשר להעלות פילא בקופא דמחטא (ואפילו
בחלום) אף שניהם גבולים, עאכ"כ בנוגע להבורא בלי גבול
האמיתי ואשר הוא ודעתו וחכמתו ותורתו חד הוא (וכמו
שהאריך הרמב"ם בכל זה ונתבאר בתניא וביחוד בשער היחוד
והאמונה (בתניא שם)), אלא שהוא בחסדו של הקב"ה שהוא כל
יכול, והממנו יפלא כל דבר. ומזה יובן ג"כ, שבכדי שתורת ה'

תורת מלך
ערכים בתורת
כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו התאריך

העובר את קו התאריך לגבי ספירת העומר וחג השבועות
מתי יחוגג העובר את קו התאריך את חג השבועות לפי חשבון הימים שלו או של המקום בו הוא שוהה בחג? • מוגש לרגל סיום ימי ספירת העומר וחג השבועות הבעל"ט ע"י הת' יהושע מנחם נויהויזר

אז נאמתי, כי דבר אגביות טלית: את הסדרות קטלוצ גבולות, היינו בדיוק המצויים אצלנו מה צ"ח מהס, וכן ע"י ק"ח כ"ח אצלנו השני, כי טלית הם וקדמו שניהם, וד"כ היו ע"י א"ח, וקדושה אחת ונ"ח ד"ח אסור דבר, ושהי"ח זכ"ח אמת (ט"ח) הפעולת ע"י אמת (ט"ח) ד"ח ד"ח ו"ח.

הוספה שהוסיף אד"ש בכתי"ק למכתב המופיע כאן מאג"ק ח"ג

הסקנו כי השעה היא 12 בלילה של ליל שני, 24 שעות אחר-כך; חשבון זה הוא היוצר את המושג "קו התאריך". כלומר: ישנו מקום מסוים, שאם נגיע אליו ממערב למזרח, רגע לפני שנעבור אותו תהיה השעה 12 בלילה של ליל שני, וברגע שנעבור אותו תהיה השעה 12 בלילה של ליל ראשון ונמצא ש"הרווחנו" יום. ולהיפך: אם נגיע ממזרח למערב, רגע לפני שנעבור אותו תהיה השעה 12 בלילה של ליל ראשון, וברגע שנעבור אותו תהיה השעה 12 בלילה של יום שני ונמצא ש"הפסדנו" יום.

כאן נשאלת השאלה ההלכתית: אדם שעבר את קו התאריך והפסיד יום או הרויח יום, כיצד עליו לנהוג לגבי ספירת העומר: האם הוא ממשיך לספור על פי ספירתו שלו, או שמעתה הוא סופר בהתאם לספירת המקום בו הוא נמצא.

ולדוגמה: אי שדילג יום, נניח שיצא ממקומו במוצאי יום ראשון של הספירה, וממילא, בחשבון הימים שלו, מתחיל כעת יום שני, אך בחשבון הימים של המקום אליו הוא נוסע מתחיל כבר יום שלישי. מה אם-כן הוא סופר: יום שני לעומר או יום שלישי לעומר? (וכן להיפך, באותו שנתוסף לו יום).

במכתב הנ"ל (משנת תש"ט), לא פוּשט הרבי ספק זה ומציג סברות לכאן ולכאן. לסיכום כתב הרבי: "ויכיון דיש סברות לכאן ולכאן סופר שתייהם, ובמילא – בלי ברכה."¹ אמנם, בלקו"ש ח"ג (פרשת אמור – משיחות חה"ש תשי"ז ותשכ"א) מתייחס הרבי שוב באריכות לספק זה, ופוּשט אותו להלכה למעשה²:

כשנעיין במהותה של מצות ספירת העומר נגלה כי היא שונה בעיקרה משאר הדינים שבתורה הנוגעים לחשבון הימים, כמו למשל, שבתות וימים טובים – שביום השביעי בשבוע או בתאריך מסויים בחודש, הוא שבת או יום-טוב:

בנוגע לקביעת השבת, אין משמעות למספר הימים הפרטי של האדם, שהרי קביעותה של השבת לא נמסרה לכל אחד ואחד בפני עצמו, אין היא שייכת בכלל לספירת הימים האישית של יהודי זה או אחר אלא כחלק מכלל ישראל. מאחר וכך, כיון שבמקום זה שבו הוא נמצא כעת הוא היום השביעי, ואצלם מצד דין תורה היום הוא שבת, אין שום נפק"מ בכך שאצלו עוד לא עברו שבעה ימים מראשית השבוע. וממילא, פשוט למעשה כי באותו אחד שעבר את קו התאריך והפסיד או הרויח יום, שהוא נוהג בשבת ויו"ט כמנהג המקום שבו הוא נמצא. (וכך אף נוקט

במכתב (מיום ט"ז סיון תש"ט) הנדפס באג"ק ח"ג ע' קיז (ומופיע גם בלקו"ש ח"ז ע' 8-285), מתייחס הרבי לשאלה הבאה: "בנדון שאלתו – מה שבמשך נסיעתו דילגו יום אחד. ושואל לסיבת הדבר, ואיך היתה צ"ל ההנהגה בענין ספה"ע בפרט."

"סיבת הדבר": כדור הארץ הוא כידוע עגול ככדור. ומאחר וכך, זריחת השמש, שעל-פיה נקבעים הימים, איננה שווה בכל המקומות: כשבמקום אחד מאירה השמש, הרי בקצה השני של הכדור עדיין חשוך לגמרי.

השמש סובבת סביב כדור הארץ, סיבוב שלם ליממה. ולפי זה נמצא כי ה"פער" בין מקום אחד למשנהו בזריחת השמש (– כלומר: תחילת היום) מגיע עד ליממה שלמה.

המחשת הדבר: השמש הלוא הולכת ממזרח למערב. מאחר וכאמור הסיבוב השלם נעשה תוך יממה אחת, יוצא כי בתוך 24 שעות היא הולכת 360 מעלות (כל כדור הארץ); ב-12 שעות – 180 מעלות (להלן "חצי כדור") וב-6 שעות – 90 מעלות (להלן: "רבע כדור").

כשהולכים מירושלים, למשל, לכיוון מזרח – רבע יכדור – הרי שם מאוחר יותר ב-6 שעות (שכן במקום היותר מזרחי זרחה השמש יותר מוקדם, שהזריחה היא ממזרח, כאמור). כשממשיכים הלאה ומגיעים לחצי הכדור (כלומר: בדיוק "מול" ירושלים בכדור הארץ), השעה כבר מאוחרת יותר ב-12 שעות, אם בירושלים כעת 12 בצהריים של יום ראשון, הרי כאן 12 בלילה (ליל שני).

וכעת נראה להיפך: כשהולכים מירושלים לכיוון מערב, רבע כדור, הרי שם מוקדם יותר ב-6 שעות (שהשמש זרחה שם רק לאחר שזרחה בירושלים), כשממשיכים הלאה ומגיעים לחצי הכדור, כלומר: לאותו המקום הנ"ל שהוא "מול" ירושלים בכדור הארץ, הרי שהשעה שם מוקדמת מירושלים ב-12 שעות, כשבירושלים השעה 12 בצהריים של יום ראשון, שם השעה היא רק חצות (12 בלילה) של ליל ראשון! זאת בשעה שמקודם, כשהלכנו מירושלים לאותו מקום בכיוון ההפוך, ממערב למזרח,

המובא כאן מסביר בקצרה את עצם המושג ואת חידושו של הרבי בעניין קו התאריך, מכיון שבמסגרת זו א"א להאריך. הרוצה להחכים עיניו בנוף השיחה שבלקו"ש וכן, בארוכה ובהרחבה, בקונטרס "בדין העובר את קו התאריך לענין שבת ויו"ט ספה"ע ושבועות" – במשנתו של הרבי – הופיע בקובץ "מגדל אור" ז' (א), קליפורניה, תשמ"ט.

הרוצה לעמוד על כללות עניין "קו התאריך" בתורתם של גדולי הדורות, יוכל לבוא על מבוקשו בספר "שיטות קו התאריך בכדור הארץ", מאת הרב יהודה בלום, ירושלים, תש"נ. – בו לוקטו והובאו כל דברי רבותינו הראשונים והאחרונים בעניין (920 עמ"ל).

היכן הוא 'קו התאריך'?

המדובר בפנים הוא בנוגע לעצם קיומו של "קו התאריך", ובה הכל פשוט ומוכן. אמנם, יש לציין לנקודה עיקרית, שמציין אליה הרבי בקצרה במכתב הני"ל, והיא אכן לגמרי לא פשוטה והתחבטו בה רבים, ובלשון הרבי שם: **"וכאן הוא פנימיות המבוכה": היכן הוא אותו קו התאריך?**

בכדי להצביע על מקום מסויים כעל אותו "קו", יש למצוא את המקום שבו מתחיל מנין הימים, כלומר: שם מתחילה השמש לזרוח, ומשם היא מתקדמת והולכת לכיוון מערב. (וממילא אותה נקודה היא הגבול, שבשעה שבמערבה של נקודה זו למשל היא תחילתו של יום שני, הרי במזרחה תהיה תחילתו של יום שני רק בעוד 24 שעות, כשהשמש תגיע לשם, והיינו שעכשיו זה נחשב רק תחילת יום ראשון). אמנם באמת אי אפשר כלל למצוא מקום זה, מאחר והעולם הוא הרי כאמור עגול ככדור, ולכדור אין התחלה ואין סוף. אי אפשר להצביע על נקודה מסויימת ולומר כי שם מתחיל מנין הימים, או להיפך: אפשר להצביע על כל נקודה שהיא כהתחלה! בכל נקודה שהיא יש זמן שבה מתחילה השמש לזרוח ומשם היא נעה מזרחה...

על מדוכה זו ישבו חכמי האומות. נמנו וגמרו והסכימו כי נקודה זו תהיה במקום מסויים (מעלה 180 לאורך גרינוויץ), מקום זה הוא באמצע האוקיינוס השקט, וממילא לא יוצרו מכך שום בלבול וערבוביא לבני הישוב (– שבתוך מקום ישוב יהיה הבדל של מעת לעת בין מקום אחד למשנהו). כמובן שגבול הסכמי זה אין בכדי להשפיע במאומה על השאלה ההלכתית: על פי ההיבט התורני האמיתי – היכן אכן מתחיל מנין הימים?

רבות רבות דנו בשאלה זו. במכתב הני"ל משנת תש"ט מביא הרבי את שלשת השיטות שנאמרו בזה: (1) 90 מעלות ממזרח ירושלים. (2) 145 מעלות ממזרח ירושלים. (3) 180 מעלות ממזרח ירושלים. (אך יצויין כי מספר שיטות זה היה רק אז. עקב הבלבול הרב בעניין וחוסר הידיעה הבסיסית בתחום זה, כבר נאמרו בעשרות השנים האחרונות עוד כל מיני שיטות והצעות שונות ומשונות ו"יצירתיות" בעניין...)

הרבי בפשטות כבר במכתב הני"ל, וכמו שנקטו כל הפוסקים הדנים בזה).

שונה הוא הדבר בנוגע לספירת העומר: שם כל עיקר המצוה היא החובה על כל אחד ואחד כשלעצמו, (ובלשון הגמרא: "שתהא ספירה לכל אחד ואחד" – ובשונה מספירת שמיטין ויובלות שהיא ספירה אחת הנעשית עבור כל עם ישראל, על ידי בית-דין). ומאחר וכל עיקר המצוה הוא על כל אחד ואחד, הרי ממילא אף אופן חשבון הספירה צריך להיות כך שכל אחד יספור כמה ימים הם **אצלו** לעומר, ואף אם מספר הימים שלו איננו תואם למספר הימים הכללי של המקום בו הוא נמצא אין בכך כלום והולכים אחר ספירתו שלו. אם למשל הוא ספר אתמול יום אחד, וכעת דילג יום, עליו לספור היום בהתאם למניינו האישי שני ימים, אף שבמקום זה סופרים כבר שלושה ימים, וכן להיפך, אם ספר אתמול שני ימים, וכעת התוסף לו יום, עליו להמשיך לספור בהתאם למניינו האישי היום, שהוא שלושה ימים, אף שבמקום זה סופרים שניים³.

"שני" וכי, נעשית בציווי התורה שציוותה לספור מתאריך מסוים עד תאריך מסוים, שבה נעשים ימים אלו יחידה מספרית מסוימת, כשכל יום הוא חלק נוסף מאותה יחידה.

מאחר וכל מציאות הספירה נעשית ע"י (ציווי) התורה, לכן, בכדי להכריע בשאלה הני"ל האם הולכים אחרי מספר הימים שעברו על האדם מתחילת הספירה או אחרי ימי החודש, עלינו להתבונן **למה אכן מתייחסת התורה בספירה זו:** אילו היה איזה עניין מצד התורה **בעצם המספר של מ"ט ימים אלו – ולא רק מצד הציווי על הגברא – שהוא צריך לספור**, אז אכן היתה משמעות לכך שיום זה בחודש הוא יום זה וזה לעומר (אף שאצל האדם הסופר אין זה אותו היום), והיה ניתן לומר כי האדם צריך להתחשב בזאת ולא במניינו האישי. אמנם, מאחר ולא מצינו שום מציאות כזאת בעצם הספירה, וכל עניין הספירה הוא רק ביחס לאדם, הרי ממילא אין שום משמעות לכך שהיום בחודש מהווה כך וכך ימים לעומר, ובדוגמה הני"ל: אילו יום לי בניסן הוא אצל האדם יום י"ד לעומר, הרי אין לומר כלל כי עליו ללכת ע"פ היום בחודש שהוא ט"ו לעומר, שכן מצד היום, אין שום משמעות וחלות שם "ט"ו לעומר" עליו – לומר שעפ"י יקבע אופן ספירת האדם. כל זה הוא בתכלית הקיצור ותן לחכם ויחכם עוד.

המשך בעמוד 9

אך עליו לספור היום ט"ו, מאחר ובמקומו עתה התאריך הוא לי סיון, **וכך הוא ע"פ דין שאצלו כעת לי סיון**, (ולמשל: אילו היה איזה יו"ט ב-לי סיון היה עליו לחגוג אותו היום), הרי ממילא עליו לספור היום את ספירת לי כלומר ט"ו ימים לעומר.

על-כך מתייחס הרבי במילים קצרות מאוד בהערה בשיחה זו"ל (על מה שמבאר כי חובת הספירה היא חובה פרטית על כאו"א):

"ואין לומר, שאף שחייב הספירה הוא על כל אחד ואחד, מ"מ החיוב דכל אחד הוא לספור את הספירה במקום ההוא, שהרי אדרבה – לא מצינו מציאות הספירה לולא המצוה שנצטוו, והציווי הוא לכל או"א, ואין מציאות להספירה מבלעדי המצוה".

ביאור הדברים במילים פשוטות: ידוע בכ"מ, מהרוגז'ובר (והרבי מאריך בזה כידוע אף בנוגע לספירת העומר לגבי קטן שהגדיל בימי הספירה), **שכל מציאות וחלות מהות הספירה נעשית רק מצד ציווי התורה**, ובלא הציווי אין שום משמעות לכך שאומר היום יום אחד או שני ימים, אם למשל ימנה אדם: היום יום אחד לפורים, היום שני ימים לפורים וכי, הרי אין לזה כל משמעות ולא חלה בזה שום מציאות של ספירה, באותה מידה שיום זה הוא כך וכך ימים מפורים הוא כך וכך ימים מחנוכה, וכך וכך ימים מתאריך אחר. כל חלות **מציאות** הספירה, שאותו יום הוא אכן "ראשון" או

1. ובראשית הדברים שם כותב הרבי: "לע"ע לא מצאתי מי שידבר בדין ספיה"ע בהני"ל. ובמילא כל מה שבה לקמן – אינו אלא לפלפולא בעלמא".

2. ואכן בלקו"ש ח"ז (הני"ל) ע' 288, לאחר ציטוט המכתב מופיעה הערת המו"ל: "מכתב הני"ל היא סברא ושקוי"ט, ולאחרי זמן דן עוד הפעם בנדו"ד ובה למסקנא". ונדפסה שם שוב השיחה מלקו"ש ח"ג.

3. כאמור לעיל, לא ניתן במסגרת זו להרחיב ולבאר את פרטי החידוש והסברות שבדבר, אך מכל מקום, פטור בלא כלום אי אפשר, ונציין אפוא בקצרה לאחת הנקודות העיקריות בשיחה, שבה בעצם פושט הרבי (עכברד אגב) את אותם צדדי הספק שהעלה בימישנה ראשונה, במכתב הני"ל.

אחד מצדדי הספק הוא, שיש לחקור האם הולכים אחרי הספירה שלו, או אחרי ימי החודש שלו. וכלומר: אף שהחיוב לספור הוא בודאי חיוב אישי של כל אחד ואחד, אך ניתן לומר כי גדר הספירה נקבע, לא ע"פ מניינו שלו – כמה ימים עברו אצלו מהקרבת העומר, אלא ע"פ ימי החודש שלו, שהרי ספירת העומר קשורה עם ימי החודש. קרבן העומר הוקרב בט"ז בניסן, ומאותו יום מתחילים לספור שבעה שבועות, כך שביים לי ניסן למשל, המניין הוא ט"ו ימים. וממילא, אותו שדילג למשל על יום כ"ט בסיון, הרי אף שהוא לא ספר את ספירת י"ד,

ר' משה וילענקער

מהיחידים אשר אדמו"ר הזקן מצא בו בכל עת דחקן ולחצו
 נוחם לנפשו ועמו דיבר בענינים העומדים ברומו של עולם •
 קוים לדמותו של החסיד רבי משה וילענקער מגדולי חסידי
 אדמו"ר הזקן, האמצעי והצמח צדק • מוגש ע"י הרה"ת
 שניאור זלמן שי' ברגר

א ציור פון א חסיד
 לדמותם של גדולי החסידים

התקרבותו לחסידות

אדמו"ר הזקן פותר את הספקות

בקובץ השני של "התמיץ"¹ מביא אדמו"ר הריי"צ תיאור
 אופן התקרבותו של רבי משה וילענקער לחסידות כפי שמופיע
 בכתבים שהיו בעיובונו של החסיד הרי' אברהם אבא פערסאן:

"האחים החסידים הר"ר משה והר"ר זאב וואלף ווילענקעס
 מוצאם ממשפחה כבודה בעיר ווילנא, ובהיות כ"ק אדמו"ר
 הזקן בעיר ווילנא בפעם השניה או השלישית, בשנת תקמ"א,
 היה החסיד הגאון והמשכיל הר"ר משה אברך בעל כשרונות
 מצויינים, והרציא ספיקותיו בלימודים לפני כ"ק אדמו"ר,
 וכאשר כ"ק אדמו"ר ענה לו על כל שאלותיו דבר דיבור על
 אופנו, נדבק האברך בכ"ק אדמו"ר וכשני חודשים אחר שנסע
 כ"ק אדמו"ר מוילנא התפנה האברך מביתו וילך הלך ברגליו עד
 בואו לכ"ק אדמו"ר לעיר ליאזנא.

בבוא הר"ר משה לכ"ק אדמו"ר הנה על פי מעלת כשרונותיו
 המצויינים סידרו כ"ק אדמו"ר בין תלמידי חדר אלי"ף², אמנם
 כאשר נודע לכ"ק אדמו"ר אשר הר"ר משה התגנב מביתו שלא
 ברשות אשתו לא חפץ להרשות לו ללמוד בליאזנא, עד אשר ילך
 לביתו ויטול רשות כדון, הר"ר משה התחנן כי יתיר לו כ"ק
 אדמו"ר להתעכב כחצי שנה וכ"ק אדמו"ר מילא בקשתו זו".

ר' משה נעלם מביתו

אודות היעלמותו של ר' משה מעירו ומשפחתו ממשך
 אדמו"ר הריי"צ שם:

בן עשר שנים היה החסיד ר' זאב וואלף כאשר אחיו הר"ר
 משה נעלם פתאום. כעבור חצי שנה בא חזרה, התעכב כשבועיים
 ואז לקח את אשתו ושני בניו ועזב את וילנא באמרו - כי הקרה
 לו השם יתברך פרנסה בסביבות העיר וויטעבסק.

"חמש עשרה שנה" - מספר החסיד ר' זאב וואלף לבעל
 נכדתו החסיד הרי' אברהם אבא פערסאן - "לא ידעתי מה זה
 נעשה באחי ר' משה, ובאחד הימים נודעתי כי אחי הרי' משה
 הוא מיחידי הסגולה בתלמידי המגיד מליאזנא, ובהיותי כל
 הימים בין המנגדים העציב דבר זה את רוחי במאוד, וכה עברו
 עוד כשתיים שלוש שנים. כאשר הוליכו את כ"ק אדמו"ר לעיר
 המלוכה³ היה יומא טבא לחברי, אבל אני ליבי כאב לי על זה,
 וכאשר שמעתי גדולת אחי הרי' משה בידיעת התורה וביירת

שמים אשר כל גדולי וילנא הללוהו, הנה כאשר הוא בחר לו לרב
 את המגיד מליאזנא ידעתי כי בודאי אדם גדול הוא.

בצאת כ"ק אדמו"ר לחירות התחזקה עדת החסידים בוילנא
 ומזמן לזמן הייתי מבקרם, וכאשר התיישב כ"ק אדמו"ר
 בליאדי, הנה אז באתי לכ"ק אדמו"ר בפעם הראשונה ואתעכב
 שמה כתשעה חודשים, ושם התראיתי עם אחי הרי' משה בפעם
 הראשונה אחר הפסקה של עשרים שנה".

ר' משה נקלט בעולם החסידות

פעם⁴ ישב ר' משה ווילענקער חסידו של אדמו"ר הזקן
 וסיפר על הקירוב וההדרכה שהיתה לו מהחסידים בעת הגיעו
 בפעם הראשונה לליאזנא לרבי, חמשה חודשים הוא ישב, שמע
 ולמד עד שהרגיש שהוא יכול להיכנס אל הרבי ליחידות.

"כל מלה ששמעו מחסיד למדו, חזרו והכניסו אותה בראש
 ובלב עד שכשראינו את הרבי היה זה כמו גילוי השכינה.
 וכשמענו תורה מהרבי (לא יותר מפעם בחודש) חזרנו עליה
 חמישים-שישים פעם. כשהיה יוצא מישהו מיחידות, היינו
 בתשוקה גדולה לדעת מה הרבי אמר לו".

דגלתו בעבודת ה'

חסיד 'פנימי'

באגרת קודש מיום י"ח תמוז תרצ"ט⁵ מסביר אדמו"ר
 הריי"צ את הענין של 'מקיף' ו'פנימי'. בכדי לבאר זאת הוא
 מביא את תיאורו של אדמו"ר מהר"ש על ההבדל בין החסידים
 ר' משה ווילענקער שהיה 'פנימי' ור' יקותיאל ליעפליער שהיה
 'מקיף'. להלן קטעים (מתורגמים) מאגרת זו:

"ר' משה ווילענקער ור' יקותיאל ליעפליער שניהם היו
 מחסידי סבי זקני [אדמו"ר הזקן] שניהם אחזו בעבודה הגבוהה
 והגדולה של "להתענג על הוי"ו", זאת אומרת הדרגה הגבוהה
 ביותר של האבה בתענוגים, ובכל אופן ר' משה ווילענקער היה
 חסיד 'פנימי' ור' יקותיאל ליעפליער חסיד 'מקיף'.

מבנה השכל והמידות של חסיד הוא לפי ערך היחידות
 הראשונה שלו אצל הרבי, והיחידות הראשונה של חסיד אצל
 רבו היא לפי ערך מהותו העצמית. לפי אופן מהותו העצמי הרבי
 נותן לו סדר עבודה מתאים.

ר' משה ווילענקער ור' יקותיאל ליעפליער היו שני מהויות

4) ספר השיחות תרצ"א עמוד 259.
 5) אגרות קודש לאדמו"ר הריי"צ חלק
 ד' עמוד תקלה ואילך. ולהעיר, שאגרת זו
 נכתבה ביום ח"י בתמוז (תרצ"ט) וכשרך

בשי"ס, מדרש, עיקרים, כוזרי וזהר (ולחדר
 ב' היו מדקדקים יותר).
 3) הכונה היא כשהוליכו את אדמו"ר
 הזקן למאסר בשנת תקנ"ט.

1) התמים חוברת ו' עמודים ח-ט.
 2) בחדרים אלו שייסד אדמו"ר הזקן
 למדו אברכים חסידות, וכידוע שלשם
 כניסה לחדר אי היו צריכים להיות בקיאים

מתולדותיו

ר' משה ווילענקער לא נולד במשפחה חסידית. מוצאו ממשפחה נכבדה מווילנא ועסק במסחר. בשנת תקמ"א בעת ביקור אדמו"ר הזקן בוילנא נמשך אחריו, ולאחר חודשים נסע לליאזנא, שם למד ביחדרי א'. עם השנים הפך לאחר מגדולי החסידים, ידוע כבעל מוחין רחבים חסיד פנימי, עמקן גדול ובעל פה מפיץ מרגלות. שנסע בשליחותו של אדה"ז לשליחויות שונות. לרבי משה היו שני בנים ואח צעיר בשם רבי זאב וואלף שהתקרב לחסידות כעשרים שנה אחריו. רבי משה האריך ימים והיה חסיד של שלושה אדמו"רים – אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצמח צדק.

נעלים ביותר ובקי עד להפליא בספרי המחקר ובעל מחשבה עמוק למאוד. הוא היה מהיחידים אשר אדמו"ר הזקן מצא בו בכל עת דחקו ולחצו מבית (מחבריו הרבנים הצדיקים מפולין) ומחוץ (מהמגידים הווילנאים) נוחם לנפשו הטהורה. באותם זמנים דיבר עמו בענינים ובמושכלות העומדים ברומו של עולם.

בשליחותו של אדמו"ר הזקן

שליחות להפצת המעיינות במחוז בסרביה

אדמו"ר הרייז' מספר¹⁰ על שליחותו המיוחדת של ר' משה למחוז בסרביה. החסיד רבי משה ווילענקער היה מן האברכים הראשונים שלמדו ביחדרי' שייסד כ"ק אדמו"ר הזקן. עבודתו של כ"ק אדמו"ר הזקן בענין התפשטות החסידות היתה באופן מופלא, בחכמה גדולה של התארגנות. הוא היה שולח שלוחים בסתר לעורר לבבות לגשת להתקרב לדרכי החסידות, והיה שולח את תלמידיו גם למדינות רחוקות. את ר' משה ווילענקער שלח למחוז בסרביה, ואמר לו שלא ישוב משם עד שייסיים את המוטל עליו. התעסקותו שם ארכה 15 חודשים, ופירותיו הם החסיד ר' יצחק משה מיאסי, חסידי קאלאראש ואחרים.

שליחות לפטרבורג

בשנת תקנ"ד¹¹ הגיעו לחצר הקיסרית יקטרינה תלונות רבות על היהודים בעניני מסחר. בהוראת אדמו"ר הזקן עשו החסידים פעולות שונות כדי שהקיסרית והשרים ידעו שהתלונות על היהודים הן הכפשות מכוונות. החסידים ביקשו מהשר פאטיאמקין שימליץ טוב על היהודים בפני הקיסרית. והיא מצידה החליטה לשלוח שליח מיוחד שיחקור וידרוש את דרכי מסחרם ואורחות חייהם של היהודים, ויחסיס אל האזרחים שהם גרים בשכונותם.

סגן שר הפנים שמונה לבחור את השליח, מינה את הסופר

שונות בתכלית. ר' משה היה בעל מוחין ועליו אמר סבי זקני [אדמו"ר הזקן] לסבא [אדמו"ר האמצעי]: משה יש לו מוחין גדלות, ובעשר שנים שעבד על עצמו – עיבד מוחין רחבים.

אצל ר' משה ווילענקער ארכה שלוש שנים ההכנה⁶ בכדי להיכנס ליחידות לסבי זקני [אדמו"ר הזקן] ולאחר מכן נשאר שבע שנים בליאזנא כדי 'להוריד' את היחידות לעבודה בפועל.

אבא [אדמו"ר הצמח צדק] סיפר לי שהרה"צ ר' אהרן נ"ע מסטראשעלע סיפר לו שבליה הראשון לאחר היחידות: הראשונה של ר' משה אצל סבי זקני [אדמו"ר הזקן] הוא היה שקוע במה ששמע מהרבי עד שנאלץ לבקש משני אברכים – שלום יאנאוויטשער וחיים דרויער – שישגיחו עליו שלא יחסיר מילים בתפילת ערבית ובקריאת שמע שעל המיטה, כך זה נמשך שבעועים, עד שר' משה התיישב וינרעג.

'במידה שאדם מודד בה מודדין לו: ר' משה ווילענקער התייגע שלוש שנים בהכנה ליחידות, ולכן היחידות היתה אחרת והמענה היה אחר.

ר' משה ווילענקער הוא חסיד פנימי. יש לו עבודה מסודרת, הגם שביפנימי ישנם גם חילוקי זמנים עליות וירידות בדרגות העבודה, אבל זה באופן אחר לגמרי מאשר אצל חסיד מקיף. אצלו אור ההשגה מאיר אפילו ברגליים, אפילו הרגליים משועבדות להשגת אלקות, אבל מתוך שקט עם בעירה של שלהבת פנימית".

פה מפיץ מרגליות

בספר בית רבי⁷ מתאר את גדולתו של ר' משה: "מחסידי רבנו הגדולים, היה בר דעת גדול ועמקן בדברי חסידות ופה מפיץ מרגליות".

ר' משה היה חוזר חסידות בציבור ומסבירם בטוב טעם וכפי שסיפר המשפיע בליובאוויטש ר' גרונם ז"ל⁸: הוא היה חוזר הרבה מאמרי דא"ח בציבור וכידוע שהיתה לו 'שפת חלקות' – בתחילה היה חוזר על המאמר כשהוא מדייק מאוד בלשונו, כפי שנאמר על-ידי אדמו"ר הזקן, אות באות, ובאותו ניגון שהרבי אמר זאת. אחר כך הוא היה אומר 'יוכעת נוציא את מה שיש באמתחתינו שלנו', והיה מתחיל לבאר את הענינים בלשונו הוא.^{8*}

בעל מחשבה עמוק למאוד

רבי ברוך⁹ אבי אדמו"ר הזקן היה 'נסתר', וגם כשהיה מגיע אל אדמו"ר הזקן איש לא ידע את זהותו. רק פעם אחת כאשר הפציר בו אדמו"ר הזקן הסכים לגלות לבני ביתו ולמקצת תלמידיו היותר נעלים.

החסיד ר' משה ווילענקער היה מאושר כל ימי חייו בזה שזכה לראות את אבי אדמו"ר הזקן ולשמוע ממנו דברי תורה ביחידות. את אשר דיבר היה ענינים קצרים, רק מופלאים במושכל ולא התייר לגלותם. כעבור יומיים פתאום נעלם ר' ברוך, דבר שציער מאוד את החסידים שנפגשו עמו, והתכוננו להמשיך ולשמוע ממנו דברים שבנסתר.

ביותר הצטער הר"ר משה ווילענקער שהיה בעל חושים

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח את ה'היום יום הכניס קטע מאגרת זו ביום – ח"י בתמוז.

(6) להעיר מהמובא במ"מ שבהערה 4 על הכנה שנערכה חמשה חודשים. ואולי ההכנה הכללית ארכה ג' שנים וההכנה

בפרטיות יותר (לאחר שנקבע הזמן) לקח ה' חודשים.

(7) עמוד עו.

(8) תשורה של משפחת רייכמן (י"א תמוז תשנ"ז) עמוד 58.

(8*) אודות אופן זה בחזרת דא"ח, ראה

גם במדור 'חסידים מספרים' שבגליון זה. (9) 'למען ידעו עמוד 224.

(10) שיחת י"ט כסלו תרצ"ג, נדפסה בלקי"ד ח"א (בלה"ק) עמוד 43.

(11) על פי ספר התולדות לאדמו"ר הזקן ח"ב עמוד 489 ואילך.

דערזשאוויין שם, וכפי שנודע הנה דערזשאוויין מעבד את הרצאתו על יסוד ביקורו בערי מושב היהודים ויבא את דיבתם רעה. אלא, שמלאכת החסידים ר' משה מייזיל ור' משה ווילענקער – במשך כשלושה חדשים – הצליחה". התוצאה של עבודתם הסבוכה היתה שהקיסר גער בסופר דערזשאוויין, וגזר שכל רשימותיו יועלו באש ורוח ישראל בכל מרחבי המדינה נרגעה.

שליחות – לקבל הסכמות ל'תניא'

כשביקש¹² אדמו"ר הזקן להדפיס את ספר התניא שלח את החסידים הנודעים – ר' משה ווילענקער, ר' פנחס רייזער ר' יצחק משה מיאסי – אל הרבנים הצדיקים רבי יהודה לייב כהן ורבי זוסיא מהאניפלי להתיישב עמם אם להדפיס את ספר התניא. בשלהי אלול תקני"ו חזרו השלוחים והסכמות משני הרבנים בידיהם, ואז הודיע אדמו"ר הזקן להמדפיס דסלאוויטא הסכמתו להדפיס את התניא.

בנוגע לשליחות זו סיפר החסיד רבי אבא פערסאן ני"ע בשם חותן חותנו החסיד רבי זאב ווילענקער מה ששמע מאחיו החסיד המפורסם רבי משה ווילענקער:

הרב הצדיק רבי זוסיא אמר: עם ספר התניא ילכו ישראל לקראת משיח צדקנו. והרב הצדיק רבי יהודה לייב כהן אמר: ספר התניא הוא קטורת לכל המגיפות הרוחניות דעקבות דמשיחא.

התרגשותו של ר' משה ה'מתוך'

אדמו"ר הריי"צ מספר¹³ על הרבנית דבורה לאה בתו של אדמו"ר הזקן שהבינה מאביה, שגזר עליו להסתלק מהעולם בגלל קיטרוגים קשים. היא ביקשה להחליפו. היא קראה לשלושה חסידים וביניהם ר' משה וביקשה לעשותם לבית דין. אולם קודם לכן תבעה מהם להישבע שבועה חמורה שיקיימו את שתאמר להם. "לשמע הדברים האלה הנה החסיד ר' משה ווילענקער – שהיה נודע לבעל מוח מבהיל ואדיר לב והיה מופלא במתינות הנה גם הוא – התרגש במאוד ויאמר כי דבר זה צריכים לעשות בשיקול הדעת ובמתינות גדולה, וכי ירא הוא להסכים על זה".

אולם, שני החסידים האחרים לא הסכימו להתיישב בדבר ור' משה נשבע יחד איתם, ואז גילתה להם הרבנית דבורה לאה שהבינה מאביה כ"ק אדמו"ר הזקן שעליו להסתלק מהעולם... "מעיינות מים נפתחו – אומר החסיד ר' משה ווילענקער – בהלה אחזה בכלנו ונבכה בבכי רב ודעתנו מתבלבלת". ואז הודיעה להם (לבית דין של שלושה) הרבנית דבורה לאה שהחליטה לקבל על עצמה את הגזירה, וכעבור זמן נפטרה.

אצל אדמו"ר האמצעי

והצמח צדק

נוכח בהסתלקות אדמו"ר האמצעי

אחר פטירת אדמו"ר הזקן¹⁴ התנגד מתחילה לבנו אדמו"ר האמצעי. אך בסוף ימיו של אדמו"ר האמצעי חזר בו ובא לאדמו"ר וביקשו שימחול לו ויקבלו אליו ואדמו"ר מחל לו וקיבלו.

כשנסע אדמו"ר האמצעי להאדיץ קודם פטירתו נסע גם

דפנות של חסיד

הרה"ח ר' דוב זאב סיפר בשם החסיד ר' משה ווילענקער, שהוד כ"ק אדמו"ר הזקן חידש בחסידים ענין המקוה והדבר נתקבל בין החסידים. ענין המקוה הוא הדפנות. גם בסוכה ישנן דפנות, אך שם הדפנות הם "טפלי", כלומר לשם הסכך, שמשעם זה הרי מצד הדין לא צריכים דופן רביעי, והדופן השלישי מספיק שיהי' בן טפח אחד בלבד, וכן יש את הדין של לבד. משא"כ במקוה הדפנות הן "עיקר" ועליהן להיות שלמות, ואם יש נקב בשיעורן – זה מעורר שאלה.

החסיד ר' משה ווילענקער הסביר את הענין: לחסיד צריכים להיות הדפנות שלו, עד היכן הוא יכול להתפשט ואת מי הוא יכול להכניס אליו.

סה"ש תש"ד (בלה"ק) עמוד 98

לשד השמן

פעם שאל הרה"ח ר' זאב ווילענקער את אחיו ר' משה ווילענקער, שהיה מבוגר ממנו בעשרים שנה: תמיד אתה חוזר בפני על התורות ששמעת מכ"ק אדמו"ר הזקן, ספר נא לי פעם גם משהו על מופת מהרבי.

ענה לו ר' משה: אני נותן לך את לשד השמן ואילו אתה רוצה את צפרני הרגלים.

סה"ש תש"ד (בלה"ק) עמוד 98

דערזשאוויין שהיה מפורסם כבעל כישרון סיפרותי מיוחד ולכן היה חשוב בחצר הקיסרית, אבל דא עקא שהיה שונא ישראל גדול. אדמו"ר הזקן שלח את החסידים ר' שמריה זלמן מפולוצק ור' נתן משקלוב כדי שיסעו למקומות אליהם נסע הסופר דערזשאוויין, כדי לדעת איזה חומר הצליח להשיג, ובמקומות שיתאפשר להם שישונו העתקים של הרשימות שערך. וכך אכן הם עשו מתוך מסירות נפש גדולה.

בינתיים מתה הקיסרית והתמנה בנה פאוועל לקיסר. הוא, בהיותו איש טוב ורגוע, מינה לעוזרו הקרובים (הנסכים) אנשים טובים (ולא כמו הקיסרית שמינתה אנשים מושחתים). ואז התחילו החסידים להבין את מה שכתב אדמו"ר הזקן בכתב-ידו הקדושה בתחילת הפרשה אודות דערזשאוויין: "אל יתהלל חוגר כמפתח ולה' ישועה"...

את השליחות החשובה לסיכול מזימתו של הסופר דערזשאוויין הטיל אדמו"ר הזקן על שניים מגדולי חסידיו ר' משה ווילענקער ור' משה מייזיל כפי שמסופר בספר התולדות לאדמו"ר הזקן:

"רבנו הזקן הזמין אליו את החסידים ר' משה ווילענקער ור' משה מייזיל וימסור על ידם את כל החומר שהביאו ר' שמריה זלמן ור' נתן, ויצו עליהם לסדר את החומר בסדר הראוי, ויסעו לפטרבורג ושם יחד עם ועד העסקנים [אותם מינה אדמו"ר הזקן] יטכסו עצה איך להשתמש עם החומר המקובץ ולהמציאו לנסיכים והאצילים שיוכלו להשפיע לטובתם של ישראל.

החסידים ר' משה מייזיל ור' משה ווילענקער קיימו ככל אשר נצטוו, ובבואם לפטרבורג כבר מצאו את הסופר

12 על פי ספר התולדות לאדמו"ר הזקן רשימת המאסר לאדמו"ר הריי"צ ח"ב עמוד 465 ואילך.
13 עמודים 235-237. ובספר התולדות אדה"ז ח"ב עמוד 510 ואילך.
14 'בית רבי' עמוד עו.

מה בין משה'קע לבנימין?!

פעם שאל אדמו"ר הזקן: מה בין משה'קע לבנימין [כוונתו היתה לחסידיו ר' משה ווילענקער ור' בנימין קלעצקער]?
ואדמו"ר הזקן השיב בעצמו:
"בנימין איז גוט פאר זיך און טויג ניט פאר די וועלט, און משה איז גוט פאר די וועלט און טויג ניט פאר זיך" [=בנימין טוב עבור עצמו אך אינו מתאים עבור העולם, ואילו משה טוב עבור העולם אך אינו מתאים עבור עצמו].

*

כשהשפיע ר' גרונם סיפר זאת, שאל על כך: כששואלים ימה בין, פירושו של דבר, שמדובר בשני דברים שבעצם הם נראים דומים זה לזה, עד כדי כך שצריך לחפש מה השוני ביניהם. אבל בענייננו, מכיון שבנימין הוא טוב עבור עצמו ומשה אינו טוב עבור עצמו, אם כן הם שונים לחלוטין זה מזה, ומה מקום לשאלה – "מה בין משה'קע לבנימין?"
אלא שההסבר הוא כך: הכוונה בכך שמה'קע מתאים עבור העולם היא לעובדה שהיה חוזר הרבה מאמרי דא"ח ברבים [וכמסופר בפנים הכתבה]. על ידי זה שהוא פעל והשפיע בעולם, בהסברת חסידות לציבור, הרי זה רומם גם אותו בעצמו, עד כדי כך שכבר היה אפשר לשאול ימה בין משה'קע לבנימין.
תשורה של משפחת רייכמן ("א תמוז תשנ"ז) עמוד 58

הוא עמו, והיה בעת הסתלקות אדמו"ר האמצעי בניעוין.

התקשרותו לצמח צדק

לאחר הסתלקות אדמו"ר האמצעי¹⁵ כמה מזקני החסידים לא קיבלו את נשיאותו של הצמח צדק, פעם אחת הזדמנו כמה מהם אל החסיד רבי נחמיה מדובראוונא, בתוכם היו – ר' אייזיק מהאמיל, ר' משה ואחיו זאב ווילענקער, ר' זלמן זעזמער, ר' פסח מהאלעסטווקער והחסיד ר' יקותיאל ליעפלער.

ר' נחמיה סיפר שאדמו"ר הזקן בא אליו בחלום, ומדבריו הבין שצריך הוא לקבל את הצמח צדק לרבי. דבריו עשו רושם עז וכל החסידים שהתארחו אצלו נסעו איתו לליובאוויטש ונהיו חסידים של הצמח צדק בלב ונפש.

חביב ויקר בעיני הצמח צדק

"החסיד¹⁶ הר"ר משה היה חביב ויקר בעיני כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק הצמח צדק כי חזר לפניו אותם המאמרי תורה אשר שמע מכ"ק אדמו"ר מאז בואו לכ"ק אדמו"ר לליאזנא, ובגלל זאת מילא בקשתו ללמוד פעמים בשבוע עם אחיו הר' זאב וואַלף, וגם לחזור עמו ולהסבירו את המאמרי חסידות אשר הגיד כ"ק אדמו"ר מדי שבת בשבתו".

[15] ראה ספר השיחות תרצ"א עמודים 245-244.

[16] מדברי אדמו"ר הרי"צ בקובץ התמים שבהערה 1.

המשך מעמוד 5

על-פי-זה יצא חידוש דין נוסף לעניין קביעות חג השבועות: אף שבנוגע ליו"ט בכלל התבאר שבדאי אזלינן לפי התאריך שבאותו מקום, כיון שעל פי תורה התאריך של אותו מקום הוא הקובע ולא חשבון הימים הפרטי שלו. אמנם, בנוגע לחג השבועות שונה הוא הדבר, מאחר וחג השבועות נקבע בפסוק – לא על-פי התאריך בחודש – אלא על-פי דבר אחד בלבד: היום החמישים לספירת העומר. וכפי שלפועל, בזמן שהיו מקדשים את החודש על-פי הראיה, חג השבועות יכול היה לחול – לא רק בו' בסיון אלא – גם בה' או בז' סיון. (משא"כ היום שמקדשים על-פי החשבון, וחודש ניסן הוא תמיד מלא ואייר הוא תמיד חסר, חל יום החמישים לספירה – חג השבועות, ביום ו' בסיון).

מאחר וכך, הרי כיון שפשטנו כי ימי הספירה נקבעים עפ"י חשבון האישי של האדם ולא עפ"י מנין המקום, על-כן, באותו אחד שדילג יום, הרי בזמן שכולם חוגגים את החג, ביום החמישים לספירה, אצלו הוא עדיין יום הארבעים ותשעה, והחג הרי כאמור נקבע אך-ורק עפ"י **הימים לעומר** – שהם המציינים כי היום שלאחרים הוא חג. אם-כן **אצלו** החג יחול **רק למחרת!** (וכן במקרה הפוך, יחול אצלו החג בה' בסיון).

ואין שום מקום לחלק בין ימי הספירה ובין חג השבועות, ולומר שאעפ"י שלגבי הספירה הוא אכן הולך עפ"י חשבון שלו, אך לגבי החג עליו ללכת אחרי הכלל, שהרי הקביעה היחידה בקשר לזמן חג השבועות הוא היותו היום החמישים לספירת העומר – דבר שאין לו כל קשר לכלל אלא לכל יחיד בנפרד.

אמנם, כל זה הוא רק בנוגע לחג השבועות, שהוא כאמור תלוי רק בימי הספירה, אך יש פרט אחד שהוא אכן תלוי ביום בחודש, והוא אמירת "**זמן מתן תורתנו**" ששייך ליום הששי בסיון, שבו ניתנה תורה. אם אצל אדם מסויים חל חג השבועות בתאריך ה' או ז' בסיון מאחר ואצלו יום החמישים לספירת העומר (כנ"ל), מכל מקום אין הוא יכול לומר בתפילה "זמן מתן תורתנו" שהוא דוקא ביום ו' בסיון.

ולא מיבעי במי שעבר את קו התאריך לפני ראש חודש סיון, ולמשל, אחד שעבר את קו התאריך ביום כ"ח באייר ונתוסף אצלו יום, כך שאצלו הוא כ"ט בזמן שאצל כולם הוא כ"ח, וממילא הוא חוגג את חג השבועות בתאריך ה' סיון במקום זה – שבדאי אין הוא יכול לומר "זמן מתן תורתנו", שהרי אף "אצלו" אין זה יום ו' סיון אלא ה', שעוד לא עברו ו' ימים מראש חודש. אלא אף אותו שעבר את קו התאריך **לאחר** ראש חודש סיון, שלפי חשבון הרי בתאריך ה' בסיון של אותו מקום, אצלו **כבר עברו שישה ימים מראש חודש**, שהרי נוסף לו יום אחד באמצע, אך האמת היא כי אין בכך מאומה, שהרי קביעותם של ימי החודש לא ניתנה לכל יחיד בפני עצמו, ולגבי זה אין אכן משמעות לחשבון הימים הפרטי שלו.

בנוגע לקביעות החג שנקבע ע"פ ימי הספירה – שהם שייכים לכל יחיד בפני עצמו כנ"ל הוא אכן נוהג עפ"י החשבון הפרטי שלו, אך לגבי אמירת "זמן מתן תורתנו" ששייך ל**ימי החודש** ודאי הדבר שאין זה שייך לחשבון הפרטי אלא לחשבון הכללי של **אותו מקום**, שהיום הוא עדיין ה' בסיון במקום זה ולא ו' בסיון.

משובד ע"פ לקו"ש ח"ג פ' אמור ולקו"ש ח"ז ע' 285 ואילך

'בית חיינו'

מיומנו של אחד התמיצים

בבית חיינו - 770

"פתאום יבוא אל היכלו האדון"...

אחד המאורעות המיוחדים שארעו בשנים האחרונות ב-770, הוא ללא ספק ההתועדות הפתאומית שנערכה בש"פ נשא י"ב סיון תנש"א, כאשר הרבי נכנס לבית הכנסת כשהוא מחזיק ספל מלא מים בידו הקדושה והתוועד בפעם השניה באותה שבת - התוועדות שמימית נפלאה - ללא הודעה מוקדמת • מוגש - לרגל מלאות עשר שנים למאורע זה - ע"י כותב היומן בשעתו, הרה"ת ר' יוסף שי' לנדא

חסמו את המעבר, ואז ניגשו כמה בחורים ודחפו בכח את השולחנות. תוך כדי דחיפה נפלו על הריצפה שיחות קודש חומשים וכו'. אד"ש המתין עד שירימו אותם ואז המשיך ישר לכיוון הארון קודש.

אד"ש נעצר ע"י בימת התפילה שעליי מתפלל, שזה גם בסמוך לבימת קריאת התורה באמצע השבוע - היינו בין בימת התפילה לבימת הקריאה. מקום לא רחב (לפי ערך).

כשאד"ש נכנס הי' מנין שאחו באמצע קריה"ת דמנחה וקראו בתורה ע"ג בימה זו. הם קראו בס"ת הקטן, כך שיכלו מיד להוריד את הס"ת משם באמצע הקריאה.

בימת הקריאה היתה מלאה בצדדי בספרים, סידורים וכו' - כרגיל אחרי התוועדות של ש"ק.

אד"ש הגיע, כאמור, ליד בימה זו והניח את סידורו ע"ג הספרים שהיו על בימת הקריאה, ונשאר עומד כשהספל מים והמגבת בידו השמאלית ושאל: האם יש "שיסל" [=קערה]? צעקו "שיסל", "שיסל", ואד"ש המתין כשתי דקות לשיסל.

הרה"ת אברהם שי' הולצברג הביא את הכלי (מיכל) הגדול של הקפה, ששתיים ממנו בשי"ק קודם התוועדות, ונדחף בין הקהל כדי לזכות להחזיק בעצמו את הכלי עבור כ"ק אד"ש. כלי זה לא הי' כ"כ נקי, הי' בו עוד שיריים מהקפה, כך שתוך כדי הדחיפות התיז הקפה לכל עבר ולקח זמן עד שהגיע לאד"ש. כשהגיע, נטל כ"ק אד"ש את ידיו הק' וניגב - משך זמן יותר מהרגיל - במגבת שהיתה על ידו, וסימן לחלה. צעקו "חלה", "חלה".

יש לציין שכשאד"ש נכנס לא היו המזכירים, לא הריל"ג ולא הריב"ק. כשאד"ש נכנס הי' ב-770 הרה"ת לוי שי' גרליק, חתנו של הריב"ק והוא רץ לקרוא לו, וכששמע צעריכים חלה, רץ מיד בחזרה והביא מהשכן סלאווין חלה אחת שלמה (דרך החצר).

בזמן שהמתין אד"ש לחלה, שפסף עוד מספר פעמים ידיו הק' (במגבת), וכן הביאו בינתיים את הכסא שהי' ע"ג בימת התוועדות. העבירו את הכסא דרך הספסלים עד לבימת התפילה ומשם למטה ע"ג הריצפה. היות והי' קהל גדול מסביב לכ"ק אד"ש, היו מוכרחים להוריד את הכסא בסמיכות משם לאד"ש.

אד"ש התיישב על הכסא ובנתיים הגיעה החלה ע"י הריב"ק (חלה קלועה) עטופה בשקית ניילון. הריב"ק הוריד את השקית ניילון והגיש את החלה לאד"ש, אד"ש חיך לעברו.

לא הי' סכין לחלה, אד"ש קרע את החלה לשתיים, בערך לחצי. מלח גם לא הי', אד"ש חיך וטבל חתיכת חלה בחלה.

הבא לקמן הוא היומן כפי שנכתב בשעתו והוא מתאר בצורה אותנטית את סדר הדברים. הכותב לא מאריך בציטוט שיחות הקודש, אותם אפשר בעצם למצוא בראשי דברים ובשיחה המוגהת שי"ל לאחר מכן, אלא ברוח הדברים ובתיאור כל מה שמסביב.

מסיבה זו העתקנו את היומן כלשונו (למעט שינויים קלים וקישורי מילים), כדי לאפשר לקוראים לטעום מן האווירה המיוחדת ולהוות את הדברים כפי שהווה אותם בשעתו בחור מן המנין ב-770.

מן הראוי לציין שביומנו מתאר גם את ההתוועדות הראשונה, שהסתיימה בסמוך לשעה 4:00, אך בהודמנות זו נביא רק את ההלק המתאר את ההתוועדות השניה - הפתאומית.

תודת המערכת נתונה להרה"ת ר' יוסף לנדא על אדיבותו הרבה במסירת יומן זה לפירסום.

הי' זה בשעה 8:00 לערך, כ-20 דקות קודם השקיעה. פתאום אנו שומעים רעש יותר מן הרגיל. הרמתי את הראש וראיתי שכי"ק אד"ש נכנס לזאל הגדול. ברגע הראשון קפאתי ממקומי הייתי בישוק, וזרקתי לאחי ישראל שי' את הגארטל שלו שהי' בידי והוא הלביש מיד את הסירטוק והגארטל ונעמדנו בצד הספסל כשאד"ש עובר.

חשוב מאד לציין איך הי' נראה 770 בשעת מעשה ובפרט איך היו פני קדשו של כ"ק אד"ש:

770 הי' ריק יחסית, סה"כ אולי 50 איש. באותו זמן הסתיים השיעור במאמרי כ"ק אד"ש הנלמדים ע"י הרה"ת ר"פ קארף שי', וכרבע שעה אח"כ מתאספים לסדר ניגונים וחזרת מאמר דא"ח. טרם הגיע הקהל לסדר ניגונים.

הריצפה כבר היתה נקי' מההתוועדות, הגוי כבר הספיק לנקות, אך השולחנות (הפירמידות) מסביב, כבכל שי"ק, נשארים עומדים על מקומם עד לאחר מוצש"ק, מפני שאד"ש מתפלל ערבית דמוצש"ק בזאל הקטן למעלה.

התהדמה היתה לא רק מעצם זה שפתאום נכנס כ"ק אד"ש, אלא גם הפנים של כ"ק אד"ש היו רציניות מאוד, עיניים גדולות במיוחד והזקן מוטה לצד, ובפרט שאד"ש נכנס עם סידור ביד ימין ועם ספל גדול (בצבע כסף) מלא מים ביד שמאל. על היד (השמאלית) גם היתה מונחת מגבת (בצבע וורוד).

אד"ש נכנס ישר לכיוון הארון קודש. כשהגיע למקום שבו הי' השולחנות אי' ע"ג השני (פירמידה), נעצר, משום שהשולחנות

גם אמר שצריך לברר בקשר לברכת המזון, האם יש עשרה שנטלו ידים כדי שיהי אפשר לברך "אלוקינו" או עכ"פ שלושה שיהי זימון, וכאן חייך אדי"ש ואמר: או שיש רק יחיד ואז יהי היחוד עם עשר כוחות הנפש. והאריך בקשר לכוס בזימון שראו גדולי ישראל שעשו ג"כ ביחיד עם כוס וכו', אבל תורה על הרוב תדבר וכו'.

הזכיר הרבה בשיחות על "נמי לכם" שכתוב ב"פיולישע ספרים" שזה בגימטריא קץ, כלו כל הקיצין וכו'. בסיום השיחות קודם ברהמ"ז אבל עוד מהחלה.

נהי רעש גדול, ואדי"ש אמר לריל"ג (שהגיע באמצע ההתוועדות) שיתקרב אלו שנטלו ידים (עשרה) ואדי"ש חיכה שהקהל יזוז קצת וכו' אבל הרעש גדל, וכאן פשוט הי מבחיל – אדי"ש החל לעשות בידיו הק' תנועות חזקות ביותר (תנועות של סימן לרדת מהשולחנות) לכל העומדים ונדחפים על השולחנות. (ואמר בצעקה): מיוועט ווארטן מיטן בענטשען ביז סיוועט זיין רואיק, און אויב עס איז ניטאָ קיין גבאים, וועט מען מאַכן נייע גבאים! [=נמתין עם ברכת המזון עד שירגע, ואם אין גבאים, נעשה גבאים חדשים!]. גם אמר (בצעקה): "וואָס שטופטמען זיך?" [=מה נדחפים?].

הקהל החל קצת לזוז ולרדת מהשולחנות ואדי"ש החל לברך. לא אמר (ברשות) "מרנן" אלא (ברשות) "רבנן ורבתי" וסימן שיענו, וחזר פעמיים על המילים "ברוך אלוקינו".

בנתיים החל הריל"ג לתכנן איך לסדר את ה"כוס של ברכה" על גבי בימת התפילה והוחלט עם וועד המסדר על סידור מסויים. כשסיים אדי"ש ברכת המזון, אמר הריל"ג לאדי"ש שאולי תהי החלוקה כאן (ע"ג בימת התפילה), אך אדי"ש שלל זאת, שאיך יעברו ע"ג הספסלים וכו'. ואדי"ש אמר שהוא יחלק "כוס של ברכה" למטה (במקום שמחלק דולרים).

ההתוועדות הסתיימה ב-10:15.

לאחר מעריב (אותה התפלל הרבי במקום הקבוע) עשה אדי"ש הבדלה (כשעומד על בימת התפילה ופניו לעבר הקהל), וירד למטה והחל לחלק "כוס של ברכה". כיסו את השולחן של חלוקת הדולרים במגבות וכו' (וע"ג זה חילק כש"ב).

כשעבר ר"ש ש"י קונין, עשה אדי"ש תנועות עידוד לעברו ריבוי פעמים (ובכלל עודד אדי"ש את השירה יותר מהרגיל).

החלוקה הסתיימה ב-12:15. הרבי אמר "ויתן לך" ויצא לאחר שהתחיל לנגן "כי בשמחה". אח"כ יצא מחדרו ל"יקידוש לבנה".

לסיום נוסף סיכום מתיאור שהופיע ביומן אחר:

"כך תם יום ארוך מלא חוויות קדושות ומרוממות, ואין זה פלא שבו במקום נוצרו, ספונטנית, מעגלי ריקודים, והרבה מתאמצים לשמוע איש מפי חברו עוד 'ווארט', עוד ביטוי משיחות הקודש ועוד תיאור של אירועי ההתוועדות הפתאומית".

לאחר חלוקת "כוס של ברכה" במוצש"ק פ' נשא תנש"א

אדי"ש אכל חתיכת חלה והניח את שאר החלה שממנה אכל ע"ג בימת קריה"ת יחד עם הסידורים וכו'. אדי"ש ישב ופניו הק' לצד הארון קודש באלכסון קצת לכיוון בימת קריה"ת. כשהגיע אח"כ מלח טבל את החלה במלח תוך כדי שמחייך.

לאח"ז סימן אדי"ש בידו הק' שרוצה לעלות לבימת התפילה. הקהל זז מסביב ואדי"ש עלה במדרגות לבימה כשהסידור בידו. בנתיים חיפשו סטנדר ולא הי' ושולחן גם לא הי', רק השולחן שעליו מחלק אדי"ש את הדולרים עמד ע"י בימת התפילה למטה בצד.

העלו מיד את הכיסא לבימה, והניחוהו ממש בקצה המדרגות שבקצה הבימה, לכיוון הקהל.

אדי"ש התיישב על הכיסא פתח את הסידור ואמר שינגנו "בני היכלא", פניו הק' היו מאוד רציניות ואמר בני היכלא. כשסיימו לנגן הסתובב שמאלה להריב"ק בתמיהה: מה גמרו כבר לנגן? ואז המשיכו שוב לנגן את הבבא האחרונה בניגון הנ"ל.

אח"כ סגר את הסידור והניחו ע"ג המעקה של המדרגות בפניה למעלה וסימן בתנועות לאלה שטיפסו ע"ג השולחנות, שירדו למטה. סימן כך כמה פעמים לכל הכיוונים והחל באמירת שיחה.

בתוך הדברים אמר שינגנו את ניגוני רבותינו נשיאינו "און מיט די ניגונים וועט מען פארשליסן דעם גלות" [=ועם ניגונים אלו 'נעלי' את הגלות].

בסיום השיחה ניגנו את הניגונים. מתחיל הניגונים הי' הרה"ת נחום ש"י קפלן מהשכונה. בניגון הראשון – "גי תנועות" – עשה אדי"ש תנועות בידיו הק' לצדדים, וכן בניגון "ימין הי"י". בשאר הניגונים היו פניו הק' רציניות ובתנועות מסויימות ניענע בראשו, ובפרט בתנועה

הידועה בניגון "לכתחילא אריבער" ניענע בראשו בחוזקה תוך כדי שעוצם עיניו הק' חזק.

קודם שהחלו "לכתחילא אריבער" התחיל לנגן אותו הרה"ת שלמה ש"י קונין בשאגה גדולה. אדי"ש חייך לעברו והקהל השתתק, ואז החל ר"י קפלן שוב את הניגון.

בין השיחות סימן אדי"ש לאלו שעמדו ע"ג הספסלים והשולחנות לרדת מהם. הקהל שהגיע בנתיים הי' גדול מאוד (והעמידה ע"ג השולחנות היתה גם מסוכנת).

כשאדי"ש סימן בידו לרדת, נפלו מיד "פירמידות אדם" גבוהות מאוד...

בשיחה השני הדגיש כשאמר: "והנה זה משיח בא, וכבר בא!"

אחרי השיחה השניה החל אדי"ש לנגן ניגון הקפות לאבי ז"ל.

בשיחה השלישית דיבר בקשר ל"כוס של ברכה" שהיות וישנם כאלו שמאיזה סיבה שתהי לא נמצאים כאן או שנמצאים בריחוק מקום מצד תחום שבת, לכן יחלקו כוס של ברכה, כך שאפילו הרחוקים יוכלו לבוא כל אחד ממקומו.

ממדף ספרי הישיבה

סקירה על ספרים
הנלמדים בישיבות

"אריה שאג"

לפנינו סקירה אודות החיבור שעליו גילה הרבי את דעתו הק' שרצונו שבחור יהיה בקי בו - הלוא הוא ה"שאגת אריה" ● מוגש - לרגל חודש סיון "זמן מתן תורתנו", ויום היארציית של המחבר בכ"ה סיון - על-ידי הת' יהושע מנחם שי' נויהויזר

ספר שאגת ארי, ספרות הישיבה, בית המדרש, תל אביב

כחסידי האמונים על הכלל של "כיון דנפיק מפומיה דרב כו", ברור שלאחר ביטוי שכזה מקבל הספר חשיבות מיוחדת. ואכן, במשך השנים נמצאו מתלמידי התמימים שהזיהיר טפ"י שלהם התבטא דוקא בלימוד השאגת אריה...

אם ה"שאגת אריה" לא לגמרי נכנס לקטגוריה של "ספרים הנלמדים בישיבה", הרי מכל מקום בודאי שהוא נכנס לקטגוריה של "ספרים הראויים שילמדו בישיבה"...

השאגת אריה נסוב כולו סביב ענייני 'אורח חיים' - שרובן של המסכתות ה"ישיבתיות" אינן משתייכות אליהם, וזוהי כנראה הסיבה לכך שבפועל אין הוא נמנה על הספרים שבהם רגילים לעסוק במסגרת לימוד המסכת, אך, מכל מקום, בין הספרים הנלמדים מחוץ למסגרת זו, ובפרט לאלו העוסקים בענייני אורח חיים הרי השאגת אריה ודאי תופס מקום של כבוד.

דברים אלו נכונים כשלעצמם, ומקבלים משנה תוקף לאור התבטאותו הידועה של הרבי בזה. וכפי שסיפר לנו הגה"ח הרב מאיר צבי שי' גרוזמן מראשי ישיבת כפר-חב"ד: ביחידויות שהיו לי דיבר אתי הרבי רבות אודות לימוד הנגלה של תלמידי התמימים. באחת היחידויות התבטא הרבי בין היתר:

"היות שבתורים נוסעים ל'מרכז שליחות' וכחלק מהשליחות נכנסים לרב המקום לדבר בלימוד, הרי אם הרב רואה שמדברים איוה ענין מהשאגת אריה (וכאן מנה הרבי עוד כמה ספרים שאיני זוכר כעת) אז הוא רואה שעומדים לפניו תלמידי חכמים. דבר זה הוא הצלחה בשליחות. משא"כ אם להיפך, הרי שאו מוצאים לעז ח"ו על הבעש"ט, על המגיד, על האלטער רבי וכך הלאה עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר".

מתולדות השאגת אריה

ר' אריה ליב ברי אשר גינזבורג בעל ה"שאגת אריה" חי לפני כמאתיים וחמשים שנה בליטא. כבר בצעירותו כיהן כראש ישיבה בעיר מינסק, בתחילה בישיבתו של הגאון ר' יחיאל היילפרין בעל "סדר הדורות", ולאחר מכן יסד בעיר זו ישיבה לעצמו. מאז, שמו אשר יקראו לו בפי כל בזמנו היה על שם זה: "ר' ליב ראש ישיבה". מאוחר יותר שימש ברבנות בעיר וולוז'ין, שם יצא שמעו למרוחק. שם אף חיבר את ספרו ה"שאגת אריה".

- מן הראוי לציין שבנוסף לחיבור זה חיבר גם את הספרים "טורי אבן", ו"גבורת ארי" (גם הם על ענייני אורח חיים - מסכתות סדר מועד). מכל מקום התפרסם ר' אריה ליב בשם ספרו (בעל ה) "שאגת אריה" -

השאג"א זכה כידוע ליחס של הערכה עצומה בין הלומדים וגדולי ישראל במשך כל הזמנים. די לנו שנציין את דברי כ"ק אדמו"ר הצמח צדק באחת מתשובותיו בה הוא זן בדברי השאג"א (שער המילואים ח"ד פ"א):

"ועם היות כי מי אני להשיב על הגאון השי"א דמרתתי כל גופאי

מפּלפּול'י דיליה וכל הש"ס כשולחן ערוך לפניו...".

סמכותו הגדולה של השאג"א באה לידי ביטוי בפסקים מיוחדים וראשוניים בעניינים סבוכים, כולל גם "כח דהיתרא". בין פסקים אלו ידועה למשל פסיקתו בעניין פרשת "הגט מקליווא", שעורר רעש גדול בעולם התורה אז, בעקבות שאלה חמורה לגבי כשרותו של גט זה, כשכל גדולי הדור חיוו דעתם בעניין, הללו אוסרים והללו מתירים. רבינו השאג"א היה הראשון שדן מפורשות להכשיר את הגט ולהתיר את בת ישראל מכבלי העיגון, ובעקבותיו הלכו לאחר-מכן עוד גאונים נוספים שבאותו דור. (תשובתו הארוכה בעניין מופיעה בספר "אור הישר" שבו הובאו כל תשובות גדולי הדור בנושא, וכן בספר "בית אפרים"). בכלל התייחד השאג"א ב"כתפיים רחבות" מאוד להלכה למעשה. הוא לא נמנע מלדון אף כנגד דברי הראשונים, ואף לפסוק להלכה כנגד דעת השו"ע והרמ"א. (באופן כללי, אותו דור של השאג"א מהווה מעין דור ביניים בתולדות הפסיקה התורנית מבחינת היחס לפסקי השו"ע והרמ"א: חלק מגדולי אותו דור לא קיבלו עדיין את מרותם של המחבר והרמ"א כמי שאין אחר דבריהם כלום, וכפי שמביא הגרי"ח מוולוז'ין את הוראתו של רבו

ל"שורה התחתונה" שבעניין, מטרתם היא עצם השקלא וטריא, הצדדים לכאן ולכאן, וכו' וכו'.

אצל השאג"א, לא כך היא המידה: כל המצוי אצל השאג"א ייוכח מיד כי אין פרט אחד ולו הקטן ביותר שנאמר באופן של "יתכן לומר" או הסתייגות אחרת, כל דבר שנאמר הוא מוכרח ומיוסד על יסודות מוצקים. הביאורים השונים המופיעים בספר – רובם ככולם הינם בבחינת "ואתה להלכה ברחבה", ללא שום עיקולים ודוחקים. הישובים לתמיהות – מאירי עיניים. **לא ביאור בדוחק**, אלא ביאור הדוחק את הקושיא, כזה שאומר: הרי התירוץ הוא כל-כך ברור ומה מקום יש מלכתחילה לקושיא?...

כמובן יש לציין אף את ה"מלאכת בורר" שלו בעריכת הספר, עליה מעיד בהקדמתו: "... מה שפלפתי לחדד את התלמידים או דרך דרוש לא העלתי על ספר כי את הכל ישא רוח ואין זה אלא הבל ורעות רוח, אף שנהרתי בכל מה דאיפשר שיהיה עיקר הפלפול באמיתה של תורה מ"מ א"א שלא יתערב בו דברים שאינן לאמיתה".

כשתמצוי לומר, בדברים אלו ניכרת יחודיות הספר. הרי יש להניח, כי דברים חדים וברורים אלו אין בהם משום פסילה מוחלטת של כל אותם חידושי תורה שמתחדשים בדרך "פלפול התלמידים", שהרי באותה נשימה הוא מעיד בעצמו כי במסגרת ה**לימוד בישיבה** הוא לא נמנע מלהשתמש ב"פלפול לחדד התלמידים" ו"ונהרתי בכל מה דאיפשר שיהיה עיקר הפלפול באמיתה של תורה" (שהוא הלאו אחד מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם – "פלפול התלמידים"), הרי שדרך זו היא בהחלט מדרכה של תורה. (ואדרבה: באחת הרשומות אודות קורות חייו מצאתי כי הרקע לאותו סכסוך ידוע בינו לבין הגאון רבי יחיאל היילפרין שכיהן גם כר"מ בישיבה יחד עם השאג"א (והיה אף אב"ד מינסק) – שבעטיו אף נאלץ השאג"א לאחור זמן לעזוב את הישיבה – היה על רקע דרכי הלימוד השונים שלהם: ר' יחיאל התרחק מאוד משיטת הפלפול והעדיף את הפשטות, לעומת השאג"א שנטה יותר לדרך הפלפול). על-כל-פנים, מזה ניתן להבין את יחודיותו ומעלתו של ה"שאגת אריה" שזוקק וצורף שבעתיים ע"י המחבר – שנמנע מלהכניס בו את כל אותם חידושים "ישיבתיים", וזאת כדבריו: "מ"מ א"א שלא יתערב בו דברים שאינן לאמיתה".

בכך בעצם הציב לו השאג"א כללי ברזל נוקשים בעריכת הספר. אינה דומה רמת הודאות וההכרח הנדרשים לאמירת עניין בעל פה, במסגרת "שיעור כללי" בישיבה וכיוצא בזה, לזו הנדרשת מדבר הבא בדפוס. (לא מיבעי לגבי "לאסוקי שמעתתא", שקיימת הבדלה חדה בין דברים שנאמרו כפירושים ופשטים למיניהם, אף על-ידי גדולי הדורות, לבין פסקי הלכות למעשה, כידוע, אלא אף בעצם **קביעתו** של הדבר בהעלאתו **לדפוס** – גם בפרט שאינו נוגע למעשה, שהרי כאמור חלק גדול מהשאג"א, ואולי אף רובו, לא מתמקד רק במסקנה ההלכתית).

דרך הלימוד, בהחלט בנויה על שקלא וטריא והעלאת סברות שונות לכאן ולכאן, כשאומרים איזה מהלך בסוגיא וכו', לא תמיד הדברים **חייבים להאמר** אלא שהם "ראויים להאמר", ואדרבה: כל דבר הנאמר ע"פ כללי הלימוד הרי הוא משובח, והרי זוהי דרכה של תורה, שלחידוד והפלפול יש ערך חשוב כשלעצמו ואף הוא נכלל ב"לעסוק בדברי תורה" ו"יכל פיטטיא דאורייתא טבין". אכן לפועל, כיון שהדברים נאמרים על פי רוב "בדרך אפשר" ולא בדרך "אי אפשר" (לומר אחרת), כנראה שמן הנמנע הוא **שהכל יהיה מכוון לאמיתה של תורה** (והרי גם ב"אמת" יש דגות כידוע), ו"אי אפשר שלא יתערב בו דברים שאינם לאמיתה".

הגר"א מוילנא (בשו"ת שלו סי' ט) "שלא לישא פנים בהוראה אף להכרעת רבותינו בעלי השו"ע", וכך כאמור נהג אף השאג"א (שהגר"ח מוואלוז'ין היה אף תלמידו כנזכר), לעומת זאת, הגאון רבי יונתן אייבשיץ למשל כותב דברים ידועים בעניין זה (ב"אורים ותומים" בקיצור תקפו כהן) שכבר "קיימו וקבלו חכמי הדור" שלא לשנות להלכה מכל מה שפסקו המחבר והרמ"א). וכפסיקתו בעניין "סירכא בריאה עם מכה בדופן" [ראה מסגרת].

צורת הספר ותכונות

לאור כל האמור נוכל לקבל הבנה קלושה בהדרת הקודש לה זכה בעל השאגת אריה באישיותו בכלל וספרו זה במיוחד. כך שיהיה זה יומרני מדי להציג את הבא להלן כיסקירה' לישאגת אריה', אך ננסה להציג בפני הקורא ציוני דרך לשיטה הלימודית ולמבנה הספר, תוך סקירת כמה דוגמאות בודדות מתוך ק"ח סימני הספר. אף הם לא עוסקים בעניינים היותר כלליים ועיקריים בהם משתקפת יותר מהותו של החיבור, אלא דווקא באלו שהם בבחינת 'נובלות חכמה' אשר מדורנו זה יוכל להקיפם. ומכל מקום אף הם יכולים ללמדנו על דרכו של השאג"א בכל דבר ודבר.

נפתח בפרט 'טכני', שטומן בחובו רבות: בצורת הספר, בתור ספר שו"ת, משתייך השאג"א לאותם ספרי שו"ת שהשאלות שבהם לא נשאלו על-ידי אחרים אלא הועלו על-ידי המחבר עצמו על-מנת לבררם וללבנם. (עובדה זו היא בעלת משמעות בנוגע למהות החיבור, מלבד דברי השי"ד (בסי' יו"ד סי' קצ"ו סק"כ) בנוגע לשו"ת "תרומת הדשן" (שאף הוא בנוי בצורה זו) – כי ניתן להבין כבר מגוף השאלה את דעתו של המחבר בנקודה נוספת שלא התייחס אליה בתשובה, אך מלבד זאת: בספר הבנוי בצורה זו, כשאף הנושא הנידון הועלה על-ידי המחבר, מתבטא המחבר יותר במהותו ועצמותו הלימודית, באותם נושאים **שבחר לו** לענות בהם, ה"אני נפשי כתבית יהיבית" הוא ביתר שאת בחיבור זה, לגבי חיבור שבו המחבר מתייחס לשאלות שהועלו לפתחו).

ונעבור לדרכו הלימודית המתאפיינת בספרו זה: דרכו של השאג"א בלימודו היא פשוטה וישרה, הוא לא נזקק לשיטות חדשות בלימוד וכיוצא בזה. אחת בלבד יש לציין בעיקר בבואנו לתאר את מהותו של הספר:

"הדרך הישרה" – ממנה לא זו השאג"א אף כמלוא הנימה. הכל חד וברור ובנוי על יסודות איתנים, מיוסד על אדני הסברא ונד בבד על ראיות ברורות מכל מרחבי השי"ס, ראיות הנובעות מלימוד פשוט וישר, ללא שום עיקולים למיניהם. יתכן כי אף זה נובע מעצם מהותו של הספר, שבעיקרו הוא ספר שאלות ותשובות – הלכה למעשה.

אמנם, סגנון החיבור – בשונה מחלק מספרי השו"ת האחרים – הוא לא רק לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, אלא אף זאת לברר היטב ולרדת לעומק כל עניין שהוא נוגע בו – ולא דוקא בפרטים הנוגעים באופן ישיר לפסק ההלכה, אלא כל דבר הנזכר – "כיון דאתא לידן" מקבל מיד חשיבות בפני עצמו ותובע את בירוורו וליבונו. אמנם לאידך, רמת הברור הוודאי וההחלטי המאפיינים כל-כך כל פרט בספר מתאימים בהחלט לקו הכללי של הספר "לאסוקי שמעתא".

בכלל, מידות שונות יש במחברי ספרים. יש למשל כאלו הנסובים על סדר הדף, אותם ספרים "מחוייבים" מעצם מהותם לעמוד על כל עניין משמעותי המתעורר בלימוד הסוגיא, מאחר ועבודתם היא ב"קבלנות" ממילא לא תמיד הישובים לקושיות למשל הינם איתנים וחזקים כל צרכם, לעיתים יש להזדקק לביאור "בדוחק" וכיוצא בזה. ישנם כאלו שמעיקרא אינם באים

אמר דבר זה מעולם, ובודאי אין הפירוש בפסוק "בשכבך ובקומך" כי יש חיוב ללמוד תורה יומם ולילה, אלא הפירוש הוא פשוט: כשם שלפי דעת האומרים שהפסוק מדבר על פרשת שמע – הרי הכוונה היא כי יש לקרוא קריאת שמע פעמיים ביום, פעם אחת בזמן שכיבה ופעם אחת בזמן קימה, כך גם לדעת שמואל שהפסוק מדבר ב"דברי תורה" בכלל, הכוונה היא שיש חיוב לקרוא איזה דבר מדברי תורה פעמיים ביום: בזמן שכיבה ובזמן קימה.

ונמצא אפוא, כי גם לפי שמואל בשעה שקורא אדם את פרשת שמע הרי בכך הוא מקיים את מצות עשה של בשכבך ובקומך בדיוק כמו לדעת החולקים עליו, שהרי לא נגרעה פרשת שמע משאר הפרשיות בתורה. כל המחלוקת היא רק בזה שלדעת החולקים וסוברים שחיוב קריאת שמע הוא מהתורה, הרי שמהתורה יש לקרוא **דוקא פרשה זו**, אך לדעת שמואל אין חיוב לקרוא דוקא פרשה זו אלא בכל פרשה בתורה יוצאים ידי חובה זו.

בכך מיושבות ממילא כל הקושיות שהקשו עליו. שכל מה ששמע מהגמרא במקומות שונים כי קריאת שמע מהתורה, הפירוש בזה הוא, שאחרי שיש חיוב מהתורה לקרוא בוקר וערב איזה דבר מדברי תורה, ומכיון שחכמים תיקנו כי יש לקרות את פרשת שמע פעמיים ביום הרי ממילא בקריאה זו מקיימים אף את החיוב מהתורה לקרוא איזה דבר מדברי תורה. ומכיון שבקריאה זו מקיימים אף את חיוב התורה שפיר דנה הגמרא על קריאה זו בתור חיוב מדאורייתא, ומהם התנאים לקיומו מהתורה.

לדעתו של השאג"א הסבר זה הוא כל-כך ברור בדעתו של שמואל ועד שעפ"י הוא תמה על כל המפרשים שפסקו כנגדו, מכח כל אותן קושיות: "ומעתה יש לתמוה על רוב פוסקים שפסקו כ"י... ואין בידי שום סעד וראיה לדבריהם". (אלא שלאחר מכן הוא אכן מוכיח בראיות אחרות שהלכה היא כדעת ר"א).

חידושו של השאג"א כאן, הוא לא באיוו שהיא "הברקה" מיוחדת, עצם המושג של דבר שעיקרו הוא מהתורה וצורת קיומו הוא מדרבנן – שתיקנו לקיימו בצורה מסוימת דוקא, הוא דבר מוכר (למשל בקידוש, עצם הקידוש הוא מדאורייתא וחז"ל תיקנו נוסח מסויים). החידוש הוא בכך שבלימוד פשוט וישר של הסוגיא ניתן לומר כי הדבר **מפורש** בדעת שמואל, ומיניה וביה. מאותו מקום שהקשינו – שוברו בצידו, באותה סוגיא עצמה שבה נאמר כי שמואל סובר שקריאת שמע היא מדרבנן – אף שם נאמר כי עכ"פ יש חיוב לקרוא איזה דבר מדברי תורה (והרי מוכרחים אנו לומר כי זהו הפשט ולא שמדובר כאן על חיוב כללי של דברי תורה, וכמו שהוכחנו), נמצא אפוא בחשבון פשוט של "אחד ועוד אחד" שבקריאת שמע מקיימים אף חובה זו שמדאורייתא. מעתה, התירוץ הוא לא רק "יתירוץ" (שנאמר אך ורק מחמת הכרח הקושיא), אלא מסקנה פשוטה מעיון בסוגיא, כשעפ"י **יש לתמוה** על אותם שהקשו והוכיחו מכאן כנגד שיטה זו.

"חידושי הלכות"

השאג"א בפסקיו הוא "מחדש" אמיתי. בעולם הפסיקה בפרט, העיקר הוא מציאת מקורות וסימוכין ברורים לכל דבר מדברים שנכתבו בגמרא או בראשונים (דבר שנכון בדורנו בכלל – גם בעצם הלימוד, וכפתגם האומר – כי אנו אין מתפקידנו לחדש אלא רק להבין את דברי הראשונים. והדברים נכונים כמובן שבעתיים בנוגע לפסקי הלכה למעשה). ה"מגמה" היא לא לחדש פסקים, אלא אדרבה: למצוא את הדברים בפוסקים

מסיבה זו ה"שאגת אריה" אכן התקבל כספר יסודי ביותר באותם עניינים שהוא עוסק בהם. אין עניין שדרכה בו כף רגלו של השאג"א שניתן להתעלם ממה שנאמר על-ידו. ניתן לחלוק על דבריו, אך לא ניתן בשום אופן **להתעלם מהם**, כל דבר מהווה יסוד לדון בו, וכפי שהטיב להגדיר זאת הרש"י ז"ל במילותיו הקולעות ("ספרים וסופרים – פסקים, פירושים וחידושים", ע" 343): "כשנושאים ונותנים בדבריהם של הגאונים הללו [המדובר הוא על השאג"א, העמק יהושע (ל"ר) אייזיל חריף] והמהרי"ט אלגזי, הרינו עוסקים בגופי תורה, בתלמוד וראשונים עצמם. כל דבריהם של שלשת גדולי-המחברים אלה דברי תורה. אינם באים לכתחילה בשביל לתרץ קושיות ולפלפל בסוגיות. אפילו לא בתירוצים נכונים ובפלפולים אמיתיים. אלה באים ממילא, בהמשך הדיון. מטרתם העיקרית – הלימוד. הם לומדים גמרא, לומדים ראשונים. לימוד יסודי וממצה. איננו מרגישים שבאים לחדש חידושים. החידוש נבלע בקרבנו שלא במתכוון. ולפיכך מי שמעיר, שואל ומשיב על ה"שאגת אריה", למשל, אינו פוגע בחידושו של גאון זה, אלא בגמרא עצמה, בראשונים עצמם".

"ואתה הלכה ברחבה"

לשם דוגמה לדרך זו אין לנו להרחיק עדותנו. הנה למשל ביאור מסוג זה מהסימן הראשון בספר, – ביאור בהחלט מיוחד, אך יחד עם זאת – **מבוסס על הבנת הסוגיא הפשוטה** – במחלוקת שמואל ורבי אלעזר בגמרא בנוגע למצות קריאת שמע שחרית וערבית – האם היא מדאורייתא או מדרבנן:

על שיטת שמואל שקריאת שמע היא רק מדרבנן תמהים הראשונים תמיהות גדולות, שמכמה וכמה סוגיות נמצא מפורש שהיא מדאורייתא, וכמו למשל בסוגיא הדנה האם הקורא קריאת שמע ולא השמייע לאזונו יצא ידי חובתו או לא, ומביאה על-כך הגמרא **פסוקים** לפשוט הספק. אם כל עיקר חיוב קריאת שמע הוא רק מדרבנן – מה מקום יש ללמוד על-כך מפסוקים? ועוד כהנה וכהנה ראיות מוכחות לכאורה כי קריאת שמע היא מדאורייתא.

על כל אותן קושיות כבדות משקל מתרץ השאגת אריה כך: גם שמואל סובר כי הקורא קריאת שמע מקיים בכך מצוה דאורייתא. מה שאמר שמואל כי קריאת שמע היא מדרבנן כוונתו היא רק כי **החיוב** לקרוא קריאת שמע הוא מדרבנן, אך באמת במעשה הקריאה מתקיימת מצוה דאורייתא.

וביאור הדברים: מהכתוב "והיו הדברים האלה... ובשכבך ובקומך" לומדים שאין הכוונה רק במובן המצומצם – אותה פרשה שבה מופיע פסוק זה (פרשת שמע) – אלא יש כאן חיוב **כללי** של לימוד תורה.

על פניו נראה כי כוונת הדברים היא, דאליבא דשמואל בפסוק מדובר על חיוב תמידי של לימוד תורה, שבכל עת חייב האדם ללמוד "בשכבך ובקומך" – יומם ולילה. אך השאג"א מוכיח מכמה מקומות שלא זהו הפירוש הנכון. אחת ההוכחות: נאמר בגמרא, בנוגע לפסוק "לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה": "...אמר ר' אמי: מדבריו של ר' יוסי נלמד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש וכו'". – אילו נאמר כי (לדברי שמואל) פירוש הפסוק בשכבך ובקומך הוא שחייבים ללמוד דברי תורה יומם ולילה, מה הנפקא מינה בדברי ר' אמי שיכול אדם לקרוא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית בכדי לקיים בזה את הציווי **שמדברי קבלה** "לא ימוש וכו'", והרי מכל מקום הוא עדיין חייב לעסוק בדברי תורה יומם ולילה בכדי לקיים את הציווי **שבתורה** "בשכבך ובקומך"? על כרחנו יש לנו לומר כי באמת שמואל לא

כמה פעמים סיים השאגת אריה את הש"ס?

גרסאות שונות ישנן אודות מספר הפעמים שסיים את הש"ס, מסורת אחת למשל מספרת, כי חודש ימים לפני פטירתו הזמין את כל לומדי העיר לחגיגת "יומא טבא לרבנן" שערך לרגל סיום הש"ס, כשניכרו על פניו סימני שמחה מיוחדים במינם – פנו אליו כמה מהם, שזכו כבר להשתתף בכמה וכמה חגיגות כאלה, בשאלה: מה לסיום ש"ס זה משאר סיומים? והשיב להם: הלוא היום זוהי הפעם **האלף** שאני זוכה לסיים את הש"ס!

אולם, באגרת מעניינת ששלח הגה"ח המקובל הרב לוי יצחק לבנו בכורו כ"ק אדמו"ר מה"מ, הוא מביא את ששמע מאביו ששמע מ"מ"ק אדמו"ר מהר"ש שבעל השאג"א למד את הש"ס **שש מאות** פעמים, וזה לשונו (נדפס ב"לקוטי לוי יצחק – אג"ק" ע"ר נ"ז):

"וכרתי ששמעתי מאבא מארי ז"ל, ששמע מפי כ"ק אדמו"ר מהר"ש ז"ל זיע"א, שבעל השאגת ארי" למד הש"ס ת"ר פעמים, ואדמו"ר הוקן ז"ל זיע"א גמר ללמוד ט"ז פעמים הש"ס עם נושאי כליו בהיותו בן ל' שנה כמ"ש בהקדמת הש"ע. ואמר שהט"ז פעמים הללו הם רבותא יותר מן הת"ר פעמים דבעל הש"א."

רבי לוי יצחק בדרכו היחודית והגאונית נכנס ליעובי הקורה! ללבן את מהותם של המספרים ט"ז ות"ר ולגלות כיצד הט"ז הם רבותא יותר מת"ר. בגאונותו הוא מגלה כיצד ששה עשר ושש מאות הם ספרות חופפות בכמה עניינים (קריאת שמע, חוטי ציצית והן לגבי תפילין) ותמיד הט"ז הם השורש של הת"ר!:

"ולכאורה איך הוא. ודוחק לומר שהוא מצד שלמד הט"ז פעמים עם כל הראשונים והאחרונים כמ"ש, כי עכ"פ ת"ר הוא הרבה יותר).

"ל שויבן זה עפ"מ"ש בפע"ח שער הק"ש סופ"ג וריש פ"ד בענין ד' רבתי דאחד והתיבות ברוך שם כבוד. הד' רבתי שהוא כשיעור דלתי"ן מספרו י"ו, והוא בכתר, וברוך שם כבוד מספרם ת"ר והוא במותי"ן, וכ"ז הוא מהשמות אה"י ע"ש היטב. ומובן לפי האמור שם שהי"ו הם בחי' הרבה יותר גבוה מהת"ר, וכמו שד' רבתי דאחד בחינתו יותר גבוה הרבה מן ברוך שם כבוד, כי משה אמרו להד', ומאריכין בו . . . משא"כ ברוך שם כבוד כו' לא אמר. וכידוע דשמע כו' אחד הוא בחי' יחודא עילאה, וברוך שם כו' הוא בחי' יחודא תתאה . . . זהו שהי"ו פעמים גבוהים יותר מהת"ר. גם ע"ד הי"ו חוטי"ן דדי' ציציות, ומספר ציצית ת"ר, עיין בשער הציצית ותבין".

באגרת זו מוסיף הרלו"צ לבאר את העובדה שאדמו"ר הזקן סיים את הש"ס ט"ז פעמים בהיותו בן שלשים:

"והי' זה כשהי' בן ל' לכת הוא ע"ד בן ל' דיוסף שאו נתעלה לגדולה, שהתחלתו הוא אותיות י"ו . . . ועיין בל"ת להאריז"ל פ' וירא בדרוש דעמון ומואב בענין המספר דל' ותבין מה שכן ל' לכת, וד"ל".

ומה נפלא הדבר שאגרת זו, שכתבה ביום ההילולא של אדמו"ר הזקן (כ"ד טבת תרצ"ב), נשלחה לכ"ק אד"ש מה"מ לפני הגיעו ליום הולדתו השלושים – י"א ניסן תרצ"ב!

אחריות), הרי שהמצאותו של החמץ ברשותו היא בעלת ערך ממוני לגביו, וחיידשה התורה בחמץ ש"הגורם לממון – כממון דמ"י]] – וחמץ זה הוא חייב להוציא מרשותו ולא מועיל בו ביטול.

חידוש זה, שלא מצאנוהו אפילו ברמז בגמרא או בראשונים, בנוי על סברא פשוטה: כל עיקרו של ביטול החמץ הוא מתורת הפקר (לשיטת הר"ן בריש פסחים), שבזה שמבטלו ועושהו כעפרא דארעא הרי הוא מפקירו. וממילא, מה יועיל הביטול בחמץ של אחרים שקיבל עליו אחריות? בשלמא בחמץ שלו,

הראשונים, להקיש ספק הלכתי אחד למשנהו שנדון בראשונים וכדומה. השאג"א לא נמנע כלל מלחדש חידושים – במלוא מובן המילה, להלכה למעשה. נציין להלן כמה מחידושי הידועים:

מצות עשה שהזמן גרמא

בנוגע למצות הזכרת יציאת מצרים מחדש השאג"א (בס"י יב) כי נשים פטורות ממצוה זו, אף שלכאורה, כיון שההלכה נפסקה כדעת בן זומא כי "מוזכרין יציאת מצרים בלילות", הרי זוהי מצות עשה שאינה תלויה בזמן מסויים "מצות עשה שלא הזמן גרמא" – שנשים חייבות בה. יסודו הוא מכך שלא מצאנו איזה נוסח מיוחד של הזכרה זו שתיקנו חכמים לנשים, כי הנה במצוה זו תיקנו חכמים כי יהיה נוסח קבוע של אותה הזכרה (ולא שיוכיר כל אחד לעצמו באיזה אופן שירצה), והוא בקריאת פרשה שלישית של שמע שבה מוזכרת יציאת מצרים, או לדעת ראשונים אחרים בברכה שאחרי קריאת שמע שחרית וערבית. אך הנשים הרי פטורות מקריאת שמע וברכותיה ונמצא שלנשים לא תיקנו שום נוסח מיוחד להזכרה זו. אם נאמר כי הנשים אכן חייבות במצוה זו כאנשים מדוע אכן לא תיקנו להן נוסח קבוע להזכרה זו כשם שתיקנו לאנשים? על כרחנו יש לנו לומר כי הן אכן פטורות ממצוה זו.

בטעם הדבר מחדש השאג"א חידוש יסודי בגדר מצות עשה שהזמן גרמא: אמנם בפועל, קיומה של מצות הזכרת יצי"מ יכול להיות בכל רגע, ביום ובלילה. אך כד דייקת **בהגדרתה** של מצות עשה שהזמן גרמא, חזינן שבנידון דידן אין היא נכנסת להגדרה זו. מצות עשה שהזמן גרמא עניינה הוא כי קיומה **איננו מוגבל** לאיזה זמן, לאיזו שעה משעות היממה, אמנם כאן הלא אין הפירוש כי ניתן לקיים את אותה החובה **הן ביום והן בלילה**, שכן חובת ההזכרה של היום מוגבלת אך-ורק לשעות היום, וברגע שעבר היום עבר זמנה של מצוה זו, מה שצריכים לקיימה עתה זהו כבר חיוב חדש לגמרי – חיוב ההזכרה של הלילה. וכן להיפך, חובת ההזכרה של הלילה מוגבלת רק ללילה, וחיוב ההזכרה שלמחרת הוא כבר חיוב חדש, ישנם אם-כן שני חיובים נפרדים – אמנם עשייתם שווה בדיוק, אך הם שני חיובים, – שהאחד מהם מוגבל רק לשעות היום והשני מוגבל רק לשעות הלילה, "וכיון דשל יום ליתא בלילה ושל לילה ליתא ביום כל חדא וחדא הזכרה מהן הוה ל"י מצות עשה שהזמן גרמא, ולא מהני הזכרה של יום לשוויה להזכרה של לילה למצות עשה שאין הזמן גרמא... הילכך נשים פטורות מהזכרת יציאת מצרים, וזה ברור." (אך יצויין כי רבינו הזקן בשולחן (בתחילת ס"ע) חולק על-כך וסובר כי זוהי אכן מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים מחוייבות בה).

חמץ שלא ניתן לבטלו

עוד חידוש ידוע הוא בנוגע לביטול חמץ (ס"י עז): יש סוג של חמץ שלא מועיל בו ביטול: חמץ של אחרים שהופקד אצלו וקיבל עליו אחריות, שעובר עליו בבל יראה ובל ימצא [שעל-אף שבכלל אין עוברים על חמץ של אחרים – "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים", – אך כשקיבל עליו אחריות יש חידוש דין שכן עובר עליו מצד "דבר הגורם לממון" – מאחר ואם יאבד החמץ מרשותו הוא יתחייב לשלם עליו (כיון שקיבל עליו

עבר על האיסור או לא, אך לאחר שעבר היום וראינו שלא אכל את הכיכר הרי כעת מתברר שהיתה כאן עבירה, ודוקא בזה יש מחלוקת ויש מ"ד הסובר כי התראה כזו שמה התראה. אך כאן לעולם הדבר לא יוכל להתברר, שתמיד יוכל לומר שביטלו בינו לבין עצמו (ואפילו אין צריך להוציא בפה אלא ביטול בלב סגוי) וממילא לעולם אי אפשר למיקם עלה דמילתא, וע"כ אפילו למ"ד התראת ספק שמה התראה – כאן אין זו התראה כלל].

ומכאן מוכח שאכן לא לכל חמץ מועיל ביטול, ויש סוג של חמץ שלא ניתן כלל לבטלו, ובחמץ זה שפיר יתכן חיוב מלקות בשוחט את הפסח על החמץ שבה ברור שעבר על איסור ואין שום צד לומר שלא עבר. וכאמור לעיל, הסברא נותנת כי זהו חמץ של אחרים שקיבל עליו אחריות. (ויעויין במקור חיים סי' תלא מה שפלפל בדברי השאג"א).

מתי אין אומרים "חזי לאיצטרופי"

מידי דברנו בעניין כל יראה ובל ימצא נזכיר את ביאורו הפשוט והישר של השאג"א במה שהתחבטו האחרונים בטעם הדבר שלא אמרינן "חזי שיעור אסור מן התורה" אבל יראה כמו בשאר איסורי התורה. השאג"א מבאר בפשטות: בטעם איסורו של חזי שיעור אמרו בגמרא "משום דחזי לאיצטרופי", וטעם זה לא שייך באיסור ב"י, דדוקא באיסורי אכילה שייך מושג של "לאיצטרופי", שהרי אם אוכל כזית בכדי אכילת פרס הרי זה מצטרף ומתחייב עליו, ונמצא כי אם אוכל כעת חזי כזית יתכן כי אחר-כך יאכל חזי כזית נוסף ואזי יתברר למפרע כי חזי כזית זה היה אסור, אך לגבי כל יראה הרי אין מושג של צירוף שני חצאי כזית, ואם ישלים אחר כך לכזית יעבור רק על מכאן ולהבא אך לא למפרע, ומאחר ואי אפשר לעולם שיבוא לידי איסור בשהייה זו של פחות מכשיעור ממילא אין כאן הטעם "דחזי לאיצטרופי". (אך יצויין מה שמעיר בלקו"ש ח"ז ע' 111 (הערה 37 בסופה) כי רבינו הזקן הביא בשולחן את טעמו של החכם צבי בעניין ולא זה של השאג"א).

אבן יסוד

בין חידושי של השאג"א נמנים אף מספר יסודות מחודשים בנושאים כלליים, כשלעיתים שופך השאג"א אור חדש בנושא המשמש אבן יסוד לכל הדורכים בסוגיות אלו.

כדוגמה לכך יש לציין את חידושו הידוע של השאג"א (בסי' צג) בנוגע למחלוקת האם אמרינן "יש ברירה" או "אין ברירה", – מחלוקת כללית ביותר הנוגעת לאין ספור מקומות. ולמשל: הנותן לאשה גט ואומר לה "הרי זה גיטך אם מתיי", כלומר שרצונו בגירושין אלו הוא אך-ורק אם ימות אחי"כ (בכדי לפטור את אשתו מן היבום), שהדיון אם אכן יחול הגט כשימות אחי"כ למפרע תלוי אי אמרינן יש ברירה או לא: למ"ד יש ברירה, הרי בשעה שמת הוברר הדבר למפרע כי אכן רצה בגירושין הללו בשעה שמסר את הגט. אך למ"ד אין ברירה אין זה גט, מאחר ובשעת נתינת הגט עדיין לא ידע האם ימות מחולי זה או לא, ואם הוא לא ימות הרי אין הוא מעוניין בגירושין, הרי שלא היה כאן רצון ברור בשעת נתינת הגט לגירושין אלו, ואף שלאחר זמן התברר כי אכן הוא מת וממילא מתברר כי הוא אכן היה מעוניין בגירושין אלו, אך כיון שבשעת הנתינה עדיין לא היה הדבר ידוע אין אנו אומרים הוברר הדבר למפרע כי היה כאן רצון לגירושין בשעת הנתינה.

השאג"א מקשה בעניין זה כמה וכמה קושיות. אחת מהן: "האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר או לאחר שתתגיירי, לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי... אינה

הפסק דין פעל בגררי העולם

הפסקי הידועים הוא בעניין "סירכא בריאה עם ופן", שהורה להלכה למעשה להכשיר כשיטת הבית ידעו נהגו כל הימים בוולוז'ין אף שבכל מקום היה להטריף כשיטת הרמ"א.

קשר לכך ישנו סיפור מעניין, שבו ניכרת גדולתו של ה, והוא גם ממחיש את הידוע בעניין פעולת התורה בין בעולם (כידוע מעניין "בתוליה חוזרין").

לזו"ן התגורר יהודי שהיה חולה במחלת הריאה, הימים החליט לעקור מוולוז'ין ולהתיישב במקום אז נלה אליו אביו המנוח בחלום ואמר לו כך:

לך כי הנך סובל מסרכא שעל הריאה במכה הסמוכה כותך להשאר בחיים במחלה קשה כזו נובעת אך-עובדה שהינך מתגורר בוולוז'ין, בה נוהגים כדעתו ג"א בנידון – להקל, (שפירושו של ההיתר הוא כי איננה טריפה בכך מאחר והיא יכולה לחיות במצב ד מאחר ובכל הקהילות האחרות נהגו להחמיר בזה שם אין לך כלל מקום לחיות שהרי "טריפה אינה על-כן באתי להזהירך שלא תעקור בשום אופן ...

א בתולדות השאג"א שבסוף ספר שאג"א בהוצאת מכון חתם סופר - ירושלים תשל"א)

עז מבעלותו על החמץ, הרי בזה שפיר מועיל הביטול מוציאו מבעלותו, אך בחמץ של אחרים, הלא החמץ אינו שלו, אלא שלמרות זאת חייבה אותו התורה "דבר הגורם לממוך", ומה יועיל הביטול כיון שעדיין דבר הגורם לממוך? זאת ועוד: הכיצד הוא יכול בכלל זה? כיון שכאמור לעיל הביטול מועיל מתורת הפקר בול האדם להפקיר דבר שאינו שלו. אלא פשוט שאכן אין תקנה בביטול ועליו לבערו ולהוציאו מרשותו.

שמאחר וזהו דבר חידוש שלא מצאנוהו מפורש על-כן יך ראה. ולזאת מביא השאג"א צרור ראיות שמהן יכן יש איזה סוג של חמץ שלא מועיל בו ביטול. אמנם בהן שזהו חמץ של אחרים שקיבל עליו אחריות, אך כיון שיש סוג חמץ כזה, הרי ברור מסברא כי המדובר

הראיות: השוחט את הפסח על החמץ עובר בלי"ת מלקות. נשאלת השאלה: ידועה המחלוקת האם ספק שמה התראה" או לא. כלומר: במקרה שבשעה מתרים בעושה העבירה לא ברור לנו שאכן יש כאן ון אדם הנשבע שאוכל כיכר זה היום, ועבר היום ולא בשעת ההתראה עדיין לא ידעו העדים האם יקיים את ו לא, ורק לאחר שעבר היום ולא אכלו מתברר שאכן בועת שקר, ובכגון דא יש מחלוקת האם התראה זו לא. ולכאורה, גם כאן הרי לעולם לא יתכן שיהא ברור ההתראה כי הוא אכן עובר על האיסור, שכן אפילו אם יש לו חמץ ברשותו, וכגון שהחמץ נמצא עמו בעזרה חסיה, אך הרי יש אפשרות לבטל את החמץ, ומי ערב יטלו?

השאג"א בתוך כך: לאמיתו של דבר, במקרה זה יודו התראה זו איננה התראה. שרק במקרה הנ"ל לגבי חמץ שיש אף רשעוץ החזרה עדיין לא יודעים אם

מהדורה שניה - שנת תקנ"ז שער הספר - שנת תקצ"ב

הט"ו), כי אם הטיל אדם ציצית נוספת על בגד שכבר מוטלת עליו ציצית, אם התכוון להוסיף הרי שתייהן פסולות. מקשה על-כך השאג"א: בסוגיית "זקן ממרא" למדנו כי ישנם כמה תנאים לחיובו של הזקן ממרא: מה שהוסיף על דברי תורה צריך להיות בדבר: שעיקרו מדברי תורה; פירושו מדברי סופרים; ויש בו להוסיף; ואם הוסיף גורע; והסקנו כי למעשה המצוה היחידה שיש בה תנאים אלו היא תפילין, ועיוין שם. והנה, לדעת הרמב"ם בהטיל ציצית נוספת שפוסל אף את הראשונות הרי לכאורה מקרה זה אף הוא עונה על הגדרות אלו: עיקרו מדברי תורה וכו', יש בו להוסיף, ואם הוסיף פוסל את הראשונות, שהרי קודם שהטיל את השניות היו הראשונות כשרות, וכעת בהטלת השניות הוא פוסל את הראשונות, והרי זה בבחינת "אם הוסיף גורע". ומדוע אם-כן אומרת הגמרא כי דבר זה יתכן אך-ורק בתפילין? (קושיה זו, בין שאר קושיותיו החזקות של השאג"א, מהווה כר נרחב בספרי האחרונים לענות בה ויתרוצים רבים נכתבו על-כך).

זוהי דוגמה קלאסית לסוג הוכחה של השאג"א – לא מהנזכר בגמרא – אלא ממה שלא נזכר, מזה שלא הביאה הגמרא דוגמה של ציצית מוכח כי אכן אין היכי תמצוי כזאת ולפי הרמב"ם הרי היא לכאורה כן קיימת. למעשה כל הספר מלא בדרך זו, ובכלל, בראייה הכללית של כל התורה והקשר לעניין הנידון.

בסקירה אחת

דרך נוספת מצינו בספרו התואמת את הגדרתו של הגר"א על השאג"א: "כל ספרי הש"ס . . . יכול לסקור את כולם **בסקירה אחת**", והוא – ה"לשיטתי". נסתפק בדוגמה אחת הקשורה לעניינא דיומא – יו"ט הבעל"ט:

הראשונים נחלקו האם נשים חייבות בשלמי שמחה של רגלים או לא. הרמב"ם פוסק כי נשים חייבות, והראב"ד סובר שנשים פטורות.

עוד נחלקו הרמב"ם והראב"ד בעניין שונה לחלוטין: הגמרא אומרת כי הפסוק "לה יטמא" שנאמר לגבי כהן, שמותר לו להטמא לקרובים – הוא אינו רק בגדר היתר אלא בגדר חיוב: **חובה** על הכהן להטמא לקרוביו. ונחלקו הראשונים האם חיוב זה הוא גם בנשים (כהנות) או לא: הרמב"ם סובר כי מאחר והכהנות אינן מזהרות כלל על הטומאה ככהנים הרי אף החיוב להטמא לקרובים אינו נוהג בהם, שזהו הכלל: אותו זה שמצווה

ומבארת הגמרא הטעם כיון שאין אדם מקנה בא לעולם כשהדבר איננו בידו (כמו למשל בתלוי בדעת האדון, וכן גיורו איננו בידו כיון שזו בפני שלשה). ונשאלת השאלה: מניין שזהו י ניתן לומר בפשטות שהטעם הוא משום "אין מאחר והדבר איננו בידו ממילא בשעת מעשה הדבר הוא בספק האם קידושין אלו יוכלו לא, ולא אמרינן שאחר כך כשהתגייר או הוברר הדבר למפרע שהקידושין הללו אכן זול. ומדוע הוצרכנו לתלות דבר זה בדין אדם שלא בא לעולם?

מחדש השאג"א יסוד בעניין ברירה: כל מה אם יש ברירה או לא הוא דוקא במקום שאנו רוצים שיתברר הדבר אח"כ – הוא יחול משעת דיבורו או מעשיו. אך במקום שאין אנו רוצים, אלא אנו רוצים שהדבר יחול **מאותה שעה** בזה לכולי עלמא שפיר דמי ואין בזה משום יש אין ברירה.

א מיושבים הדברים כמין חומר: בכל אותם מקומות הם האם יש ברירה או לא, מדובר על-כך שהדבר יחול עת המעשה, וכגון בהא דהרי זה גיטך אם מתי, שרצונו ימות יחול הגט למפרע משעת נתינתו, שהרי זאת אין ש יחול אז, לאחר מיתתו, שהרי "אין גט לאחר מיתה", ו רוצים לומר שהוברר הדבר למפרע שכבר משעת זה ה גט, וזה תלוי במחלוקת אם יש ברירה או לא. אך את מקודשת לאחר שאתגייר, הרי שם **בדיק להיפך**: לומר שהקידושין יחולו למפרע כשעדיין הוא גוי (שאין לומר), אלא ודאי כוונתו היא שיחולו הקידושין אז, לאחר בזה אכן אין בעיה כלל מצד דיני ברירה (ורק מצד דבר לעולם).

ין כיצד נתבאר בזה כמה חכמים בסגנון אחד, ה כתבו כמה וכמה גאונים: בעמק יהושע הביא את השאג"א (בסי' ז' ובהמשך בסי' ט') והרבה עוד להוסיף איות מדילי, אף הנודע ביהודה (אהע"ז מהדו"ק סי' בן ועל-פי הנראה לא היה קשר בין השאג"א ובינו אף תו דור, וכנראה מדברי השאג"א בתשובה (בעניין טן – המובאת בסוף הספר): "מ"ש בשם ספר נודע הנה הספר לא נודע לנו ואין בעירנו ובכל סביבותנו . . . וכמוהם אף הנתיבות (סי' א סא סק"ג) והקצוה"ח (שם בבאור דברי המהרי"ט). – וכיונו בזה כולם לדברי "יתולדות אדם" סי' פב).

"כשולחן ערוך לפניו"

תו הגדולה של השאג"א בכל התורה כולה: "כשולחן ערוך" – כעדותו של הצמח צדק הני"ל – באה לידי ביטוי ויבורו. "שולחן ערוך" – לא רק באופן של ידיעה א הכל נמצא לנגד עיניו בכל עת, בכל פרט הנלמד מיד ים כל ההשלכות שיש לעניין זה והקשר בינו למקומות ים. טיב הראיות, הקושיות או התירוצים שבספר הוא אותו שאוחז בסוגיא מסויימת אך באותה שעה הוא יחזקים על כל השלכותיה של הסוגיא בכל מרחבי

משל דוגמה אחת מיני רבות לדבר, מאחת מקושיותיו הרמב"ם (סי' כט): הרמב"ם פסק (פ"א מהל' ציצית

שלא להטמא – מצווה **כן להטמא לקרובים**. אך מי שלא מצווה כלל שלא להטמא – עליו אף לא נאמר החיוב להטמא לקרובים. אך הראב"ד חולק על זה וכותב כי מוכח מברייטא מפורשת שהחיוב להטמא לקרובים מוטל על הכהנות כמו על הכהנים, שכן נאמר בברייטא: "אשתו ארוסה, לא אונן ולא מטמא לה. וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו." והנה, הלא כאמור לעיל הנשים לא מוזהרות כלל על הטומאה, ומה אם-כן הפירוש "אשתו ארוסה... לא אוננת ולא מטמאה לו" מאחר והיא אינה מוזהרת כלל על הטומאה? אלא על כרחנו יש לנו לפרש הברייטא לא לעניין היתר אלא לעניין **חיוב**: אשתו ארוסה אינה מחוייבת להטמא לו וזו היא הרבותא שהרי אשתו הנשואה **כן מחוייבת** להטמא לו. ומכאן ראייה ברורה לכאורה נגד דברי הרמב"ם כי הכהנות אינן מחוייבות להטמא לקרובים.

מבאר השאג"א (סי' סו) כי מחלוקת זו בין הרמב"ם לראב"ד תלויה במחלוקתם לגבי חיוב נשים בשלמי שמחה: כי הנה באמת יש לפרש את הברייטא באופן אחר שלא יוקשה כלל להרמב"ם (וכפי שאכן פירש רש"י ללשון אחת): שיש לומר שהברייטא לא מדברת כלל על טומאת כהנים אלא על טומאה אחרת לגמרי: טומאת הרגל, שעליה כידוע מוזהרים כל ישראל, ועל זה נאמר "אשתו ארוסה... לא אוננת ולא מטמאה לו", שבטומאה זו אכן מוזהרות אף הנשים, ולפי זה באמת הברייטא לא מדברת כלל על טומאת הכהנים אלא על טומאת הרגל שנשים אכן מוזהרות עליה.

מדוע אם-כן הראב"ד סבר כי כן מוכח מכאן כנגד שיטת הרמב"ם ולא ניחא ליה לפרש כי המדובר הוא בטומאת הרגל? זאת מאחר והראב"ד סובר כי באמת נשים לא מוזהרות כלל על טומאת הרגל כאנשים וממילא שוב אין לפרש את הברייטא בנוגע לאיסור טומאה ברגל. אך הרמב"ם סובר כי נשים כן מוזהרות על טומאת הרגל ופירי יש לפרש הברייטא על זה. ומחלוקתם זו נובעת ממחלוקתם האם נשים מחוייבות בשלמי שמחה או לא.

את הקשר בין שני הדברים טווה השאג"א דרך ביאור בשרש עניין טומאת הרגל. מהו אכן יסודו של איסור טומאה ברגל? הגמרא לומדת זאת מהפסוק "ובנבלתם לא תגעו" (שנאמר לגבי כל ישראל ולא לגבי כהנים), ומאחר ואין לומר כי ישראלים מוזהרים על ענייני טומאה בכלל, שנאמר: "אמור אל הכהנים בני אהרן" – כהנים ולא ישראל, על-כן עלינו לפרש כי הפסוק מוסב על הרגלים. תוהו על-כך השאג"א: וכי מאחר ואיננו יודעים על מה מדבר הפסוק החלטנו "לזרוק" אותו על הרגל? היכן רמוז בפסוק באיזו צורה שמדובר בו ברגל? אלא מבאר השאג"א כי אכן הסברא מוכיחה כי מדובר ברגל, וזאת מאחר וברגל מחוייבים כל ישראל לאכול (בכל יום ויום מימי הרגל) מקרבן שלמי שמחה, והרי אין לאכול בשר קרבנות בטומאה, ועל-כן מסתבר שציווי התורה על איסור טומאה לכל ישראל מוסב על הרגל, שיש להזהר מלהטמא ברגל כיון שבכך הוא מפקיע מעצמו את מצות אכילת שלמי שמחה.

ומעתה, כיון שכל שורש איסור טומאת הרגל הוא מצד חיוב אכילת שלמי שמחה, הרי מובן כי רק מי שמחוייב בשלמי שמחה הוא מוזהר שלא להטמא ברגל, אך מי שפטור מכך אין עליו שום איסור להטמא. ונמצא שלשיטת הראב"ד הנוכרת שנשים פטורות משלמי שמחה הרי שהן אף אינן מוזהרות כלל על איסור טומאה ברגל, אך לדעת הרמב"ם שהן אכן מחוייבות בשלמי שמחה הרי הן מוזהרות אף על איסור טומאה ברגל כאנשים. וממילא, הרמב"ם לשיטתו יפרש את הברייטא הנ"ל בטומאת הרגל וכלל לא על טומאת כהנים, אך לשיטת הראב"ד שסובר כי טומאת הרגל לא נוהגת כלל בנשים הרי שחייבים לומר כי הברייטא

מדברת בטומאת כהנים ועל-כן השיג על הרמב"ם. הרי שקישר לנו בעל השאג"א שני עניינים שונים לחלוטין (לכאורה) בקשר של קיימא. (אך יעויין בכל זה בלקו"ש ח"י"ב שיחה ב' לפרשת שמיני).

החידושים שלא הגיעו לידינו

כאמור לעיל, דרכו של השאג"א בספרו היא לברר כל עניין המוזכר עד תומו, ואין הוא מצטמצם דוקא לאותם פרטים הנוגעים להלכה. כך כולל ה"שאגת אריה" בתוכו הרבה חידושי סוגיות, ומאוד מצוי שמביא תוך כדי הדיון "ממה שכתבתי בחידושי" על אותה סוגיא. עניינים אלו, בתוך שאר העניינים הנידונים בהרחבה, לאורך, רוחב ועומק – הם בעצם המהווים את עיקרו של הספר. דוגמא נאה לכך (ובלשונו של השאג"א: "דבר נחמד") ניתן למצוא בעניין "שעיר לעזאזל" שבסי' ע.

ציוין אף כי אחד מחיבוריו של השאג"א שמציין אליהם כמה פעמים – ולא הגיע לידינו, הוא חיבור בשם "כללי תורה ומצוות". חיבור זה, שמו מעיד על תוכנו, וכך אף יש להניח על-פי העניינים שנזכר בהם – כי הוא נסוב על עניינים כלליים דיני קיום המצוות, כדני: "שומע כעונה" "אע"פ שיצא מוציא" "בל תוסיף" וכדומה. במקום אחד אף מעתיק בשאג"א קטע מחיבור זה (סי' יג). מכל-מקום, חיבור זה לא זכינו לאורך, אך ב"שאגת אריה" נידונים אף מספר נושאים כלליים כאלו, כמו למשל בעניין "מצוה הבאה בעבירה" (סי' צז-צט) וכיוצא בזה.

בכלל, ה"שאגת אריה" אינו אלא חלק קטן מחידושי של רבינו. בדברו בעניין "טובת הנאה" (בסי' עז) הוא כותב: "ודע שיש בהא דטובת הנאה ממון קושיות רבות עצומות... וכבר עמדתי עליה וכתבתי בה קונטרס מיוחד ואין **חיבור קטן זה** מכילתו". הרי שהשאגת אריה אינו אלא חיבור קטן מתוך חידושי של רבינו. וכך כותב אף בהקדמתו ל"טורי אבן": "הנה חידושי חידושים רבים... זה שנים רבות הבאתי בדפוס **סנסן קטן** מהן, שמו נקרא שאגת אריה", ולעיתים תדירות מצין ב"שאגת אריה" לשאר חיבוריו ששם נידונו העניינים עליהם מדובר בהרחבה.

ככדי לצאת ידי חובת "סקירה" נציין בקצרה לספר **"רבינו ה"שאגת אריה" – חינו ותורתו**: "תולדות רבינו ארי' ליב ב"ר אשר זצ"ל אב"ד מיץ והשפעתו על עולם התורה עד ימינו. ובעיקר מבוארים יסודותיו וחידושי של רבינו השאג"א, ודבריהם של חכמי האחרונים וראשי ישיבות ותלמידיהם שנשאו ונתנו בדבריו. וכל זה כונס בע"ה בלשון קלה שהדברים יהיו מאירים ושמחים, וכל מעיין יוכל לעמוד על גדולתו של רבינו". מאת הרב שמואל ירושלמי, ירושלים תשל"ד.

טיבו של הספר (מלבד תולדות המחבר המופיעות בראשיתו) הוא מעין תקציר ותמצית של כל סימן וסימן, ובסוף כל סימן מובאים "דברי החכמים שנשאו ונתנו בדברי רבינו", ליקוט מדברי האחרונים הדנים בדברי השאג"א באותו סימן, הפותח חלון רחב לכל המעיין ב"שאגת אריה" – גם מי שלומד "על הסדר" ולא נמצא באותה סוגיא – לעולמו של העניין הנידון, בספרי האחרונים. (עצם התמצית של דברי השאג"א עצמו אולי קצת לוקה בחסר, מלאכת הקיצור והתימצות היא מלאכה שיש עימה חכמה, ולעיתים נעשית הדרך "קצרה וארוכה", מאחר והקיצור והורדת משפטים בסיסיים פוגעים בהבנה השוטפת של העניין). מכל-מקום, היבועיה העיקרית של ספר זה – המורה על מעלתו – היא, שהוא כמעט ואיננו מצוי ודומני שלא ניתן כיום להשיגו כלל.

ביאורי תפילה

קטעי תפילה עם

ביאורים מתורת החסידות

פוקח עורים, מתיר אסורים

מוגש ע"י המשפיע הרה"ת ר' פנחס קארף שליט"א, משפיע
דישיבת אהלי-תורה, קראון הייטס

פוקח עורים

ונפקחו עיניכם

פוקח עורים פסוק הוא [יהי פוקח עיוריים] – תהלים קמו, ח]. ואף על פי שאין האדם עיוור ממש אלא שתום עין, נפל בו לשון פקיחה, וכן נפקחו עיניכם אע"פ שלא היו עיוורים אלא היו שתומים מן הדעת.

אבודרהם

הנה האבודרהם לא פירש רק למה שייך בו לשון פקיחה, אבל לא פירש למה נקרא עיוור. ויש להוסיף מהכתוב (ישע"י מב, יח) "העיורים הביטו לראות", שפירושו ג"כ עיוור מן הדעת. וכמו שיוצדק לשון 'נפקח מעורת' על ביטול סתימת הדעת, מכשי"כ שיוצדק לומר נפקח מהעיורון אם נפתח מאור עיניו שנסתמו ע"י השינה ואע"ג שלא היו עיוורים.

סידור צלותא דאברהם

ראו מי ברא אלה

פוקח עורים הוא שסיר העין החומרי ויראה בראיית עיני השכל באלקים כמו ראו מי ברא אלה, עינים להם ולא יראו כו'. וזהו פוקח עורים עינים לראות תיכף ומיד בהקיצו מן השינה.

תורת חיים שמות קח, ב

ראיית השכל במהות הדבר

פוקח עורים – כי עיקר ההפרש בין סטי דקדושה לסטי דקליפה הוא בראיית עין השכל דחכמי ישראל שהמה נקי עיני העדה וכמ"ש וירא ראשית לו כו' משא"כ בסטי דקליפה נאי עיניים להם ולא יראו כו'. והענין הוא דבחי' ראיית השכל היינו כמ"ש איזהו חכם הרואה את הנולד כו' דהיינו הכרה במהות הדבר כאלו רואה בעיניו ממש, ובלי הזהר לאסתכלא ביקרא דמלכא כו', ואין לסטי דקליפה ראיית השכל במהות הדבר כו' כידוע ליועדים.

אור התורה ענינים ע' שה

ברכות השחר – גילוי אור עצמי

ח"י ברכות דברכות השחר אומר האדם בקומו משנתו. זידוע דלילה הוא זמן החושך בחי העלם והסתר וכמו האדם שישן הרי מסתלקים ממנו הכוחות הפנימיים דשכל ומדות וראי' ושמיעה דאו נרגש הגוף ביותר. דביום שהוא ער ומאיר בו אור הנפש הרי הגוף בטל אל הנפש ונגרר אחריו ועיקר ההתגלות הוא הנפש, ובפרט בנשי"י עובדי ה' שמאיר בהם אור הנשמה בעבודה דתפלה ותורה, והגשמיות וחומריות הגוף הוא בבחי' העלם ובבחי' הכנעה וביטול לגבי הנה"א כו'. ובלילה הוא להיפך דאור וחיות הנפש מתעלם ומה שבהתגלות הוא הגוף וכאילו אין בו חיות הנפש דשינה אי' מסי' במיתה כו'. וגם אז התגברות החומריות והיא הרוח טומאה השורה עליו שזהו בחי' מות רוע . . . וגם מיד בקומו משנתו לבו ומוחו מוגשם ומטומטם ומצד נשמתו הוא בתכלית הקטנות כתינוק שנולד כו'.

ולכאוי' איך אומר אז ברכת השחר שהן בחי' המשכה וגילוי ברוך אתה ה' שזהו המשכת עצמיות שם הוי', דז"ע הברכה שהוא המשכה עצמיות כו' כנ"ל, ובאמת תחלת הכל אומר מודה אני בחי' הודאה לבד כו', ומי"מ הרי מיד אומר הברכות שנתקנו על הסדר דכך שמע קול תרנגולא מברך הנותן לשכוי בינה כד פתח עיניי מברך פוקח עורים כו'. אך הענין הוא, דדוקא מיד בקומו משנתו שאז הוא בבחי' חומר ביותר מצד הגוף ומצד הנשמה הוא בתכלית הקטנות צ"ל **זוקא המשכה גבוהה יותר** הנותנת לו כח ועוז להכיר בין אור לחשך דהיינו בין טוב לרע כו', וז"ע הברכות שאומר ברוך אתה הוי' שהוא גילוי אור עצמי בכדי . . . שבגופו החומרי יכיר ויבחין בין חיים למות כו' ושיהי' בבחי' ביטול החומריות כו', וע"ז סובב והולך כל ברכת השחר דמתחלה אומר הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ולילה דהיינו אור וחשך הנ"ל (שכוי ל' ראי') ואח"כ פוקח עורים להיות בחי' ראי' חושית הנ"ל וברכת זוקף כפופים הוא שיהי' בקומה זקופה ולא בקומה כפופה כבהמה שהו"ע רוח הבהמה היורדת למטה בדברים החומריים.

המשך 'בשעה שהקדימו' תער"ב, ח"ב פש"ס

ציאה ממאסר הגוף

מתיר אסורים – בידיים ורגלים שהוא מאסר חומר הגוף שיושב וקשור בחושך כו'

תורת חיים שמות קח, ב

יציאת מדות הנפש האלקית ממאסר

מתיר אסורים, כאשר אדם האסור שהידיים אסורים וקשורים – והידיים המה מדות, כמ"ש חסד דרועא ימינא כו', וככה כשנה"ב גובר על נה"א אז מדות הנה"א אסורים וקשורים כאדם המסור בידי זרים כו'.

אור התורה ענינים ע' שה

מתיר אסורים

הנעת האברים

מתיר אסורים פסוק הוא [יהי מתיר אסורים] – תהלים קמו, ז] וגם זה כמו כן אע"פ שאינו אסור ממש אלא מפני שמניע אבריו שהיו כפותים כל הלילה.

אבודרהם

להרגיש את "נותן התורה"

לקט מכתבי רבותינו נשיאינו אודות אופן לימוד התורה והמטרה והתכלית שבלימוד זה • מוגש ע"י הרה"ח ר' חיים אשכנזי שליט"א, משפיע בישיבת תות"ל לוד

אשכילה בדרך תמים

לקט הוראות והדרכות
מרבתינו נשיאינו
לתלמידי התמימים

עיקר הלימוד ע"מ לדעת את הרצון העליון
במענה על כתבו, עיקר הלימוד בנגלה ובדאי"ח הוא בשביל לידע את הרצון שלמעלה בחיי האדם הן בעניני תורה והן בעניני עבודה, ומי שדעתו יפה להגין הכוונה פנימית צריך להיות בשמחה מההשגחה העליונה שבחרה בו להיות עוסק בטובת הרבים מאנ"ש יחיו, יוסיף אומץ בעבודתו והשי"ת יצליחו בגשמיות וברוחניות.

אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ ח"ט עמוד שכ

"ווערען איידעל באמת"

בגליא שבתורה ובפרט בפנימיות התורה, היא תורת החסידות, הנה עיקר ענין הלימוד וההשגה הוא בשביל העבודה, הן עבודה שבלב להתעורר בהתבוננות טובה והן בעבודה בפועל בבירור וזיכוך המדות – לא רק בשינוי מרע לטוב ומשקר לאמת אלא – בקנין מדות מעולות ומשובחות און ווערען איידעל באמת בכל הענינים.

ובזה – כלומר בעניני עבודה האמורים – נראה וניכר מהות הלימוד וענינו אם הוא אדעתא דנפשי.

אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ ח"ח עמודים קנ"א

הבנת הלימוד והבאתו לפועל

כל מה שלומד לא יהי מוטעה והוא בבי דברים עיקרים, שיבין את הדברים היטב וידע מה הענין הזה שלומד. דורש מאתו בענין העבודה. ועוד זאת תכלית הכוונה (ובא לאחר עיקר הא' וא"א להיות בלעדו) שיהיו הדברים קרובים אליו לנפש ויהיו נחקקים על לבו לפעול ישועות בנפשו. והיינו שיהי הלימוד ע"מ לעשות, וכבר אמרתי כ"פ שהכוונה בלימוד ע"מ לעשות לבד העשי בפועל בקיום המצוות בסור מרע ועשה טוב בפועל ממש, יש בזה ג"כ הכוונה על בירור וזיכוך המדות טבעיים וביטול הנה"ב בכלל. וכן מתפרש ת"י מעשה בענין תלמוד גדול שמביא לידי מעשה דהפ"י שם מעשה ל' כפי וביטול, אשר זה כל האדם הוא לפעול הביטול בנה"ב ובמדותיו הרעים וע"ז הוא תכלית ירידת הנשמה בגוף בכדי לברר הגוף והנה"ב מפני שיש נחת רוח למעלה כבי בזה דאתכפ"י סט"א.

אגרות קודש אדמו"ר הרי"ב ח"א עמוד רלב

המעשה – אבן הבוחן לתועלת הלימוד

צריכים להרבות בלימוד הנגלה, וכל הכוונה בלימוד החסידות לבד מצות ידיעת אלקות גדלותו ורוממותו ית' וידיעת סדר השתל' שפ"י (2), העיקר הוא בלימוד החסידות, הנה הכוונה שירבה בלימוד התורה הנגלית ושהיי הלימוד כדבעי למהוי ככל הנ"ל, ויהי נוהר במצות מעשיות בסו"מ וע"ט בפו"מ, ואם באחת

הרגשה בלימוד כיושב במתיבתא קדישא

... בלימוד התורה לידע נאמנה אשר בשעה שלומד ומזכיר שמות התנאים ואמוראים ושמות המפרשים, רש"י, תוספות ושאר הגאונים זי"ע, הנה שפתותיהם דובבות וצריך להרגיש בעצמו בשעת הלימוד כיושב במתיבתא דרקיע ושומע איך התנאים והאמוראים יושבים ושכינה מדברת מתוך גרונו דבר הוי' ע"פ פירושי הגאונים זי"ע.

המתבונן והמרגיש כן אפ"י במחשבתו הנה בהכרח שמרגיש דרך ארץ מיוחד – "א באזנדער איידלען אָפשיי" – מהסוגיא שלומד, ובדרך מקיף עכ"פ מרחף במוחו גדולת נותן התורה שהוא חכמתו ורצונו ית' ובלבבו נרגשת חיבת קדושת התורה ואותיותי ואהבה לבני תורה יראי אלקים, ונמאס אצלו לומדי תורה בגסות הרוח המענים והמאנסים את התורה ומבזים את דבר ה' בחידושיהם ופלפוליהם של הבל ורמות רוח.

אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ ח"ח עמוד רכא

לימוד התורה חדור ב"נותן התורה"

תמימים! הנחות ורוח העולם, אף של שומרי תורה ומצוה, הן קרירות ומריחות בכפירה, שכן בין קרירות לכפירה מחיצה דקה ביותר, ואלה שלא זכו, ומסוממים בנאוה מחידושי התורה שלהם, מוצאים כמה מאמרי חז"ל המקררים את עצמם ומקררים גם את האחרים בפשטות של תורה, באמרם שתורה יש ללמוד מתוך פשטותו של השכל האנושי.

כתוב "כי הוי' אלקיך אש אוכלה הוא". אלקות היא בחינת אש שלהבת, ללמוד ולהתפלל צריכים מתוך התלהבות הלב, שכל עצמותי תאמרנה דברי ה' בתורה ובתפילה.

בשעה שחסידי לומד תורה צריך להיות חקוק במחשבתו הפנימית, שהתורה היא חכמתו ורצונו יתברך ובכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים, מה להלן באימה וביראה ברדת וביזיעה, אף כאן באימה וביראה ברדת וביזיעה, לחסיד היתה יראת הכבוד האמיתית כלפי נותן התורה ברוך הוא, שחש והרגיש בתורה.

משיחת שמח"ת תרס"א יכל היוצא למחמת בית דוד, נדפס בסה"ש תשי"ב עמוד 136 ואילך

לימוד תורה ביראת שמים מהענינים

העיקרים בחיי בן ישיבה

בעת רצון יזכירוהו על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבגי"מ זי"ע להמצטרך לו בכלל ולתלמוד תורה ביראת שמים (שזהו מהעיקרים בחיי בן ישיבה), תורת הנגלה ותורת החסידות, ביחוד.

אגרות קודש כ"ק אד"ש ח"י עמוד נט

של השראת השכינה וצריך להזהר שלימוד התורה יהי על טהרת הקודש, ביראת ה' טהורה. ובימינו, יותר מתמיד, נדרשת לכך מסירות נפש.

רוח זה של מסייג ולימוד התורה בירוש עובר כחוט השני בישיבות ליובאוויטש. מסירות הנפש אינה מצויה רק בדי אמות של הישיבה ולגבי התלמיד עצמו, אלא גם מחוץ לכתלי הישיבה, וגם לגבי הזולת – הקרוב והרחוק. דבר זה הינו אחד מסימני ההיכר של ישיבות ליובאוויטש. מייסדי הישיבה כי"ק אדמו"ר נייע ובנו כי"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבגי"מ זייע נטעוהו בלב התלמידים מהיום הראשון ליסוד הישיבה. תלמידי ישיבות ליובאוויטש הונכו להיות ה"חשמונאים" של דורנו, חיילי מסירות-הנפש והלוחמים ללא-חת למען תורה ויהדות על טהרת הקודש בכל קצוי תבל.

תרגום מאגרת קודש כ"ק אד"ש ח"י"ב עמוד קפג

הדרך לרגש ביוקר התורה

במענה לשאלתו – לרגש ביוקר התורה מגיעים עיי התבוננות בדברי חז"ל המבארים ענינה ומעלתה. ועייגי"כ תניא פרק ד' ה' כ"ג ובכ"מ. בי"ח לטור או"ח סמ"י. אגרות קודש כ"ק אד"ש ח"י"ב עמוד לו

בתוככי חוגי החרדים לתהלה ולתפארת ונהרו אליה תלמידים מכל רחבי מדינת פולין ומהמדינות הסמוכות לה, עד שהגיע מספר תלמידיה קרוב לשלש מאות, ואז עברה הישיבה – בשנת תרפ"ה בערך¹⁰ – לבנין מיוחד רחב ידים, בעל שלש קומות, עם חצר גדולה ברחוב מאלעווסקי 7 (פינת סאפיעזינסקא 17).

בעת ההיא הצטרף לועד הנהגה של הישיבה גם הרה"ח ר' צבי גורארי ז"ל (חתנו של האדמו"ר מראדזין) שעלה בידו להנצל מרוסיה הסובייטית ולהשתקע בווארשא. ועד הנהגה של שלשה, ר' שרגא פייוויש זלמנוב, ר' שניאור זלמן שמאטקין, ור' צבי גורארי נשאו בעול הנהגת הישיבה במסירה ונתניה עילאית, ולמרות שכל אחד מהם היה טרוד בעסקו המסחרי הפרטי, הקדישו רוב זמנם ועתם לצרכי הישיבה, ועמדו בקשר מכתבים תמידי עם כ"ק אדמו"ר הרייז"צ, שמשנת תרפ"ד עבר לגור בלניגרד, בכל עניני הישיבה¹¹.

בראשית שנת תרפ"ו קיבל ר' שמואל (בר' שרגא פייביש) זלמנוב – שהיה אז מבכירי תלמידי הישיבה – מכתב התמנות מכ"ק אדמו"ר הרייז"צ – בכתב יד קודשו – למפקח ומרכז לימוד הנגלה בכל מערכות וסניפי הישיבה, ולבחון את התלמידים. במשך הזמן הועבר אליו גם העומס של הנהלת הישיבה בגשמיות בארגון מקורות הכנסה וכדומה (בתפקיד זה נשאר עד נישואיו בקיץ תרצ"ג)¹².

בשנת תרפ"ה נסע ר' אלתר שימחאוויץ לרגלי חולשתו לארץ הקודש, והרה"ח ר' ברוך פרידמאן נהיה למשפיע הראשי לחסידות¹³.

ענינים יסודיים בהנהגת ישיבת תומכי תמימים, וחבל שלא נשאר בידנו העתק מזה. וראה לעיל שבשנת תרפ"א כתב אדמו"ר הרייז"צ מכתב ברכה בצירוף תקנון מפורט (התקנון דשנת תרפ"א נעתק לעיל, וכן ההתחלה וקטע פתיחה מהמכתב דשנה ההיא נעתק לעיל).
12. רשימת הרב זלמנוב בבטאון חב"ד שם עי 39.
13. רשימת הנ"ל בבטאון חב"ד שם עי 40.

תמימים אוכסנה בתחילה במספר בתי-מדרש בווארשא, ולאחר מכן, לפני כשש או שבע שנים, עברה לבנין שכר משל עצמה".
11. רשימת הרב זלמנוב בבטאון חב"ד שם עי 39. רשימת הרב זלמנוב שם מוסיף: כשעברה הישיבה למעונה החדש (מאלעווסקי 7) נתקבל מכתב ברכה מכ"ק אדמו"ר הרייז"צ בצירוף תקנון מפורט להנהגת הישיבה לכל מחלקותיה בסדר הלימודים נגלה ודא"ח, כולל סדרי הנהגה בהפנימיה, היו בהתוכנית

מאלה אינו כדבעי שאינו לומד ומפנה לבו לבטלה, או שהלימוד אינו כדבעי, או שאינו נזהר במצות מעשיות, גם לימוד החסידות לא ירצה, כי אין חכם כבעל נסיון, שהנסיון מאמת אמיתיות החכמה. עדי"מ אחד שממציא בחכמתו איזה מכונה (מאשיך) לקצור או לטחון עדי"מ, וחכמתו ושכלו מחייב כשתהי כך וכך יבא המכוון היינו הקצירה או הטחינה, ואח"כ כשעושה המכונה אם באה הקצירה והטחינה בפועל עיי המכונה היא הי"ז מאמת חכמתו, שהחכמה אמת, וא"ל הרי כל חכמתו אינו אמת, הרי הנסיון מאמת אמיתיות החכמה, וגם אמיתיות החכמה הוא דוקא כשמתקן איזה דבר בחכמתו, כמ"ש במ"א באריכות, וכך הסוף מעשה בלימוד התורה וקיום המצות זהו הנסיון שמאמת אמיתיות לימוד החסידות, ואם אינו לומד או שאינו נזהר במצות מעשיות ח"ו גם לימוד החסידות אינו אמת ולא ירצה ה', כ"א שתפעול הטובה בתורה ומצות כו'.

אגרות קודש אדמו"ר הרש"ב ח"א עמוד ר

לימוד על טהרת הקודש מסימני ההכר של ישיבות ליובאוויטש

חז"ל אומרים "משחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא די אמות של הלכה". הישיבה – היא המקום הקדוש ביותר

המשך מעמוד 34

הפנימי של הישיבה לרום פסגת מעלתה⁹.

באגרת שנחתמה עיי ר' אלחנן דוב מאראזאו מזכירו של כ"ק אדמו"ר הרייז"צ (מהדורא קמא נכתבה ביום ה' כסלו תרפ"ב, מהדורא בתרא נכתבה ביום ח' שבט תרפ"ב) אודות מאורעות בית חיינו מבי ניסן תר"פ עד תחלת שנת תרפ"ב, נכתב [בקטע שנדפס באגרות קודש אדמו"ר הרייז"צ חיי"ד עי קעז]: "על פי הצעת בן רבינו [אדמו"ר הרייז"צ] שליט"א נפתחה מערכת ישיבת תומכי תמימים בעיר וארשה, ויסע לשם אחד המנהלים (אשר נהל סניף ישיבת תומכי תמימים בשעדרין) הרב ר' אלטער שי שימחאוויץ לנהל מערכת ווארשא. עפ"י הידיעות המתקבלים, לומדים שם כעשרים וחמשה תלמידים בעלי כשרון נעלה".

תלמידים מכל רחבי פולין ומהמדינות

הסמוכות נוהרים לישיבה

הישיבה (שהתמקמה בבית הכנסת ליובאוויטש ברחוב פראנציסקאנער 30 כנ"ל) התפתחה בהצלחה גדולה וכעבור שנה-שנתיים נתרבו ספסלי בית המדרש ליותר ממאה עד שהמקום היה צר להכיל את כל התלמידים, ואז עברה הישיבה לבית כנסת יותר גדול ברחוב פראנציסקאנער 8. באותו זמן מינו, בהסכמת כ"ק אדמו"ר הרייז"צ, לראש ישיבה את הגאון הנודע בבקיאיותו הנפלאה וחרירתו המעמיקה הרב ר' שמעון ענגיל, שהיה ידוע בשם "הגאון ר' שמעון"ילי זעליחאווער" (על שם עירו)⁹.

זמן לזמן התפתחה הישיבה בצעדי ענק והכתה גלים

9. רשימת הרב זלמנוב בבטאון חב"ד שם עי 38.
10. כן הוא ברשימת הרב זלמנוב בבטאון חב"ד שם עי 39. ובמכתב הפרופסור מ. ז. חאווקין (שהיה איש מדעים מפורסם ולעת זקנותו נעשה בעל תשובה והשאיר כל הון עזבונו להישיבות) מחורף תרפ"ח המתאר את הישיבה בווארשא וביקורו שם בחורף תרפ"ז (התרגום מהמקור האנגלי נדפס בבטאון חב"ד שם עי 43-42) כותב: "שלוחת תומכי

חסידים מספרים
לקט סיפורי חסידים
בנושאים שונים

”רואים את הקולות”

בקשר עם מתן תורה בו חזו עם ישראל בגילוי אלוקות באופן שה'נסתר' היה בגלוי, מובא בזה לקט סיפורים אודות אופן לימוד וחזרת דא"ח הנקרא - "דבר הוי' מהר סיני" • מוגש ע"י הרה"ת שלום בער הכהן שי' רייכמאן, משפיע בישיבת תות"ל בקריות אה"ק

”לא תגע בו יד”

החסיד ר' שמחה ע"ה גורודצקי סיפר: כשנסעתי כשד"ר של תו"ת (בשנים הראשונות לנשיאות כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע), הבחנתי שבהזדמנויות רבות כשחזרתי את מאמרי הרבי העמוקים, רבים מהבעלי בתים בעיירות שהגעתי אליהם במסעי לא קלטו את תוכן הדברים. מכיון שרציתי לעורר בהם התעניינות במדובר במאמרי חסידות, החלטתי שאומר לפנייהם רק קטעים נבחרים - קושיא ודיקום בתחילה, המשך נושא המאמר בכללותו ואיך שעי"ז מתבאר הקושיא והכל בא על מקומו בשלום, וכך אכן עשיתי. הרושם שהתרשמתי הוא שאכן מקשיבים לי יותר והייתי מרוצה.

בסיום המסע חזרתי לרוסטוב וזכיתי להיכנס ליחידות למסור דו"ח מפורט ממה שהיה במשך זמן ארוך זה, מחסידים רבים שפגשתי ועל בקשותיהם שמסרו אתי לרבי. והנה, לפתע שלא כרגיל פונה אלי הרבי בשאלה: חזרת דא"ח במקומות שהגעתי אליהם לשם התרמה לתו"ת? מיד חשתי שנהגתי שלא כשורה בזה שקיצרתי את המאמרים ושיניתי מהנהגתי בנסיעותי הקודמות שבהם חזרתי את המאמרים כהווייתם, חשתי מאוד שלא בנוח והשבתי לרבי במבוכה, גימגמתי משהו (יעפעס גיזאגט)...

”בבקשה תחזור לפני מה שאמרת שם” - פקד עלי הרבי. בשמעתי זאת חשתי כמי שנחנק ולא מצאתי לעצמי מקום. התנצלתי לפני הרבי ואמרתי שבעצם לא חזרתי מאמר רק קטעים מלוקטים ממאמרים. אך הרבי לא הניח לי, ואמר: בכל אופן רצוני לשמוע ממך זאת כדי שיצאו הדברים מפיך. בעל כרחי, כאנוס מפי הדיבור, הרציתי את הדברים לפני הרבי, ותוך כדי כך הבחנתי שבכל משך הזמן הרבי חיך חיוך רחב בטוב לבב.

בסיום דבריי הגיב הרבי: אמנם דרשה יפה דרשת וזאת למרות שאין קשר בין ענין לענין בדבריך. אך להבא הימנע מהנהגה זו, כי דא"ח צריכים לחזור, עכ"פ קרוב לאותיות המאמר.

מפי הרה"ת ר' מיכל שי' וישצקי ששמע ממנו

”אין שינה לפניו”

אחד המשפיעים הנודעים והנכבדים בדור הקודם סיפר שבדידיה הוה עובדא, שכאשר היה פעם ביחידות אצל כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע (ברוסיה), הוכיחו הרבי באמרו: דע לך שקודם שחזור הנני מאמר בשבת, הרי, שמחמת האימה ורעדה, מיום רביעי שלפני כן איני יכול לישון, ועליך שמעתי מספרים

שבשבת אחר הצהרים קודם שהנך חוזר דא"ח (בעת רעווא דרעוין) נשכב הינך לנוח, איך אתה מסוגל לזאת?! מפי הרה"ח ר' יעקב יהושע שי' לאופר

ר' הלל שאני

סיפר הגה"ח ר' יעקב ע"ה לנדא: זכיתי פעם להתלוות לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע לטיול ברחובות רוטוב ונושא השיחה עמי היה ע"ד הביאורים בדא"ח שכתבו חסידים. הרבי האריך בשלילת העיסוק בתורתם של חסידים ועל ההכרח לעיין דווקא במאמרי הנשיאים שדבריהם הם אלקות (משא"כ הביאורים של החסידים שמקורם הוא השכל). וכך בחריפות רבה דיבר אודות אלו שמתעסקים בביאורי דא"ח של חסידים. אזרתי עוז ושאלתי ומה בדבר הביאורים והמאמרים שכתב הרה"צ ר' הלל נ"ע מפאריטש - האם גם לזה נתכוין הרבי?

”ר' הלל איז גאָר אַן אַנדערע זאַך [ר' הלל הוא משהו אחר לגמרי]!” - השיב הרבי.

שמעתי מהנ"ל

לימוד ה"מורה נבוכים”

עוד מסיפורי הגה"ח הרב לנדא: בתחילת בואו לרוסטוב היו לכ"ק אדמו"ר הרש"ב ספרים בודדים בלבד, פעם שלחני לאחד הרבנים ברוסטוב ומסר בידי רשימת ספרים שרצה בהשאלה. בתוך הרשימה הופיע גם הספר 'מורה נבוכים' להרמב"ם. אותו רב כשראה ששם ספר זה מופיע ברשימה, קרא בקול: ספר זה אינני מחזיק בביתי (כידוע שהיו צדיקים שמנעו מחסידיהם לעיין בו, כיון שנכתב באופן דשאלה ותשובה ולא באופן דאמונה בעניני אלקות).

כשחזרתי מסרתי לרבי כיצד רב זה מתייחס למורה נבוכים. הרבי הגיב על כך: הלה מחזיק בביתו ספרים שיש הרבה יותר מה לפקפק בהם, ובספר מורה נבוכים אין להימנע מללמוד, אך לימוד זה צריך להיות אחר גיל ארבעים.

שמעתי ג"כ מהנ"ל

כמה פעמים ללמוד מאמר?

מספר פעמים זכיתי לשמש את החסיד הנפלא ר' חיים דובער ע"ה חן בסוף ימיו. פעם כשהצעתי עצמי לישא אותו מביהכ"ס לביתו, כשהיה מרותק לכסא גלגלים, לא חפץ בזה באומרו שאין רצונו להשתמש בכהן, אך כאשר פקד עליו אחד החסידים וא"ל - אצלך הוא פיקוח נפש, נתרצה.

אמר לו ר' זלמן משה: אז מה בכך? גם עלי אמר הרבי (הרי"צ נ"ע): "זלמן משה איז מיינער, זלמן משה ווייטט חסידות און פארשטייט חסידות און גייט ניט אוועק פון דעם טאטנס א מאמר ביז אז ס'איז מאיר בא איהם דער גילוי אור וואָס איז געווען ווען דער טאטע האָט גיזאָגט דעם מאמר" [= "זלמן משה הוא שלי. זלמן משה יודע חסידות ומבין חסידות, ואינו עוזב מאמר של אבי עד אשר מאיר אצלו אותו גילוי אור שהאיר בשעה שאבי אמר את המאמר"]. הוא אמר זאת בנימה כזו ממנה השתמע – שאם עלי אמר הרבי כך א"כ זהו דבר פשוט.

כשסיים את סיפורו הוסיף: "און חסידים האָבען גיבעטן משקה" [= חסידים ביקשו משקה]. כלומר, שהחסידים כששמעו מה שהרבי אמר על ר' זלמן משה, ביקשו ממנו "משקה" להתוועדות. אמר לו ר' ברוך פריז: הלא הם צדקו?

ומנין לך שלא נתתי להם? – השיב לו ר' זלמן משה – מיני ובי.

מפי אחד מתלמידי אחי תמימים בתל-אביב באותה תקופה

התקשרות לאותיות

כשהיינו לומדים עם המשפיע ר' מנחם מענדל ע"ה פוטרפס שיעור חסידות, הרי שכאשר הפסיק בקריאת המאמר כדי לבאר או לספר דבר מה הקשור עם תוכן המאמר (ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר מה"מ אליו ביחידות לספר "מסביב" למאמר) אזי כשחזר לקרוא, היה לרוב חוזר לשורה או יותר אחורה ומשם קורא. והיה רגיל על לשונו המליצה, בביאור הפסוק "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו", שהחכם חוזר תמיד מה שלמד לפני כן שכתוב הוא ימימין למקום שעומד בו עכשיו, בעוד שהכסיל הוא במרוצה לראות הלאה את הכתוב בהמשך שנמצא משמאל למקום שבו עומד.

ואמר לנו: אני צריך לחזור לאחור אבל היה חסיד שלא נזדקק לכך, וזה היה התמיים המשפיע ר' אברהם דוד פויזנער, שהיה חולה וחלוש ביותר ל"ע, ופעמים באמצע לימודו עם התמימים היה ראשו נשטט למטה מרוב חולשה ונרדם לזמן מה. אולם אח"כ, כשהיה מתעורר וזוקף ראשו, היה ממשיך באותה מלה שבה הפסיק.

אמר על כך ר' מענדל: הוא היה מקושר לאותיות אף בעת שנרדם ולכן המשיך מיד, אבל אצלי אין זה כך ועלי לחזור "לימינו".

כיצד חוזרין?

התמים הרה"ח הישיש ר' אהרן יוסף שי' בליניצקי בהיותו תלמיד תו"ת בנעויל, שמע פעם ביחידות מכ"ק הרי"צ נ"ע דברים אלו: "אז מען חזרט א מאמר דאָרף מען זיין קלאָהר מיט די אותיות. צו חזרען חזרט'מען וויא ס'גיט" [= כאשר חוזרים (לומדים) מאמר חסידות, צריכה להיות תחילה ידיעה ברורה באותיות המאמר. כאשר חוזרים (לאחרים?) אין צורך לחזור מלה במלה, רק כפי שהדברים יזרמיס].

מפי המשפיע ר' מענדל ע"ה פוטרפס שלמד עמו בנעויל

לחזור מאמר ב"אותיות שלו"

כעין זה סיפר המשפיע הרה"ת ר' שלמה חיים ע"ה קסלמן ששמע מכ"ק אדמו"ר הרשי"ב נ"ע שצריך לידע טוב אותיות המאמר, אך לחזור יכול באופן שיהי לו בנקל יותר ובאותיות שלו.

מפי הרה"ת ר' זושא שי' פרס

ברוך אמרתי לו, אם אשמע מכם סיפור חסידי, הרי שטרחתי הוא להנאתי, ושאלתי, אם הכיר מחסידי כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע (היה זה בסמיכות לבי אייר). השיבני ר' בערקע, שהכיר מחסידי אדמו"ר מהר"ש וגם מחסידי הצ"צ נ"ע. א' מחסידי המהר"ש היה ג"כ השו"ב דעיירת מולדתו נעוויל – החסיד ר' חיים דוד ע"ה ליינ. ושמע ממנו שהרבי מהר"ש נ"ע א"ל ביחידות, שכדי להבין בכלל מה מדובר צריך ללמוד מאמר לכל הפחות שלוש פעמים, אך כדי שיהיה מן הלימוד "בכך" – שיוציאו מהמאמר ענין בעבודה – צריך לכל הפחות שלושים פעמים לחזור על אותו מאמר.

יהיה סיפור זה לע"נ הרה"ח ר' בערקע זון שד" סיון הוא יום היא"צ שלו

ומה אתה כן מבין?

הרה"ת ר' דוד ע"ה גולדברג סיפר: כשלמדתי אצל המשפיע שלי החסיד המשפיע ר' אלתר ע"ה שימחוביץ, ראיתי הנהגתו, שכשהיו ניגשים אליו לשאול ביאור במאמר ואומרים לו: אינני מבין מה הפירוש כאן, היה משיב: ומה כן הבנת במאמר? קודם כל נראה כללות הענין אם ברור לך ואז נראה אם רק פרט מסויים אינו ברור או שנדמה לך שהנך מבין את המדובר במאמר וזה מה שהביא שאינך מבין פרט זה.

שמעתי מהרה"ת ר' יוסף צבי שי' סגל ששמע ממנו

חסידות מדברת אלי

דרכו של המשפיע החסיד ר' אלתר לומר לתלמידים: את תורת החסידות צריכים ללמוד, באופן שהאצבע הרחבה – האגודל – תהיה מופנית כלפי הלומד, כלומר מה שהרבי תובע במאמר הרי הוא מתכוין אלי, ולא לדרשה ח"ו נתכוין. כך הגישה ללימוד וההסתכלות על תורת החסידות צריכה להיות.

ג"כ מהנ"ל בשם להבזל"ח ר' דוד הנ"ל

חסידות החדורה בתפילה

החסיד העובד ר' יצחק ע"ה הורביץ "איטשע דער מתמיד" היה רגיל על לשונו שצריך לחזור מאמרי דא"ח שהתפללו אתם, ובלשונו – "א דורך גידאָוונטער מאמר". כלומר, שחשב אודותו בתפילה והאיר הענין במוחו ולבו וחזרה על מאמר שכזה פועל ישועות בנפש.

מפי המשפיע ר' מנחם מענדל ע"ה פוטרפס

להחזיר מאמר בעת התפילה

החסיד העובד ר' אלתר ע"ה שימחוביץ נשאל פעם לפשר אריכות תפילתו בשבתות בתקופה מסויימת – שהאריך כשש שעות מדי שבת. תשובתו היתה, שמאחר שבתקופה זו חוזר הוא מאמר מדי שבת בבכ"כ חבי"ד במאה שערים שבירושלים, אזי עליו להחזיר את המאמר בלב, וזה נפעל ע"י תפילה.

שמעתי מהרה"ח ר' נחום שי' רבינוביץ

ה"גילוי אור" של זמן אמירת המאמר

בוקר אחד נכנס לביתו של החסיד ר' זלמן משה ע"ה שו"ב היצחקי (כשהתגורר בתל-אביב) התמיים ר' ברוך ע"ה פריז (שלמד בישיבת אחי תמימים בת"א).

באותה הזדמנות שוחחו על כמה דברים, ובין היתר אמר ר' ברוך לר' זלמן משה: זכיתי להיות מושפע של החסיד ר' אלתר ע"ה שימחוביץ, ש"כ"ק אדמו"ר הרשי"ב נ"ע אמר עליו – "אלתר איז מיינער" [= "אלתר הוא שלי"].

תורת הגאולה

ביאורים בענייני גאולה ומשיח

הראי' מפרשת בלעם

- ביאורי כ"ק אדמו"ר שליט"א בהלכות מלכים לרמב"ם
פרק י"א הלכה א' (3)

רמב"ם הלכות מלכים פרק י"א הלכה א':

. . . אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבני שמושיע את ישראל באחרונה. ושם הוא אומר 'אראנו ולא עתה' - זה דוד. 'אשורנו ולא קרובי' - זה מלך המשיח. 'דרך כוכב מיעקב' - זה דוד. 'וקם שבט מישראלי' - זה מלך המשיח. 'ומחץ פאתי מואבי' - זה דוד. וכן הוא אומר 'ויך את-מואב וימדדם בחבלי'. 'וקרקר כל-בני-שתי' - זה המלך המשיח, שנאמר בו 'ומשל מיד עדים'. 'והיה אדום ירשהי' - זה דוד. שנאמר 'ותחי אדום לדוד לעבדים' וגו'. 'והיה ירשהי וגו' - זה המלך המשיח. שנאמר 'ועלו מושעים בהר ציון' וגו'.

(בראשית א, ח). ובבני אדם גופא המלך הוא המורס מעם והוא המושל ושולט עליהם. הרי שאי אפשר להמשיל מלך ל"כוכב", מאחר ובפשוטו של מקרא לא מצינו שכוכב יהי נעלה מבני אדם.

אולם הרמב"ם, שמפרש ש"כוכב" הכוונה למלך שיקום מ"יעקב" לשיטתיה אזיל, שכתב בהלכות יסוהיית (פי"ג הי"ט): "כל הכוכבים והגלגלים כולן בעלי נפש ודיעה והשכל הם וכו' ודעת הכוכבים כו' וגדולה מבני אדם". ומכיון שהם למעלה מכללות בני האדם בשכלם ובדעתם, לכן מתאים ש"דרך כוכב" ירמוז על המרום ומנושא מבני אדם - המלך.

על יסוד השוני בשיטתם בפירוש תחילת הפסוק הראשון של הנבואה - "דרך כוכב מיעקב", בא גם השינוי בפירוש נבואת בלעם שבהמשך הפסוקים:

רש"י שמבאר שכוכב ענינו מזל בלבד, הרי שלפי"ז האיזכור הראשון למלך הוא רק בחלקו השני של הפסוק - 'וקם שבט מישראלי', וממילא אפשר לומר שמדובר באותו אחד - דוד. אולם לרמב"ם, שכבר ב"דרך כוכב" לומד שכוונתו למלך, הרי שהמלים 'וקם שבט' הוא כפילות, ובהכרח לומר שמדובר בשני בני אדם - **דוד ומשיח**.

וכמו"כ בהמשך הכתובים: לרש"י הכתוב מדבר בדוד בלבד עד הפסוק וירד מיעקב. אך בפסוק זה כבר רואים כפילות [ובאופן שנאמר מיעקב במקום בישראל], לכן הוא מוכרח לפרש שמדבר במלך המשיח. משא"כ לרמב"ם, הרי כדרך שהפסוק הראשון כופל את עצמו כי הוא מדבר ב"שני המשיחים", כמו"כ הם הפסוקים הבאים, וכפי שמפרט הרמב"ם בארוכה.

לקוטי שיחות חיי"ג שיחה ב לפרשת בלק (וראה בגוף השיחה אריכות הביאור באופן לימוד פסוקי הנבואה לרש"י)

והי' ירשה וגו' - את כל פסוקי נבואת בלעם פירש הרמב"ם אחת לאחת על הסדר. אולם, בסיום הנבואה א. סיום הפסוק - 'וישראל עושה חילי'. ב. הפסוק - 'וירד מיעקב והאביד שעיר מעיר' - לא פירש האם הכוונה לדוד או למשיח. והביאור בזה:

א) המילים 'וישראל עושה חילי' בא כסיום למילים 'והיה ירשה שעיר אויביו', וממילא נכללים גם הם באותו פירוש - מלך המשיח.

ב) הפסוק האחרון שונה מכל הפסוקים שלפניו בכך שאינו כפול בלשונו, כי אם כולל ב' עניינים שונים: א. 'וירד מיעקב' - במלכות ישראל. ב. 'והאביד שריד מעיר' - באובדן האומות. וממילא אין הכרח לרמב"ם לפרש את הפסוק לשני פנים, והוא אינו אלא המשך לסיום הפסוק הקודם 'והיה ירשה שעיר אויביו' המדבר במלך המשיח.

לקו"ש חיי"ג שיחה ב' לפרשת בלק הערה 39

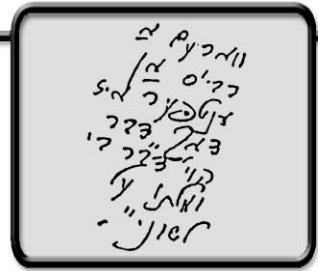
"אף בפרשת בלעם" - הטעם שענין הגאולה נרמז דווקא בפרשת בלעם הוא מפני שנאנתו לישראל היתה בלי טעם ודעת שהרי בלעם **ננביא**, ידע על הציווי של "אל תצר את מואב ואל תתגר בס מלחמה", מדוע אם-כן הוא בכל זאת בא לקוב את בני ישראל. אלא, שהיתה זו שנאה שלא ע"פ טעם ודעת. ולכן השיב לו הקב"ה מדה כנגד מדה, שעל ידו התגלו יעודי הגאולה שהם גם למעלה מטעם ודעת. וכפירוש כ"ק אדמו"ר הזקן (אגה"ק סד קה, ב) על מאמחז"ל (סנהדרין צז סע"א): "איני משיח בא אלא בהיסח הדעת" - שענין הגאולה הוא למעלה מטעם ודעת. לקוטי שיחות חל"ח עמ' 88 (וראה שם דיוק הלשונית אצל בלעם ואצל בלק)

"דרך כוכב מיעקב" - רש"י מפרש את הפסוק: "כתרגומו, לשון קשתו שהכוכב דורך כחץ . . . כלומר יקום מזל".

בענין זה מצינו חילוק בין פירושו של רש"י לפירושו של הרמב"ם. רש"י כאן לא מפרש שהכוונה למלך ומושל שיקום בישראל, ורק על המשך לשון הפסוק 'וקם שבט' הוא מפרש: "מלך רודה ומושל". [ובהמשך, על הפסוק 'ומחץ פאתי מואב' מגלה רש"י, שהכוונה בזה ל"דוד" שנאמר בו "השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית"]. אולם הרמב"ם, מפרש תיכף את הפסוק "דרך **כוכב** מיעקב" ש"זה דוד", והיינו שלשיטתו כבר מהמלה "כוכב" מובן שהכוונה למלך ומושל.

ונראה לומר, שפלוגתת רש"י והרמב"ם - אם יש במלת כוכב מובן של "מלך רודה ומושל" - נובעת מפלוגתתם במעלת כוכבי השמים:

לשיטת רש"י, כיון שבני אדם הם המין המעולה בסוגי הבע"ח (למעלה מדומם וצומח), היות ובהם יתרון של דיעה ודיבור, לכן נמסרה להם הממשלה על הבע"ח וכו' וכמ"ש 'ורודו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ'

זמן תפילה

על מנהג החסידים להאריך בתפילה אף שמתאחר זמנה (א)

מוגש ע"י הרה"ת ר' יוסף ישע"י שי' ברוין
משפיע במתיבתא בסידני, אוסטרליה

א וואָרט פֿון רבי'ן
דיוקים בדברי והנהגות
כ"ק אדמו"ר שליט"א

הטובה עליו.

תשובה: בטרם החלי לענות בעז"ה על השאלה האמורה, עלי להקדים כמה הקדמות, פשוטות אבל מוכרחות:
(1) למרות הקושי הבולט בדברי כ"ק אד"ש האמורים, פשוט ומובן שככל דברי כ"ק אד"ש יש להם מקור מוצק ויסוד נאמן בהלכה, ובלשון כ"ק אד"ש הנ"ל "שיש ליישב הדבר ע"פ דין" (אף שמוסיף "בקושי עכ"פ", והיינו שאי"ז ע"פ ההבנה הפשוטה והרגילה וכו'), ועל כגון דא כבר ציטטנו כמה פעמים את דברי הירושלמי (פאה פ"א הי"א) "כי לא דבר רק הוא מכס, ואם הוא רק מכס הוא, למה שאין אתם יגעים בתורה" (וראה אג"ק כ"ק אד"ש ח"א ע' רצא. ועד"ז בכ"מ).
(2) כפשוט שהבא לקמן הוא **בדרך אפשר ולענ"ד בלבד**, ובפרט שעמקו דברי רבותינו נשיאינו, כנווד.

תפלה אחרי "סוף זמן תפלה"

א. הנה, פשוט שבנדו"ד מדובר אודות תפלה **לאחר חצות דייקא**, ובה נזקק כ"ק אד"ש לחדש שגי"ז י"ש ליישב . ע"פ דין" מצד קריאת ק"ש קטנה וכו' (וכפי שיתבאר לקמן). אמנם, בלא"ה יש מקום עיון מצד זה שמתפלל לאחר זמן תפלה, שזמנה עד סוף ד' שעות (שו"ע) (ודאדה"ז) או"ח ספ"ט ס"א, וכנזכר בשאלתך). ועד"ז, ברכות ק"יש זמנם רק עד סוף ד' שעות (שו"ע) (ודאדה"ז) או"ח סני"ח ס"ו (ס"י)), ולא נחית כ"ק אד"ש לזה כלל. וי"ל בזה, דאף שנפסקה ההלכה בשו"ע ש"אם עבר והתפלל אחר ארבע שעות עד חצות" אין לו שכר תפלה בזמנה¹, מ"מ [נוסף לזה, שבמקום אונס מותר לאחר זמן תפלה (ראה לדוגמא שו"ע אדה"ז סע"א ס"א), ובנדו"ד, כבר התיירו פרושים את הדבר לאחר זמן תפלה מצד גודל ערך מעלת ההכנה לתפלה² (וההוספה

הפעם נתייחס לשאלה ששלח למערכת אי התמומים (בעילום שם), שאלה מעניינת שכבר דנו בה בכ"מ. מפאת קוצר היריעה, נפרסם את חלקו בגליון זה ואת המשכו בפעם הבאה.

יש ליישב הדבר ע"פ דין, בקושי עכ"פ...

שאלה: במכתב מ"יג ניסן תשי"ב להרה"ח וכו' ר' יצחק דובאוו (נדפסה באג"ק ח"ה ע' שיב ובלקו"ש ח"ט ע' 457), כותב כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א:
"במ"ש חוות דעתו כיון שהוא הבעל קורא במילא גורם לו להתחיל ברוך שאמר אחר חצות.

הנה לדעתי לא נכון הדבר, כי אף שיש ליישב הדבר ע"פ דין בקושי עכ"פ, כיון שקורא ק"ש קטנה וכו', אבל במחנה בטח יש להתחשב עם הענין דמה יאמרו הבריות, וכמובן שאין זה דומה אם מתחילים בעוד מועד ומתפללים כל העת אלא שבדרך ממילא מגיעים לברוך שאמר כחצות, דאז עכ"פ עסקו בענין התפלה וההכנה לזה מקודם, משא"כ בנדון דידך" שהוא הקורא בתורה שאין לזה שייכות לתפלה והכנתה". עכ"ל"ק.

ולדידי צע"ג, איך ניתן ליישב הדבר ע"פ דין" להתפלל אחר חצות "כיון שקורא ק"ש קטנה", והרי ק"ש ותפלה שתי מצות שונות הן לגמרי, ומה יועיל קיום מצות ק"ש לזה שלא יעבור על איחור זמן תפלה (ומפורש הדבר בשו"ע אדה"ז ספ"ט ס"א: "ולכן צריך לזהר בחורף להשכים להתפלל בענין שיגמרו תפלת י"ח קודם שליש היום **אע"פ שכבר קראו ק"ש בעונתה קודם התפלה**")?

שאלה זו שאלתי לגדולים וטובים, ואין פותר, ואבקש אם יוכל להואיל בטובו לעיין בסוגיא זו ולהסביר הענין כיד ה'

וראה בשו"ת דברי ישראל (ח"א ספ"ג). ואכ"מ. ועד"ז מצינו שאיחור זמן תפלה משום הכנת הגוף ונקיות המערכת את התפלה – ראה שו"ע או"ח ס"פ ס"א, ובנו"כ.
ולעיר מהשק"יט אי טבילת עורא (הכנה לתפלה) דוחה זמן תפלה – ראה בהנסמך בישראל והזמנים ע"ב.
כן יש להעיר משו"ת בשמים ראש בכסא דהרסנא (ס"יט) שהחסידי מהר"י קוצניגן (הקדמון) הי' לומד מתוך ספרי סודות התורה, ועבר זמן התפלה **ולא פסק**, כיון שהעוסק במעשה מרכבה אינו פוסק. (ואף שיש מפקפקין בהנ"ל (ראה דעית' למהרש"ם מברזאן) – מ"מ הבואו דבריו הנ"ל בכ"מ. ולכאז"ל צ"ע המקור דהנ"ל. וי"ל שהוא ע"ד המבואר בירושלמי (ברכות פ"א הי"ב) במה שרשב"י לא הפסיק אפי' לק"ש, כיון שעסק במשנה דעדיפא

ושק"ט בזה – ראה שיח תפלה ע' שיח ואילך. ישראל והזמנים ע' נט בשוה"ג. ואכ"מ.
(2) ע"ד האיחור לתפלה מחמת ההכנה – להעיר מברכות רפ"ה היו שוהין שעה אחת ומתפללין. וראה אוצר הגאונים לברכות ט, ט, (חלק התשובות) שנהגו להשכים בשבתות ויו"ט ללמוד קרוב לבי' שעות אחר שהגיע זמן ק"ש ואח"כ מתפללים. וכ"ה בכ"מ (נסמנו בישראל והזמנים ע' ע). [ולעיר מספר האסופות (נדפס בשיח תפלה ע' עה) שבשבת ויו"ט מותר לעבור זמן ק"ש, ואי"ז פושע. ובחוקת התורה לבן הרא"ש (נדפס שם ע' צג) שבשבת ויו"ט אין אנו קורין ק"ש בעונתה. וכ"כ בתיקונים והוספות לסידור רבינו שלמה מגרמזיא שבשבת "אין חובה לקרות ק"ש בעונתה כ"כ כמו בחול". אבל, במג"א (ובשו"ע אדה"ז) או"ח סרפ"א סק"א (ס"א) שלא יעבור זמן ק"ש ותפלה.

(1) ולהעיר, ש"א דהמתפלל לאחר ד' שעות עד חצות, דינו כמתפלל תפלת תשלומין (לאחר מנחה) – ראה ב"י (ספ"ט סק"א ד"ה ואם, דלא גרע ממתפלל אחר שהגיע תפלת המנחה). ב"ח (שם), פ"רי"ח (שם). ועוד. והרי תפלת תשלומין היא ע"ד תפלת נדבה (ראה בגליון הבא בעז"ה) וכמי שאינו מצווה ועושה (ובפרט שתשלומין בדי"כ פירושו ש"ה"י רק השלמת חלקו ולא כעיקר זמנו [ראה לקו"ש ח"ח ע' 77. לקו"ש ח"ט ע' 254. אבל בפרישה (לקמן ס"ה) שבתפלת תשלומין מקבל שכר כמתפלל בזמנו, ומ"מ, לדידי צ"ל דאחר ד' שעות גרע יותר ממתפלל לאחר מנחה, כיון שאינו מקבל שכר תפלה בזמנה]. אמנם בשו"ע אדה"ז (סע"א ס"א, ממג"א שם סק"א) דאונן מתפלל לאחר ד' שעות, משמע שאי"ז מדין תשלומין, דא"כ מדוע יוכל להתפלל כיון שלא נתחייב בזמן החיוב.

כבוונת התפלה שנגרמת עיניו, וכדלקמן ס"ג), ולא גרע מאונס³ (וכיכ בפסקי דבר יהושע ע"ה לענין ברכות ק"ש) – עוד זאת י"ל, יתירה מזו, ד[סמכנין על השיטות דנקרא "תפלה בזמנה", וכדעת שו"ת משכנות יעקב (סוסי" פ) שכתב דגם לגבי תמיד של שחר לא מצינו איסור ברור שלא להקריבו אחר ד' שעות⁴, ובדיעבד ליכא עיכובא עד חצות. וכיכ בספרו קהלת יעקב (ברכות כח, א). [ודבריו – לענין ברכות ק"ש עד חצות – הובאו בחידושי הצי"צ, וכדלקמן ס"ב].

וכסברא זו, ובדיעבד הי"ז בכלל זמן תפלה, כ"ה בסי המאורות (ברכות כו, א) ש"אפילו עבר במזיד ולא התפלל בארבע שעות, חייב להתפלל שחרית עד חצות כיון דרבנן ס"ל שתפלת השחר עד חצות". ומשמע קצת⁵, שר"ל דלענין זה סמכנין ארבנן דהוי בכלל תפלה בזמנה. וכיכ להדיא בסדר משנה (תפלה פי"ג ה"ב) דבדיעבד קיי"ל כרבנן דמתפלל עד חצות. וכ"ה במקור חיים (לבעל חות יאיר) ספ"ט סק"א בסופו. וכן ראיתי בשולחן הטהור (להרה"צ וכו' מקאמארא) ספ"ט (בזר זהב סוסק"ב) שיש שיטה שעד חצות הוי בכלל תפלה בזמנה⁵. ובסה"ש תורת שלום (ע' 118) שאדמו"ר מהר"ש ני"ע אמר כן בשם שו"ת

ברכות ק"ש אחרי זמן תפלה

ב. ועד"ז י"ל בנוגע לברכות ק"ש, שאף שזמנם רק עד סוף ד' שעות כזמן תפלה וכנ"ל, מ"מ מצינו לכמה מהראשונים דס"ל שזמנם עד חצות – ראה בחידושי הרשב"א ברכות (יא, א) בשם התוס' דמספקא להו אם לא הפסיד הברכות כל היום, או שמא עד חצות כזמן תפלה לרבנן. ומשמע דעד חצות ודאי יכול לומר ברכות ק"ש. וכ"ה בריקאנטי (דיני ק"ש אות ה). ארחות חיים (להר"א מלוניל – הלי ק"ש אות ה). ס' האשכול בשם חכמי צרפת (דיני ק"ש) סימן ה. **ועוד.**

ומצינו באחרונים שכתבו שיש לסמוך ע"ז **להלכה** – ראה בשו"ת משכנות יעקב (סע"ז וס"פ). והביא דעתו בחידושי הצי"צ (ברכות פ"א מ"ב) ד"ה לא הפסיד. [וראה בשו"ת חיים שאל (להחיד"א – ח"ב סליח אות ע) ד"המיקל לא הפסיד". וכיכ בספרו קשר גודל (ס"ו אות ד). וכן העיר בהגהות חת"ס (לשו"ע או"ח סניח) דכיון דקיי"ל דזמן תפלה בדיעבד עד חצות, הה"י זמן ברכות ק"ש⁷. ובשו"ת רב פעלים (ח"ב ס"י"ב) כתב דז"ל דע"פ

ממקרא. ולפי"ז י"ל, דמעשה מרכבה עדיפא דאפי' כשאין תורתו אומנתו "כגון אנו" (שבת י"א, א), אינו מפסיק לתפלה. וראה בלקו"ש חיי"ו ע' 360, דאף שתורתו אומנתו שייך גם בלימוד הגולה, מ"מ בזהר (ח"ג רלח, ב) מפרש דהיינו כשהוא "דירה לשכינתא", והרי דוקא "מארי קבלה". עבדין לה דירה" (תקו"ז בהקדמה א), ב). ואכ"מ. וי"ל עדי"ז בנוגע ללימוד דא"ח לפני התפלה.

ולהעיר, שגם כש"תורתו אומנתו" מתפלל מיזמן לזמן, (וכשרוצה להתפלל בבחי' "תפלת נדבה" (ראה בהנסמן בלקו"ש שם ע' 356 הערה 11. ע' 357 הערה 17 ובשוה"ג). ועד"ז בבד"ז, להמבואר לקמן בפנים (ס"ד) דהמאחרים זמן תפלה הי"ז ע"ד תפלת נדבה. ולהעיר מרש"י (ד"ה תרבים – שבת י"א, א) דאין מפסיקין לתפלה משום דהוי דרבנן, ועפי"ז כתב בטוב ראי' (ברכות ח, ב) דהכוונה שעצם מצות תפלה יכול לקיים בזמן אחר ביום. ועי"ד משנ"ת לקמן בפנים (ס"ד) שבמאחר זמן תפלה מצד הכוונה הי"ז מקיים מצות תפלה מה"ת. אבל ראה במגילת אסתר (מ"ע ה) שהיו מתפללים תפלה אחרת, ולא בנוסח התפלה והיו מקצרין בה. וצע"ק, דלכא"ו "אסור להם להתפלל" (מג"א סק"ו סק"ד. וראה בהנסמן בהערות ע"ז) וי"ל ע"פ יפ"מ לירושלמי ברכות (שם ג' 3). וי"ל ע"פ שיש חלק בין הפסק באמצע הלימוד להפסק בין ענין לענין. ועי"ל ע"פ דברי שו"ת ארץ צבי (שבגליון הבא, וכדלקמן בפנים ס"ה) ושכמתפלל בדביקות הי"ז דוחה מצות ת"ת. ואכ"מ].

3) ולהעיר, מדין עוסק במצוה (שו"ע או"ח סליח ס"ח), עוסק בצי"צ (שם סצ"ג ס"ד), ועוד. ובדרישה (יו"ד שם"א – הובא במג"א סצ"ג סק"ה) כתב בזה"ל: "מה לי אונס אבילות או עסק במצוה... דהא כשעוסק בצי"צ ג"כ **אז ה' הוא**". וראה בערוה"ש (סק"ח ס"ו) לענין הפסד ממון ודאי (משא"כ ברמ"א סק"ח ס"ה), וכ"ש בהפסד כוונת התפלה. [וראה בדברי תורה

להרה"צ וכו' ממונקאטש ח"א אות טז בשם בעל חידושי הרי"ם שהתיר לאחר זמן תפלה משום מסחר]. וראה בשו"ע אדה"ז סק"ח ס"י"ב (מב"י שם) דאינו נקרא מזיד אלא כשמבטל בשאט נפש וכו', והרי שוגג קרוב למזיד דינו כשוגג. ולהעיר, שמצינו בכי"ב שביטלו זמן תפלה בכ"מ (בשבתות) מפני טעמים שונים – ראה בהנסמן בישראל והזמנים ע"י סט מתולדות מהר"ם שיק. ועוד.

4) וכ"ה בראשון לציון (ברכות כו, ב) לבעל או"ח שבדיעבד יתכן שאפשר להקריב קרבן תמיד אחר חצות. וכיכ בשו"ת מהר"א אסאד (ס"ז) דבדיעבד גם לה"י מקריב עד חצות דעד חצות מיקרי בוקר מה"ת, ועיי"ש עוד שכתב דזמן תפלה וזמן תמיד הוא עד חצות (אף שנפסקה הלכה כר"י שהוא עד ד' שעות).

ובאמת, מפורש כן בילקוט שמעוני (פינחס רמז תשפ), וספרי זוטא (פי' פינחס) "יכול אם עברו ארבע שעות לא יהי' כשר ת"ל תעשה בבוקר" (ודלא כשו"ת שבת הלוי ח"א סכ"ב שכתב דודאי אסור להקריב התמיד אחר שעה דז'). אלא, ששם משמע ג"כ דמותר להקריבו לאחר חצות, ממה שאמרו יומנין אף לאחר חצות ת"ל אשר תקריבו לה"י. ובזית רענן (להמג"א) שם פ"י שהכוונה, שגם אם לא הקריבו תמיד של שחר איזי מעכב לתמיד של בין הערביים (וכבמנחות מט, א: לא הקריבו כבש בבוקר יקריבו בין הערבים). ולשיטת"י אזיל – ראה מג"א סרפ"א סק"א שתמיד של שחר קרב **לכל המאוחר** בדי' שעות, ועיי"ש בנו"כ. אמנם בציונים לתורה (ככל לז) דחה לדברי הזית רענן, וכי"כ בעינים למשפט ברכות כו, א, אות ח (ע"י קסט), עיי"ש. ור"ל דכוונת הספרי כפשוטו ובדיעבד אפשר להקריב תמיד של שחר כל היום. (ועיי"ש במפתחות דאולי כוונת הספרי רק לחצי שעה שאחר חצות, דתמיד של בה"ע קרב לאחר ו' ומחצה). וכתב, דאפשר דכוונת הספרי רק בנוגע לזריקת הדם, עיי"ש בארוכה. ואולי גם מכאן סמך לאיחור התפלה לאחר חצות.

אמנם בפ"י הראב"ד לעדיות פ"ו מ"א מוכח שעדותו של ר' יהודה בן בבא י"על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות", היינו שאין להקריבו אח"כ. ובציונים לתורה הוכיח כן מהרשב"א (מגילה כ, א). ובהשקפה ראשונה מוכח להיתר, מהקס"ד בגמ' (ברכות כו, א) שאין להשלים מנחה בערבית כיון דעבר יומו בטל קרבנו, ומשמע הא בזמן מנחה לא בטל קרבנות דשחרית, ועיי' ברש"י שם ד"ה וכאן, ובהגהות הרש"ש. וראה בהנסמן בלקו"ש חל"ה ע' 125 הערה 9.

5) אבל, הכרח גמור אינו, די"ל (אף דאיזי במשמעות לשונו) דר"ל כמשי"כ הבי"י (או"ח ספ"ט ד"ה ואם), דמה שמותר להתפלל עד חצות הוא לא מכח סברת רבנן דזמן תפלה עד חצות, אלא מדאמרי רבנן עד חצות, צ"ל בכדי שלא לאפושי פלוגתא, דלכו"ע מדי' שעות עד חצות יהי' ל"י שחר תפלה, אלא דלר"י לא יהיב ל"י שחר תפלה בזמנה, ולרבנן יהיב ל"י שחר תפלה בזמנה, ועיי"ש שהעמיס כן בלשון הר"ף והרא"ש שכתבו "ואע"ג דליתא לדרבנן וכו"י. אמנם, כאן שכותב "כיון דרבנן ס"ל"י משמע יותר דהוא מכח סברת רבנן.

5*) וראה במרכבת המשנה (הלי תפלה פי"ג ה"א) דזה שמתפלל בדיעבד עד חצות, אף שעבר זמן הקרבנות, ותפלות כנגד קרבנות תקנום, מ"מ עדיין הוא בכלל תפלות אבות תקנום, ומצד תקנת האבות נמשכת תפלת שחרית עד חצות. וכי"כ בשולחן הטהור ספ"ט (בזר זהב סק"ב), וראה פירוש ר' מרדכי הענא להרמב"ם (נדפס בספר שיח תפלה ע"י שכו). ודבריו צ"ע. ואכ"מ.

6) ובהערת כ"ק אד"ש שם בשוה"ג: "כנראה יש כאן טעות של המעתיק (ראה ברכות לז, א [לכאורה צ"ל: כו, א] ופוסקים שם, ודעת הרשב"א בפרט בב"י או"ח ספ"ט ורמ"א ספ"ט סס"א) ולהעיר מהבי"ח וט"ז ופרישה שם.

7) בגוף קושיות החת"ס – ראה בהנסמן בסי' ישראל והזמנים ע"י נו ואילך. וראה בה"ש ב"ב בקובץ הארבעים ע"י קו ואילך.

לאחר חצות, שבה כבר עבר זמן תפלה לכו"ע*⁸. ומשו"ה נזקק כ"ק אד"ש לומר "שיש ליישב הדבר ע"פ דין". כיון שקורא ק"ש קטנה וכו"ו" (וכפי שיתבאר לקמן).

תפלה בכוונה או בזמנה?

ג. והנה, פשוט שיישוב הנהגה האמורה להתפלל אחר חצות הוא בהתאם להמובא בכ"מ בטעם הנהגת כו"כ חסידים ואנשי מעשה⁹ לאח זמן ברכות ק"ש ותפלה, ומתפללים באריכות וכו' שלא בזמנה, שהוא ע"פ פסק המשנה (ברכות רפ"ה) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש¹⁰, והיינו שנדרשת הכנה מתאימה בכדי שיוכלו להתפלל בכוונה הרצויה, ונפסקה ההלכה (רמב"ם ה"ל תפלה ס"ד ה"ט"ו) שתפלה בלא כוונה **אינה תפלה**¹¹. ועפ"י מובן שהכוונה נוגעת יותר מאשר הדיוק בזמן, כיון שבלעדא התפלה בטלה לגמרי (ראה לקו"ש ח"ט ע' 271. חכ"ט ע' 293. ועוד).

ואת"ל, הרי גם סברא זו – להעדיף תפלה בכוונה על תפלה בזמנה – מפורשת בשו"ע, והוא שהמשיכם לצאת לדרך מתפלל מעומד קודם צאתו, אע"פ שעדיין לא הגיע עיקר זמנה שהוא

סוד מקום לאומרו גם אחר ד' שעות. (אלא שחזר בו בספרו עוד יוסף חי פ' וארא ס"יז).¹² וכן פסק בקצוה"ש ס"י"ג **להלכה**, **ושכן מנהג העולם**. גם במשנ"ב (סני"ח בבה"ל ד"ה קורא) העלה להקל במקום אונס עד חצות (וכ"כ במשנ"ב סע"א סק"ד לענין אונן, ובספרו מחנה ישראל פ"א לענין חיילים בצבא).

ויתירה מזו, דלדעת הרמב"ם (ק"ש פ"א הי"ג) יכול לקרותה בברכות¹³ כל היום⁸, ובעינים למשפט ברכות י, ב אות ה (ע' מב) ציין לכמה ראשונים שסוברים כן. ועי' במהרי"ל (ה"ל ק"ש) דבמקום אונס יש לסמוך ע"ז. [וכ"פ הפ"ח (א"ו"ח סני"ח). ובמשמרת שלום (א"ו"ח ספ"ט) כתב **דנהוג עלמא כוונתי**. ובשו"ת חיים שאל (הני"ל) כתב דאין למחות בידי המקילין לסמוך במקום אונס על שיטת הרמב"ם ודעמימי. וראה בהנסמן בישראל והזמנים ע' עז ואילך]. וכיון שכן, לא גרעא מעלת ההכנה לתפלה וכוונת התפלה מאונס, שאז מותר להתפלל לאחר ד' שעות עד חצות, וכן יכול לקרות ק"ש בברכות¹⁴ (עד חצות או כל היום, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה).

והנה כ"ז מיישב רק ההנהגה להתפלל ולברך ברכות ק"ש לאחר זמן תפלה, אמנם בנדו"ד מדובר יתירה מזו, **להתפלל**

וראיתי בס' זכרון זאת להחווה מלובלין בפ"י המשנה (אבות פ"ב מ"יג) הו"ז זהיר בק"ש ובתפלה, דקאמר לה ר' שמעון בן נתנאל, שנקרא (שם מ"ט) "ירא חטא". אבל ר' יוסי הכהן שנקרא "חסיד" הזהיר (שם מ"ב) "יכול מעשך יהיו לשי"ש", דהיינו שמצד "כל מעשך לשי"ש" שייך שלא ידיק (כ"כ) בזמן התפלה, כיון שכונות לשי"ש, לשלמות התפלה. ולהעיר, שגם ר' שמעון בן נתנאל (שם מ"ג) מסיים: "וכשאתה מתפלל [והיינו, לאו דוקא בזמנך] אל תעש תפלתך קבע וכו' (וכבהערה הבאה), ואכ"מ. והעירני ח"א שבחידושי הייטב לב עמי"ש מכות (הנדמ"ח) נדפסה תשובה (להני"ל), בו כתב, שאלו שממהרם ומתפללים בלי כוונה כדי שלא יעברו זמן תפלה [ירא חטא], ואלו שמכוונים בתפלתם ועוברים ז"ת [חסיד], שניהם כאחד יש להם שכר. וק"ל. ואכ"מ.

11) ומקורו במשנה (אבות פ"ב מ"יג) "אל תעש תפלתך קבע", ואם עושה כן "אין תפלתו נתחננים" (ברכות פ"ד מ"ד). ויתירה מזו אמרו (ברכות ל, ב – הובא בטו"א"ו"ח סק"א ובשו"ע אדה"ז שם, ושם לענין ברכת אבות), ש"לעולם ימוד אדם את דעתו, ואם אינו יכול לכונן את דעתו **אל יתפלל**", כיון שגדר מצות תפלה הוא "שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום" (רמב"ם ה"ל תפלה פ"א ה"ב), ובל"ז אין כאן תמצא דמעשה תפלה (לקו"ש חכ"ב ע' 117, עיי"ש בארוכה). [ועפ"י, אולי יש ליישב דבר פלא בוח"א (רמ"ב) דיסדר שבחא דמארי אע"ג דלא יוכל לכוונא. וי"ל, שכוונת התפלה מעכבת רק בבקשת צרכי, כיון שאי"ז בגדר "מתחנן" ועיי"ש בלקו"ש הערה 34, משא"כ בסידור שבחי, וכ"מ בצ"ח (ד"ה ודלמא – ברכות ל, ב) שבשבת שאין בו בקשת צרכי אי"ז כוונה. אבל ראה שו"ת הרשב"א ח"א סד"מ. והאריך בה בעינים למשפט ברכות שם אות א (ע' קצ"ז).

ולהעיר, שרש לשון תפלה הוא "פלל" שותכנו מחשבת וכוונה (רש"י בראשית מח, יא – הביאו לענינו בבאר הגולה (למהר"ל ע' נב).

לעיל הערה 2. וידוע מארז"ל (ברכות ח, א ושם בשינוי לשון. אבל כ"ה בתשב"ץ קטן) "אימתי עת רצון בשעה שהצדיקים מתפללין". [וראה בלקו"ת (ר"פ שמו"ג) שיש צדיקים שעבודתם ברוחניות ביחודים ועליות (כגון רשב"י והארז"ל. ובמאמרי אדה"ז על מארז"ל ע' קמד הוסיף: והבעש"ט ז"ל וחביריו בדורו), ואי"צ שיקוימו מצות מעשיות כאכילת מצה בפסח וכה"ג (וראה ד"ה שלח לך תשי"א. ונקדשתי תש"ז). מאמר שני המאורות לב, ב. ואכ"מ]. ואף שאין הנהגת דומה לרא"י, מ"מ מצינו שהם למעלה מקיום המצות בגשמיות במדידות זמן ומקום שלמטה. [וראה בהערוך וביאורים אהלי תורה גליונות תרט"ו ותרט"ז]. ובס' ישראל והזמנים ע' סו הביא מכ"מ דצדיק ה"ה כמלאך שאינו מתפלל וכו"ו].

אמנם, במאמרי אדה"ז הקצרים ע' שצו מבואר, הצדיקים ששרשן מבחי אצילות ביותר, דהיינו עצמות אלקות, עליהם נאמר נעשה אדם בצלמו כדמותו, ולכן כפי העת הקבוע בתלמוד זמן התפילה, כו"כ לא ישונה אצלם למטה זמן תפלתם. אבל אותן ששורש נשמותיהן בריחוק קצת מבחי אצילות, הם אינן ממש בצלם אלקים, וניזונין משארית האצילות, דהיינו אחר עבור זמן התפלה למעלה, שהוא זמן הקבוע בתלמוד. ואנשים פשוטים שהם בבחי עשי, לא ישנו הזמן למטה מכמו שהוא למעלה, ואסור להם לעבור זמן הקבוע בתלמוד, עיי"ש. [ולהעיר מסה"ש תורת שלום ע' 13 שאדה"ז התפלל שתי שעות, כיון שכן זמן תפלה למעלה].

10) ולהעיר מתוד"ה מתני – מנחות פג, ב, שלשון זה מורה שהוא לעיכובא (ולענינו – ראה לקו"ש ח"ד ע' 73 הערה 49). ועמשי"כ זקני צ"ל בספרו שערים מצויינים בהלכה עה"ש (על אתר) דמשו"ה נקט בלשון שלילה, דקאי אדלעיל מיני (ברכות כו, א) בנוגע לזמני התפלה, וקאמר דאין עומדין להתפלל אלא וכו', דכשאין כובד ראש לז"מ תפלה, והו"י זמן בלי תפלה. ודפח"ח.

8) ולכאורה, לא גרע מ"ק"ש של ערבית שנהוג לקרותה בברכות¹⁵ לפני זמנה (ולפני פלה"מ) כדלקמן בפנים (ס"ג). ובע"כ צ"ל להלכה שזמן ברכות¹⁶ כל היום, וע"פ שו"ת הרשב"א (ח"א סמ"ז) שברכות ק"ש אינן שייכות לק"ש, הובא בשו"ע אדה"ז סני"ט ס"ד, ובתניא פמ"ט. וראה שו"ת הרדב"ז ח"ה סקני"ו. ואכ"מ.

ולהעיר מהשקו"ש בדעת הרמב"ם אי הו"י דין נוסף וקיום מחודש של ק"ש וברכות¹⁷ (ויתכן שכל החומרות שבמצות ק"ש נוהגות גם בזה), או דהו"י "כקורא בתורה" ממש (ראה שיח תפלה ע' שז). ובסי הליכות שלמה ע' צג (אף שהני"ל מצדד בשיח תפלה שם דא"י"ז בגדר קיום מצות ק"ש כלל) כתב, דמ"מ מותר לקרותה בת"י לאחר שעבר זמנה (אף שאסר אמירת תהלים), דלא הו"י כקורא בתורה ממש. ואכ"מ.

8*) אבל להעיר מדעת הראב"ה והרוקח ועוד (וכ"מ בלשון הרי"ף והרא"ש ברכות כו, א) – ונסמנו בעינים למשפט (שם אות ה (ע' קסט)) – ושכר תפלה שלא בזמנה יתב' לוי אף אחרי חצות. וכ"מ ברש"י (ד"ה לק"ש – ברכות טו, א) "דכל היום זמנה הוא" (ומשו"ה צריך לחזור אחר מים ואינו חושש שמא יעבור הזמן), "משום דתפלה רחמי וכל אימת דבעי מצלי ואז"ל" (בה"ז ומחז"ו ועוד). ושקו"ש בזה בעינים למשפט על אתר (אות ב (ע' פא)).

אבל לא הובא בפנים, כי: א) גדולי הפוסקים אשר מפייהם אנו חיים לא הביאו כלל שיטה זו, משא"כ המובא בפנים (דעד חצות זמנה היא) שסמכו ע"ז בכ"מ להלכה. ב) ועיקר: לשיטה זו צ"ל דתשלומין עדיפא, דאז מקבל שכרו משלם (עיי"ש בעינים למשפט. פרישה דלקמן בפנים (ס"ה)), וא"כ עדיפא מינה י"ל שהתפללו מדין תשלומין. וכדלקמן בפנים (ס"ה).

9) משא"כ בנוגע לצדיקים וכו', שהם למעלה מן הזמן (ולהעיר מיומא חכ, ב, לענין זמן תפלה "אין מאברהם ניקוס וניגמר"), ובבחי תורתם ואמנתם, וע"ד רשב"י שהי' מתפלל משנה לשנה (תרי"ג לר"ף ברכות ח, א) ור"י הו"ה מצלי מתלתין יומין לתלתין יומין (ר"י בסופה). וראה

וה"ח, ילפי שתפלה מעומד שקולה כנגד כולה וגדולה מהם . . . משום שעומד יכול לכוון היטב¹² (שו"ע אדה"ז ספ"ט ס"ט). והיינו, דטפי ניחא שיתפלל בכוונה מאשר תפלה בזמנה. ויתירה מזו – דלשיטת רש"י (ד"ה הוּוּ מקדמי – ברכות ל, א) מוטב שיתפלל אפי' קודם עלות השחר, אע"פ שאי"ז זמן תפלה כלל¹³. וכיוצא בזה מצאנו ראינו שבזמן הראשונים הקדימו הקהל להתפלל ערבית אף לפני המנחה, אף שאי"ז זמן תפלה כלל וכלל, ולא מצינו שום דעה בראשונים שיהא מותר להתפלל ערבית לפני פלג המנחה, ובלשון ספר האגור (סשכ"ז) ש"לא מצאו ידיהם ורגליהם בבית המדרש ואין למנהג זה לא שורש ולא ענף"¹⁴,

ובתניא פ"ח (ומקורו מחוה"ל שער חשבוני'פ פ"ג חשבון ט. ל"ת להארז"ל ר"פ עקב. שליה מסכת תמיד עניני תפלה בתחלתו) שתפלה בלא כוונה כנוף בלא נשמה. [אבל בלקו"ש חכ"ב שם הערה 33 מפרש, דשם מיירי מכוונה פרטית, ומשו"ה יש כאן גוף התפלה (ללא נשמה). אבל ללא כוונה כללית, אין ע"ז שם תפלה כלל]. ואף שהרמב"ם עצמו פסק (הל' תפלה פ"י ה"א) דזהו רק בברכה ראשונה – ראה חידושי הגרי"ח על הרמב"ם דהיינו רק בכוננת הענין, אבל ללא כוונה שעומד לפני ה' אי"ז מעשה תפלה, וחשיב כמתעסק בעלמא. וכ"ה בשיחת ש"פ צו תשמי' בארוכה. אג"ק ח"י"ד ע"ס. (וראה לקו"ש ח"ט ע' 269. אבל ראה לקו"ש ח"י"ד ע' 223 שאינו להלכה). ובלקו"ש (חכ"ב ע' 111 הערה 36) העיר, דכוונה הנ"ל שעומד לפני ה', הוא בכלל "דברים (ה)אמעכבים את התפלה (רמב"ם רפ"ד שם), ולא מגוף מצות התפלה. אבל הרגש ד"מתחנן" צ"ל בשעת התפלה, והוא מדר מצות תפלה, ולולא זאת אינו נקרא מעשה תפלה. (וכע"ז בלקו"ש ח"ד ע' 70 הערה 26. שם ע' 71 ובהערה 33). ועיי"ש בלקו"ש (חכ"ב הערה הנ"ל) בפי' לשון אדה"ז (בשו"ע סו"ס קא) "שתפלה בלא כוונה אינה אכ"ז" אי קאי אכוונה הכללית, או פ"י המלות. ואכ"ז.

ולעיר שבו"ש תה"ד ח"ב ס"ד דמייירי שהי חולה כ"כ שלא הי יכול לכוון (וראה שו"ת תה"ד ח"ב ס"ד דמייירי שהי חולה כ"כ שלא הי יכול לכוון. וראה הגה"מ (ה' תפלה פ"ה ה"ה)).

ואף שיעכשו אין אנו מכוונים כ"כ בתפלה" (שו"ע א"ח ס"ח ס"ב. ומה"ט אינו חוזר ומתפלל כשלא כיון באבות – רמ"א א"ח סק"א סט"ו) – מ"מ נפסק בשו"ע (א"ח ספ"ט ס"ד) שהרעב והצמא (שהי"ה בכלל החולים), אם יש בו יכולת להתפלל יתפלל, ואם לאו **אם רצה אל יתפלל** עד שיאכל וישתה", ומבואר בב"י (שם ד"ה כתב הרמב"ם) שהרשות בידו לסמוך על דעת הרמב"ם שאינו מתפלל עד שאוכל. והה"נ בנדו"ז, דיש לו לסמוך אעיקרא דדינא דאסור להתפלל עד שיכול לכוון את דעתו. ואכ"ז ע"ד.

12) אלא, שבשו"ע אדה"ז מסיים שם שיעכשו אין העולם נוהרים בזה לפי . . . (ש"עכשו אין מכוונים כ"כ בתפלה". וראה הערה הקודמת בסופה.

13) אבל בראש יוסף, מלא הרועים ופנ"י, פירשו דגם לרש"י היינו רק קודם ה"ח, ולא קודם עלוה"ש. (וראה רש"י שם ד"ה ולעבד. רש"י ד"ה שאני – יומא ל, ב). וכ"כ לפני בשו"ת זקן אהרן בהקדמה, כיון שלא מצאנו שום דעה להתיר להתפלל לפני עלוה"ש. ואישתמיטתי שכי"ה בשו"ת רב"ן (סקע"ו), וכן דעת הרמב"ם – הובא בהשלמה (שדעת הרמב"ם כפירוש) ומאירי שם. וכ"ה בהשגת הרמב"ם על בעל המאור (ברכות ב, ב בדפי הרי"ף). וכ"מ ברש"י (ד"ה תפלין – מנחות ל, א) בנוגע לתפלין קודם עלוה"ש (אבל בשו"ת זקן אהרן כתב ע"פ הב"י (א"ח ס"ל) דקאי למ"ד לילה זמן תפלין, עיי"ש). ושקו"ט בזה בנוגע לפועלים בשעה"ד גדול ביותר – ראה שו"ת מאזנים למשפט (ס"ג). כתר אפרים (סכ"א). וראה בהנסמן בטהרת יו"ט ח"ז ע' פה ואילך.

ומלשון הרמב"ם בהשגותיו לבעל המאור "מחמת דוחק כוון משכים לצאת לדרך (מתפלל) **באיזה שעה שיהי'**, משמע דאי"ז משום שגם לפני עלוה"ש הי"ז זמן תפלה בשעה"ד (וכמו שר"ל בשו"ת מאזנים למשפט הנ"ל, דהתירו להתפלל מזמן קרות הגב ואילך), כ"א שבשעה"ד לא חלו עליו זמני תפלה כלל, ומתפלל מתי שרצה, אף שהוא עדיין זמן תפלה ערבית (שו"ע א"ח סר"ה ס"ג). וע"פ המבואר לקמן בפנים א"ש טובא. ולהעיר, שבמור וקציעה (והיא דבריו ב"פ

לבב פב, א) כתב בנוגע לתפלה קודם עלוה"ש "דחזינא לרבנן קשישאי דהוו עבדי הכי . . . שכל מעשיהם לשי"ש, אבל לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול". ומשמע קצת, דמשום כוונת התפלה התירו לעצמם להתפלל קודם זמנה (אבל לאידך כתב שם ד"אניהו הוּו דייקי טפי, וידעי ובקיא טובא לכווני שעתא כהונ"י. וצע"ק. ולהעיר, מיומא כה, ב, לענין זמן תפלה "שאני אברהם דאיצטגנינות גדולה היתה לבבו").

14) גם האברבנאל כתב בשעתו נגד מנהג זה "שמתפללין ערבית מיד אחרי השלימים תפלת המנחה ועומד השמש בחצי השמים והם אומרים המעריב ערבים" (נחלת אבות פ"ב מ"ג). ובשו"ת הב"ח סק"ו כתב: "על התפלה שאנו מתפללים בעוד היום גדול אנו בושים". ובלבוש (א"ח סר"ו וסר"ז) ד"מה שלפעמים מקדימין להתפלל אפי' תפלה ערבית בעוד היום גדול, יותר משעה ורביע קודם השקיעה, אין שום טעם נכון לאותו מנהג". ובדורות מאוחרים, בשו"ת שבות יעקב ח"ב ס"ו: "וכשראיתי זאת תמהתי מאוד עליהם וצווחתי ע"ז ככרוכיא". וראה בהנסמן בס' הזמנים בהלכה ח"א ע' שטו ואילך.

15) ולהעיר שבשו"ת תה"ד משמע שיפרוש מן הציבור ויתפלל בלילה. וראה גם בס' לקט יושר ח"א ע' 44. אבל ברמ"א הנ"ל, וכן בד"מ שם סק"א, כתב בשמו שיחזור ויתפלל **עוה"פ** בלילה – ראה בה"ל שם ע"ד. ונמצא, שהתירו לתי"ח הרגיל בפרישות להתפלל ב"פ, כיון שתפלתו הראשונה אינה **כדבעי**, ומי"מ הורו לשתם תי"ח להצטרף לתפלת הציבור שלא בזמנה.

ולהעיר ממי"ש בשו"ת מהרי"ל (ס"ג בסופו – לענין אחר). "הרי הן בעיני קכ"ש בעי"ש דערבית בחופה קודם פלגא דמנחה טובא לאין כח למחות. והמדקדק על עצמו ושם אורחותיו יעשה ארוכות".

16) אף שיש לחלק, דתפלת ערבית רשות, ועי' ברמב"ם (הל' תפלה פ"ג ה"ז) שאין מדקדקין בזמנה. פיה"מ לרמב"ם ברכות פ"א מ"א. דברי חמודות ברכות פ"א סק"ו (אבל האידינא קבעה חובה. וראה ערוה"ש א"ח סר"ה ס"ט לענין זה שאין הפרש בינה לתפלתו המנחה, וכי"ו בשאר טעמים – ראה בהנסמן בהזמנים בהלכה (שבהערה 14). ואולי י"ל ג"כ ע"פ רש"י (ד"ה צלותי – יומא כה, ב) שאברהם הקדים בתפלת "הערבי". אמנם, אגן לדברי התה"ד קיימנן, ולדידי "אין ליישב כלל בטעם ובסברת התלמוד", וכדברי הפוסקים שהובאו

תפלה שלא בזמנה,

אבל תפלה מה"ת

ד. ויש להמתיק הדברים, ע"פ מה שאמרו (ברכות כא, א) "ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו" בתורת נדבה (רמב"ם ה' תפלה פ"י ה"ו. שו"ע אדה"ז סק"ז ס"א)¹⁷, משום דתפלה רחמי ניהו (ברכות כ, ב). ובלשון הגמרא (ברכות כו, א) "כיון דצלותא רחמי ניהו, כל אימת דבעי מצלי ואזיל" (ובירושלמי ברכות פ"א ה"ב: "מפני שאין תפלה מפסדת"). אלא שעד סוף זמן תפלה ייהבי ל"י שכר תפלה בזמנה, מכאן ואילך שכר תפלה יהבי ל"י, שכר תפלה בזמנה לא יהבי ל"י" (ברכות שם).

[ויתירה מזו, בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סצ"א) כתב, דגם כשמתפלל אדעתא דחובה איזו

ברכה לבטלה, כיון דצלותא רחמי ניהו (עיי"ש לענין תפלת מנחה בלילה). והאריך לדחות דברי הט"ז (או"ח ספ"ט סק"א)

דמתפלל לאחר חצות ה"ז ברכה לבטלה (אא"כ מדין תשלומין). וכ"כ בשו"ת ארץ צבי (סל"ו) דבתפלה ל"ש ברכה לבטלה. ולכאורה, כן מטיין דברי הב"ח (או"ח סרי"ד בשם מהר"י פולן) דבתפלה ל"ש איסור דלא תשא. עיי"ש¹⁸. ולהעיר, שבב"י (או"ח רספ"ט) כתב בנוגע לתפלה לאחר חצות ד"מחצות ולמעלה. . . כיון דלאו זמן תפלה הוא כלל. . . אם התפלל אפטר דברכה לבטלה הוי"מ¹⁹. ואכ"מ].

והנה מבואר בגדר "תפילת נדבה", שהוא ע"פ ובהתאם לפס"ד הרמב"ם¹⁹ (ריש ה' תפלה) שמי"ע מהי"ת להתפלל (בכל יום)²⁰ ואין לתפלה זו מה"ת נוסח ידוע וזמן קבוע כלל. ובשו"ע אדה"ז (סק"ז סט"ו) כתב שע"פ סברא זו נהגו רוב הנשים (שאינן מתפללות בתמידות לפי שאומרות מיד בבוקר איזה בקשה²¹ ומהי"ת יוצאות בזה). ועפ"י כל שרוצה להתפלל ולבקש צרכיו וכי"מ²¹ הי"ה מקיים מצות

אי"ה בגליון הבא) א"צ להקדים תפלת המנחה אל"י. וראה לקמן הערה 33. וראה במילואים לקיצור הלכות לשו"ע אדה"ז (סרפ"ו) בנוגע להנהגת חסידים אודות הקמת מוסף למנחה. (19*) וגם לדעת הרמב"ן (בהגהותיו לסהמ"צ מ"ע ה) דתפלה דרבנן – מקיים מ"ע מהי"ת כשמתפלל (ראה ערוה"ש או"ח סס"ט ס"ד. ועוד. ולהעיר מלקו"ש ח"ו ע' 323-4) וראה לקמן הערה 21*.

(20) ראה קרית ספר להמב"יט. נעתק בלח"מ שם וראה לקו"ש חל"ה ע' 127.

(21) אף שלכא"ז צ"ל סידור שבחיו של מקום לפני בקשת צרכיו – ראה סדר משנה ה' תפלה פ"א שנתקשה בזה. וראה בהנסמן בשו"ת יחיה דעת ח"ג ס"ז. ולכא"ז מכאן ראוי, דסודר שבחיו של מקום אינו מגוף מצות התפלה. וית' לקמן בגליון הבא.

(21*) ובנדו"ד, שמבקש מה שצריך לו הי"ז כ"עת צרה", שגם להרמב"ן (דתפלה דרבנן) הי"ז בגדר מצות תפלה מהי"ת (חינוך מצוה תלג. מג"א סק"ז סק"ב). וראה סהמ"צ להצ"צ שורש מצות התפלה בתחלתו. ואכ"מ) ולהעיר שבהתמים (חוברת ח' ע' סו ואילך) מבאר עפ"י, שכשמתפלל ההתבוננות והתעוררות האהבה ומבקש צרכיו הרוחניים הי"ז בכלל תפלה מהי"ת גם לדעת הרמב"ן (וכדלקמן בפנים). אבל כ"ק אד"ש, במכתב לר"י פייגין, דוחה להג"ל דהתעוררות האהבה שייכת לק"ש ולא לתפלה. אמנם, בשיחה שהובאה באג"ק אדה"ז ח"א ע' לג בשוה"ג (ע"פ השמועה), משמע, שמי"מ מקיים מצות תפלה מהי"ת כשמבקש צרכיו הרוחניים, ממשי"כ שכשמרגיש שחסר לו בעבודת ה' הי"ז מקיים מצות תפלה מהי"ת (ועיי"ש בלשון אדה"ז (אג"ק שם) "האומרים תפלה מדרבנן לא ראו מאורות

אלא שבכנה"ל יש לדחות, כיון שיש לצרף דעת הפוסקים בדספק ברכות להקל, היינו שא"צ לברך, ומי"מ ל"ה ברכה לבטלה (ראה בהנסמן בישראל והזמנים ע' עז), משא"כ בנדו"ד דהוי דלא כמאן. ועוד זאת, דבתפלה קיי"ל דיכול להתפלל בנדבה, ובספק – מתפלל על תנאי שתהא נדבה (ראה שו"ע אדה"ז סו"ס קח), משא"כ כשאין ספק דבבר ומתפלל בתורת חובה. אולם דעת אדה"ז משמע דגם בתפלה ש"יך ברכה לבטלה – ראה שו"ע אדה"ז רס"י קח.

(19) אבל י"ל, דבב"י שם קאי רק במתפלל מחצות עד זמן המנחה (עיי"ש) אולם לאחר שהגיע זמן מנחה הי"ז ודאי ברכה לבטלה. ועיי" במשנ"ב (ספ"ט) בה"ל ד"ה ואחר) שכשמתפלל אחר זמן המנחה "ברכותיו לבטלה לכמה פוסקים". ובאמת, בפרישה (שם סק"ב) כתב: "רוחק בעיני לומר דלאחר חצות יהא כברכה לבטלה מדאמר כל היום מצלי ואזיל", עיי"ש. ולהעיר שברמ"א (ספ"ט ס"א) כתב בלשון "אסור להתפלל תפלת שחרית", אבל בשו"ע אדה"ז לא הביאו. וגם ברמ"א י"ל דזהו מצד חובת הקדמת תפלת מנחה (וכי"מ קצת במג"א שם סק"ה). ומה גם לדעת הט"ז שם סק"א, ולא מצד זה שאסור להתפלל שחרית, וכי"מ בב"י (שם ד"ה ואם) דמשו"ה לא אמרו דעד הלילה יש לו שכר תפלה, כיון דשאני זמן מנחה שצריך להתפלל מנחה קודם. ועיי"ג בדרישה (שם סק"ב).

ואת"ל כן, שבאמת אין איסור להתפלל לאחר חצות, כ"א מצד החיוב להקדים תפלת מנחה – אולי י"ל בישוב מנהג החסידים ע"פ מש"כ בקצוה"ש ס"כ בבדה"ש סק"ד דכשעוסק בתפלת שחרית (וי"ל, דהכנה לזה בכלל – במכתב כ"ק אד"ש שבתחילת דבריני. וית'

בהערה 14, ומי"מ הורה להמשיך לנהוג כן. וגם בפני" (במהדו"ב למס' ברכות, נדפס בחי"ג קסה, ד כתב דיי"ש לקיים המנהג. . . אפי"מ א"ה טעם הדבר יונה דהיינו רק אם התפללו מפלה"מ וטורח הציבור נהגו להקל כשיש איזה צורך אף נגד פסק הלכה וכי"מ

[להעיר מברכות כז, ב דבטעו צבור ביום המעונן, א"צ לחזור ולהתפלל, דלא מטרחינן להו, ובב"י (או"ח סרס"ג) כתב שנראה מדברי רבינו יונה דהיינו רק אם התפללו מפלה"מ ולמעלה, וכ"ה בשו"ע (או"ח סרס"ג ס"ד). ולכא"ז צ"ע, דהא מפלה"מ ולמעלה בלא"ה לילה הוא לר"י. וראה בשו"ע אדה"ז בקו"א סרס"ג סק"ו. ויל"ע בראשונים, אם יש סברא לומר שכה"ה גם לפני פלה"מ. ולהעיר שבהגהות לרבינו יונה (שם) שנתפסק בנוגע לתו"ש מדרבנן, אם ראוי לומר כן אפי"מ לפני פלה"מ. ואכ"מ].

(17) וראה בחי" הצ"צ רפ"ג דברכות. ובמראה"פ לירושלמי ברכות פ"א ה"ב הוכיח לדעת הירושלמי אפי" בתורת חובה קאמר. ולהעיר מלשון הירושלמי (דלקמן בפנים) בטעם הדבר "מפני שאין תפלה מפסדת", ומשמע דבכל גווגי קאמר.

(18) ולכא"ז יש להוכיח כן מכי"מ שבמקום אונס סמכו על דעת יחיד בנוגע לזמן תפלה [ולדוגמא – השקו"ט בנוגע לתפלה לפני עלוה"ש שבהערה 13. וגם האוסרים, הי"ט משום דס"ל שאי"ז אפי" דעת יחיד; ההיתר להתפלל ערבית מפלה"מ ולמעלה ואפי" לפני פלה"מ (ראה לעיל הערה 14) מפני שסמכו על שיטות אחרות באופן קביעת פלה"מ (כשיטת היראים וכי"ב) – ראה בהנסמן בהזמנים בהלכה שבהערה 16, וכי"ב ע"ד]. אף דלכא"ז סו"ש יש כאן משום ברכה לבטלה לדעת רוה"פ.

הו. איך אפשר שהאיכפתיות מזמן ק"ש ותפלה ימנע מזה? אמור"ד [מהר"ש] אמר לי . . . שיש בתשובת הרשב"א שעד הצות יש עדיין שכר תפלה בזמנה ולא יותר. נו, יוצא שרק שכר תפלה בזמנה אין לו].

והיינו שגם לאחר זמנה הי"ז בגדר תפלה משא"כ כשמקצר בתפלה (ויתירה מזו, שכשמאריך בתפלה יתכן שהוא בגדר תפלה מה"ת, וכנ"ל משו"ת ארץ צבי, משא"כ כשמקצר בתפלה ומתפלל ללא כוונה נכונה).

ויש להוסיף בזה, שכתב המגלת אסתר (מ"ע ה) שגם זמני התפלה מדרבנן אינם לעיכובא כ"א למצוה*²⁷. וא"כ, עדיפא תפלה שלא בזמנה מתפלה שלא כוונה שהרי הכוונה מעכבת, וכנ"ל.

יישובים נוספים לתפלה לאחר זמנה

ה. ועוד י"ל בזה וליישב מנהג הנ"ל באופנים אחרים: (1) שהתפללו מדין תשלומין, ולדעת הפרישה (ספ"ט סק"ב) ועוד, שהמתפלל תפלת תשלומין שכרו כמתפלל בזמנו, וכפי שיתבאר בגליון הבא באורך הפרטים בזה; (2) שתפלה בדבקות (אף שלא בזמנה) קודמת לכל דבר גם לתפלת חובה בזמנה, וג"ז יתבאר בע"ה בגליון הבא.

ומ"מ, למרות כל היישובים האמורים (וכיו"ב), דגם לאחר זמנה שם תפלה עלה, ועדיפא מתפלה בזמנה וכ"י – סוף סוף לא זכינו לכך שתהא בגדר "תפלה בזמנה" כמו שתיקנו לנו חז"ל²⁸. ומטעם זה – י"ל בדא"פ – מחדש כ"ק אד"ש שיש ליישב הדבר ע"פ דין, שגם במתפלל לאחר הצות הי"ז בכלל תפלה **בזמנה ממש**, והטעם לכך "כיון שקורא ק"ש קטנה וכי"ו. אמנם, עדיין לא נתבארה השייכות בין קריאת ק"ש קטנה לכך שתפלתו לאחר הצות תהא בגדר תפלה בזמנה, ועל כך בגליון הבא בע"ה.

עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה (יומא פב, ב), ומכ"ש שמבטלן מצות תפלה מדרבנן לקיים מצוות תפלה מה"ת וכדבעי. ועד כדי כך, שבשו"ת ובחרת בחיים (ח"א סל"ב) הקשה לדעת הרמב"ם שתפלה מה"ת, מדוע נקי ביטול תפלה של שחרית "מעוות לא יוכל לתקון" (ברכות כו, א), דהא טו"ס מקיים תפלה מה"ת. ולדברינו י"ל, דה"ה, ומ"מ הוה "מעוות לא יוכל לתקון" שאינו יכול לקיים תפלה מדרבנן.

(26) אבל ראה לעיל הערה 11 מלקו"ש, דבלי כוונה כללית אי"ז אפי' "כגוף בלא נשמה", ומכ"ש ללא הכוונה שמבלעה התפלה בטלה.

(27) ועי"פ המבואר לעיל הערה 11, שיש איסור להתפלל בלא כוונה, יומתק קצת הלשון שמתירים לו שיהי' איכפת לו זמן תפלה (שבדאי בדיוק הוא, ואכ"מ), שזמן תפלה ביכולתה להפריע לכוונת התפלה שאו אסור להתפלל בזמנה, מ"מ מתירים לו וכ"י.

(27*) ראה לעיל הערה 22.

(28) ואין לו שכר תפלה בזמנה, כנ"ל בפנים (ס"א). ועוד זאת, דלא יתכן שענין שבקדושה (עבודת התפלה וכוונת המצוה) תהא בסתירה לקיום המצוה בפשטות כפי שמתחייב ע"פ תקנת חז"ל, וכדברי כ"ק אד"ש כמ"פ עדי"ז (ראה עדי"ז לקו"ש חכ"ט ע" 213 לענין שינה בסוכה, וכיו"ב טובא). ולהעיר בברכות כח, א: כל המתפלל תפלה של שחרית לאחר וכ"י.

תפלה מה"ת²². וכע"ז הביא בשו"ת ארץ צבי (סל"ו) בשם ס' הזכות לבעל חידושי הרי"ם, בטעם שכשמתפלל בתורת נדבה (אם ברי לו שהתפלל) צריך לחדש בו דבר (כנפסק בשו"ע א"ו"ח רסק"ו)²³, וכשנתחדש לו בקשה בתפלתו הי"ה מקיים בזה מצות תפלה מה"ת, להתחנן ולבקש צרכיו. ועפ"י כתב בשו"ת ארץ צבי (הנ"ל) וכשמאחר תפלתו ע"מ להתפלל בכוונה יתירה הי"ז בכלל מ"ע מה"ת דבקשת צרכיו²⁴ ואין לך חידוש גדול מזה²⁵ וככל שמוסיף בכוונת התפלה הי"ז שלימות נוספת בגוף מצות תפלה שהוא מה"ת, ובתפלה מה"ת – זמנה כל היום, עי"ש.

ומכיון שכן, מוטב שיקיים **מצות תפלה כהלכתה מה"ת** מתוך כובד ראש ובכוונה הראויה, אף שאינה בזמנה, מלקיים מצות תפלה **מדרבנן**²⁵, תפלה בזמנה אבל ללא כוונה נכונה "כגוף בלא נשמה"²⁶, דאז אין ע"ז שם תפלה כלל.

וכדברים הללו, דגם לאחר זמנה, ואפילו אחרי הצות, שם תפלה עלה כיון שמתפלל בכוונה (משא"כ כשמתפלל שלא בכוונה אפי' שהוא בזמנה), ראה בסה"ש תורת שלום (שיחת יט"כ תרס"ח – ע' 118) בנוגע להעדר ההתעסקות בעבודת התפלה כדבעי:

"ער קאָן אפילו תולה זיין בענינים רוחניים, או איהם אַרְט זמן ק"ש, זמן תפלה, אָבער באמת דאָס איז גענאָרט. זאָל איהם אַרין, מ'איז איהם מתיר עס זאל איהם אַרין²⁷, אבל לא מצד זה יקצר בתפלה, ובין כה ובין טוט זיך דער ענין ניש, און מען דאַרף דאָך דעם ענין, ווי זאָל דאָס אָפּהאַלטן דעם אַרין פון זמן ק"ש ותפלה, מיר האָט דער טאַטע געזאָגט . . . שיש בתשובת הרשב"א שעד הצות יש עדיין שכר תפלה בזמנה ולא יותר, נו איז דאָך נאָר שכר תפלה בזמנה ניש" [=יתכן שיתלה זאת בענינים רוחניים, שאיכפת לו זמן ק"ש, זמן תפלה. אבל באמת הי"ז מרומה. שיהי' איכפת לו, מתירים שיהי' איכפת לו, אבל לא מצד זה יקצר בתפלה, ובין כה ובין אין הענין נפעל, והרי זקוקים לענין

מימיהם", שהרגש זה בא ע"י ה"מאורות", לימוד פנימיות התורה דייקא. אבל בהתועדויות תשד"מ ח"ג ע' 1757 מפרש באו"א).

[ולהעיר מהשקו"ט אי בקשת צרכים רוחניים וצרכי הנפש נכללות במצות בקשת צרכיו – ראה שו"ת דבר יהושע (ח"ג י"ד סס"ד) אבל בשו"ת ארץ צבי כאן, שע"י איחור תפלתו מרגיש יותר שחסר לו חורבן בהמ"ק ואולת ישראל, וחל עליו חיוב מה"ת דבקשת צרכיו. וכ"מ בלקו"ש חל"ד ע' 73. ושי"ג. ויש להוכיח כן מצל"ח (ד"ה ספק – ברכות כא, א) שבאמירת ק"ש וברכות"י מקיים מ"ע דתפלה מה"ת כיון שיש שם הרבה בקשות, אף שברכות רוחניות. (וי"ל דשכירת עול גוים שבברכת אהבת עולם הוי בכלל צרכים שמיים. ובצל"ח שם הביא דוגמא מתפלת צור ישראל (שאינה בנוסח אדה"י)). ובלא"ה, לדידי קשיא טובא לסברא זו, מהיכ"תייתי לומר שצרכי הנפש לאו בכלל "בקשת צרכיו" הן, דסו"ס צריך הוא להם, ומאי שנא מצרכי הגוף. (ולהעיר משו"ע אדה"י סרמ"ט בקו"א סק"ד דלא גרע חפצי שמים ממתכוון לחפצו והנאתו, כיון שסו"ס חפץ ומתכוון הוא לכך, עי"ש)].

(22) ודלא כסברתו של מאן-דהו שהפיקעו חז"ל מ"ע דתפלה מה"ת, והאריך בשלילת סברא זו בקובץ הארבעים ע"פ. ושי"ו. ויתירה מזו, דלשיטת המגילת אסתר (מ"ע ה – הובא לקמן בפנים) גם מה שתיקנו חכמים זמנים אלו

אי"ז לעיכובא ורק למצוה, כיון דתפלה רחמי נינהו, ובכל עת זמן רחמים הוא. וע"י בארוכה בשו"ת שאג"א סט"ו. ואולי כ"ה גם להשיטות (שבערה 8*) ששכר תפלה שלא בזמנה יהבו ל"י כל היום. וע"י בעינים למשפט (נסמן שם).

(23) ברמב"ם (הל' תפלה פ"א הי"ט) ובשו"ע (ודאדה"ז) א"ו"ח סק"ז ס"ב (ס"א) כתבו "**להודיע שהוא נדבה**". ובריי"ף ברכות כא, א "**כדי שתהא תפלתו רחמינו**". ובדני חידוש דבר – ראה בחי' תפלה פ"ג דברכות.

(24) בשו"ע (ודאדה"ז) א"ו"ח סק"ז ס"ב (ס"ג) שצריך שיחדש בברכות אמצעות דוקא, ועפ"ז אינו מועיל מה שנתחדש אצלו בתפלתו בסידור שבחיו של מקום ע"י כוונה יתירה. וראה לעיל הערה 11 אי צריך כוונה בסידור שבחיו. ולהעיר מהשקו"ט אי צרכי הנפש נכללות בבקשת צרכיו – ראה לעיל הערה 21*.

(25) כ"כ הלשון בשו"ת ארץ צבי הנ"ל. וכע"ז ממש במצות ראי' (א"ו"ח ס"א ס"ד). וכע"ז ממש מצאתי בהמנהיג (הובא בעינים למשפט ברכות כא, א אות ה (ע"קלד)) שאם מתחלה לא כוון דעתו ועכשיו רוצה להתפלל בכוונה עם הציבור, אין לך חידוש גדול מזה ויכול לחזור ולהתפלל.

(25*) ומצינו בכ"מ, שהתירו דבריהם כדי שלא יעבור איסור מה"ת (וראה ב"י א"ו"ח סל"ד ס"ב) וי"א שמבטלן מצוה אחת מה"ת לקיים מצוה אחרת גדולה יותר באופן מובחר (ראה שו"ת חכם צבי סק"ו. ואכ"מ), וע"ז חל

תומכי תמימים בווארשא

'תומכי תמימים'

סקירה על ייסוד ישיבת תומכי תמימים ברחבי תבל

סיפור הקמת ישיבת תומכי תמימים בווארשא שבפולין ע"י כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע – פרק ראשון • מוגש ע"י הרה"ת יוסף יצחק שי' קעלער

והתחיל ללמד: "תניא משיבעין אותו". לאחר שסיים את פרק א', הודיע שיבוא גם מחר, וכי ילמד אתנו בכל יום. מאוחר יותר נודע לנו ששמו של יהודי זה הוא ר' בערל משה שמוטקין, שהוא מחסידי חב"ד ובעל בית מסחר גדול לא הרחק מהישיבה. כנראה שראש הישיבה הרשה לו ללמדנו "תניא" מתוך הנחה שיתרום כספים רבים לישיבה.

ביום ה' בשבוע, לאחר השיעור היומי ב"תניא", הזמין אותנו לבוא לביתו לסעודה שלישית של ש"ק. בש"ק הקרובה באנו לבית הרב"מ שמוטקין מתוך סקרנות. כך היה סדרה של הסעודה השלישית: אנו אכלנו סעודה שלישית, והמארח שר פיוט "בני היכלא" ו"מזמור לדוד" במנגינות שהיו זרות לנו. לאחר מכן השמיע "מאמר". ה"מאמר" ששמעתי בפעם הראשונה היה, כפי שנודע לי אחר-כך, של אדמו"ר מהר"ש נ"ע² (ב"מאמר" צוטט מאמר המדרש "הארץ מהיכן נבראת? – מלמד שנטל צרורות מתחת כסא הכבוד וזרקן. ומאין אורה נבראה? – מלמד שנתעטף הקב"ה בטלית" וכי³). ה"מאמר" עשה עלינו רושם עמוק. למרות גילי הצעיר נשאתי עד אז בנפשי צרור שאלות וקושיות שלא נתנו מנוח לנפשי, וכל כמה שחיטטתי בספרים לא הצלחתי למצוא להן תשובה מספקת. אותן שאלות אף הצעתי לפני אבי נ"ע וגם תשובותיו לא סיפקוני. נפשי היתה פצועה ממש ממבוכה ותהיה, וכאילו קרה הדבר עכשיו זוכר הנני כיצד לאחר שמיעת ה"מאמר" וסיום ששת הפרקים הראשונים שב"תניא" – חשתי מרפא כאשר רבות מן השאלות נפלו כמאליהן. מובן שהתקשרתי בקשר נפשי חזק אל ספר התניא ואל היהודי היקר, רב"מ שמוטקין.

כך נמשך הדבר עד שהגענו לפרק ל' ב"תניא" לפני פרוס חג הפסח. אז הודיע ראש-הישיבה רבי ישראל שלאחר חג הפסח לא יורשה המשך קיום השיעור. היו בינינו שהתקוממו, בהביעם רצונם התקיף להמשיך וללמוד את ה"תניא", אך ראש הישיבה עמד על דעתו בהחלטיות, בציניו שהוא הקובע את סדרי הישיבה, וכי מי שאינו מסכים לסדרים אלה, רשאי לעזוב את הישיבה.

שנים-עשר תלמידים, ואני בתוכם, הצטערו מאד על הדבר, והחליטו להודיע לר' ב"מ שמוטקין בהזמנות הקרובה על גזירת ראש-הישיבה ועל החלטתם הנחושה להמשיך בלימוד "תניא". כשבאנו וסיפרנו לו – הצטחק בחיכוך האופייני: "ינו, נפתח

השיעור תניא שהביא להקמת הישיבה בעשרים השנים הראשונות של נשיאות אדמו"ר הרי"צ הערימו הקומוניסטים והיבסקציה קשיים על קיום ישיבת תומכי תמימים ברחבי ברית המועצות, עד שישבת תומכי תמימים בבריה"מ ירדה למחתרת.

בד בבד, בתקופה ההיא, העתיק אדמו"ר הרי"צ את המרכז של ישיבת תומכי תמימים הגלוי והבלתי-מחתרתי לפולין.

תחילתה של התייסדות ישיבת תומכי תמימים בווארשא נעוץ בשיעורי תניא שמסר הרה"ח ר' דוב משה שמאטקין לפני תלמידים מיישיבה לא חב"דית בחורף תרפ"א.

אחד מראשוני התלמידים בישיבת תומכי תמימים בווארשא, הרב התמים ר' מאיר בליזינסקי מספר בזכרונותיו (בטאון חב"ד גליון 15-16 (34-35) עמודים 44-45) אודות שיעורי תניא אלו ואיך ששיעורים אלו גרמו להתייסדות הישיבה:

"בחורף שנת תרפ"א, בהיותי כבן 14 שנה, למדתי בישיבה בווארשא (במחלקה בשם "קייבוץ", כלומר, בעלת רמה של לימודים עצמאיים, שרוב תלמידיה היו בני 17-18 שנה). ראש ישיבה זו היה רבי ישראל (נודע בשם "חתנו של ר' איטשעלע"), אישיות ידועה מבין הלמדנים ה"מתנגדים" בווארשא, שהשמיע מספר פעמים בשבוע שיעור עיון לפני התלמידים, ובכל יום ה' בשבוע היה משמיע שיחה מוסרית. מקום הישיבה היה ברחוב גנשה מספר 5, בסביבה שבה היה מרכז מבחר הטקסטיל בווארשא. סוחר הישיבה היו כננסים לתפלת מנחה וערבית לישיבה, והיו מתיידדים עם התלמידים. ביניהם היה אחד בשם אברנאל¹, שאמר לנו פעם בהתפעלות כי ישנו ספר מסוים שראוי מאד ללמוד בו. הוא עצמו השתתף בשיעור במספר פרקים מן הספר ונהנה מאד. שם הספר: "תניא". הוא מוכן להביא אלינו את אותו יהודי שממנו שמע את השיעור – אם אנו מעוניינים ללמוד בספר.

איש מאתנו לא ידע על הספר הזה, פרט לאחד בשם יעקב קרייקרמן, שגר ברחוב דזיקה 8, שם היה בית כנסת חב"די, שכבר ראה פעם בעיניו את הספר הזה, ושמע שהוא ספר מעניין. כעבור זמן לאחר שהבענו את הסכמתנו, הופיע אצלנו יהודי זקן, בעל הדרת פנים וזקן היורד על מדותיו, התיישב ליד השולחן, הוציא מחיקו כמה ספרים, חילקם בין התלמידים,

הזקנים נודע לי שלפני זמן מסוים נפטר לעולמו זקן ושבע ימים".
2. על פי התיאור הבא אח"כ בסוגריים נראה שהכוונה לדי"ה מי כמוכה תרכ"ט.
3. ראה פרקי דרבי אליעזר פרק ג.

השפיע גם על תלמידי הישיבה. ומסיים: "נתברר לי תוך כדי חיפוישי אחריו שבינתיים עלה לארץ הקודש ונמצא במושב זקנים בתל אביב, ובבואי בשנת תרצ"ה לאה"ק רציתי מאד לראות את האיש שגרם לי להתקרב לחסידות חב"ד, אך כשהגעתי למושב

1. בסיום פרק זה מזכרונותיו מספר הרב בליזינסקי שאת היהודי אברנאל לא ראה שוב מאז, והתברר לו שהוא לא היה כלל מחסידי חב"ד ורק בהשגחה פרטית שמע את שיעורו של ר' בערל משה שמאטקין ב"תניא" והתלהב ממנו, וברוב התלהבותו

הרה"ח ר' מאיר בליזנסקי

כיתתו של הרה"ח ר' שנייז גורארי בווארשא

הנישואין, ובפומבי. בדידותי בין בני משפחתי והתנגדותם לחסידות חביד נמשכו עוד זמן, עד עבור שנים, כאשר תלמידי הישיבה וסניפיה ותלמידי תלמידיה התרבו למאות ולאלפים ברחבי פולניה והכל ראו את תורתם ועבודתם וירתת השמים שלהם – נשתנה היחס בפולניה לחסידות חביד¹.

החסידים שעמדו מאחורי הרעיון ליסד ישיבה בווארשא

אודות ההחלטה לייסד את הישיבה מספר הרב שמואל (ברי שרגא פייביש) זלמנוב (בבטאון חביד הנ"ל ע' 37 ואילך): "היה זה ב' ניסן תרפ"א, יום הילולא הראשון לפטירת כ"ק אדמו"ר הרה"ק מוהרש"ב נ"ע (נסתלק ב' ניסן תר"פ, ברוסטוב ע"נ דון ברוסיא), אשר רוח ה' פעם בלב חסידו חביד בווארשא להקים בעירם סניף ישיבת תומכי תמימים באותה הצורה ובאותה התוכנית כעין דהווה בארעא דליובאוויטש. למטרה זו נוסד ועד מיוחד מאנ"ש, שבראשו עמדו זקני התמימים הפעילים שבווארשא ה"ה אבא מארי הרה"ח ר' שרגא פייביש זלמנוב (יו"ר הועד) והרה"ח ר' שניאור זלמן שמוטקין ז"ל. כמובן צעד הראשון היה להודיע על זה לכ"ק אדמו"ר הרייז"ע נ"ע שגר אז ברוסטוב-דון, ולקבל הסכמתו וברכתו הקדושה.

היתה אז עדיין "שעת חירום" כתוצאה מהמלחמה העולמית הראשונה והקשרים בחילופי מכתבים סדירים עם רוסיא נותקו

בעצמנו ישיבה..." הוא אמר לנו שמיד לאחר הפסח נעבור לבית כנסת חביד ברחוב פראנציסקאנער 30, וכל מחסורינו עליו.

הישיבה נפתחה

לאחר הפסח תרפ"א הופענו בבית כנסת חביד ברחוב פראנציסקאנער 30, ונוסדה ישיבת "תומכי תמימים" בווארשא. משנים-עשר התלמידים הראשונים זכורים לי: יעקב גולדברג, משה מרדכי הלוי גרינשפן (מאוסטרובצה), יצחק פישמן, אפרים אליעזר פרקל, שלמה ציליך, קלמן קלמנזון, יעקב קרייקרמן, יעקב יצחק שפירא, והח"מ.

במשך היום למדנו מסכת שבת. בערב לימדנו רב"מ שמוטקין את שיעור ה"תניא", ובבוקר לפני התפלה לימד הרה"ח ר' ברוך פרידמן⁴ שיעור ב"לקוטי תורה".

כולנו נתקלנו בהתנגדויות קשות מצד בני משפחותינו. ריחוק המקום בין המקומות בהם פעלה חסידות חביד לבין פולניה גרם לכך שהיהודים ההמוניים בפולניה לא הכירו כלל את מהותה של חסידות חביד ואת טיבם של אנשי חביד, ומשום מה היתה אצלם דעה קדומה שלילית לגבי חסידות חביד. הוסיפה לכך העובדה המקובלת שחסידי חביד הם בכלל ה"ליטוואקעס" (אנשי ליטא).

אצל יודעי הספר מבין חסידי פולניה היתה ההתנגדות מבוססת על שיקול רעיוני, מתוך הנחה שתורת חביד מהווה גילוי יתר של רזי תורה וכבוד אלקים הסתר דבר וכו'. מובן משנה תוקף התנגדו ללימוד תורת החסידות עם בחורים לפני

4. היה יודע בליובאוויטש בשם 'ר' ברוך פולישערי'. בא אז מקרוב מישיבת תומכי תמימים ברוסיה, והיה יודע פרק בסדרי הלימודים בנגלה ובדא"ח ובהנהגותיה

סדר הלימודים

באגרת מיוחדת ששיגר הרבי הרי"צ פירט את סדר הלימודים בישיבה

"במערכה הראשונה לעת עתה יקחו ב' מלמדים אשר כל מלמד ילמוד עם שני כתות, בכל כת שמונה תלמידים, ואם כן יהי' אצל מלמד אחד ששה עשר תלמידים (ובאמת יכולים להיות עד עשרי' אבל לא יותר מעשרה בכל כת). וזה סדרו:

בשעה העשירית בקר התחלת הלימוד. כת אחת תשב לפני המלמד ללמוד בחדרו, והכת השני' תחזור בחדר הכללי (כמבואר בתקנות, ועד המסדר סעי' ה). הלימוד יהי' התחלת גמרא בעיון עם תוס' מלוקט.

משעה העשירית עד שעה הראשונה כת א'. בשעה ראשונה סעודה עד שעה שני' ומנוחה עד חצי השלישית. משעה חצי השלישית עד חצי השישית כת ב'. בחצי הששית מנחה. ואז שעה לימוד קיצור שו"ע, פרשת השבוע עם פרש"י עד שעה השביעית. משעה השביעית עד השמינית כתיבה.

ביום ועש"ק התחלת הלימוד בשעה התשיעית. משעה התשיעית עד שעה השתים עשרה חזרת הגמרא דכל השבוע. משעה שתים עשרה עד חצי הראשונה סעודה. אח"כ קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום תחת השגחת המלמד.

וביום ועש"ק משעה י"ב יהי' רק מלמד אחד, והבי' חפשי הוא לעסוק במלאכתו הפרטית בהכנה לשבת.

בשבת יהי' הסדר כך, זמן התפלה בשעה חצי העשירית, בצהריים בשעה השני' יבואו תלמידי החדר, ויחזרו הגמרא של השבוע עד שעה החמישית. משעה החמישית עד הששית יאמרו לפניהם המלמד פרקי אבות. ומלמד אחד לשני הכתות, והמלמד השני ינוח לו. וכן יהי' הסדר בהשגחת התפלה בכ"י, אשר אחד המלמדים ישגיח על התפלה וסדרו, שבוע אחת, ושבוע הב' יהי' השני, וחוזר חלילה.

כל תלמיד המצטיין, יכתוב זאת המלמד, וכן תלמיד המאחר לבוא או שאינו שומר את הזמן או על כל דבר פשע בהנהגה יוכתב, ויומסר לועד.

פעם בחדש יובחן כל תלמיד בבחינה קלה, ובסוף הזמן, יבחנו כל התלמידים בבחינה מדוייקת.

במערכה שני', התחלת הלימוד בשעה עשירית, כת ראשונה כ"ד תלמידים (ואפשר עד שלשים שי'), עד שעה ראשונה דף גמרא בעיון עם תוס'. משעה ראשונה עד שני' סעודה ומנוחה עד חצי השלישית. משעה חצי השלישית עד חצי הששית כת ב' כ"ד תלמידים (כנ"ל) יחיו. בחצי הששית מנחה. מחצי הששית ויותר עד חצי השביעית שו"ע בדינים הנוגעים בתפלה וברכה והנהגה. מחצי השביעית עד חצי השמינית פרק תניא, ומאמרים בלקו"ת. עד חצי התשיעית כתיבה, בסדר מסודר.

במערכה השלישית. התחלת הלימוד בשעה השמינית בקר עד חצי העשירית, התחלת דא"ח, כת אחת ט"ו תלמידים לא יותר, והשאר יחזרו. בחצי העשירית תפלה עד חצי או י"א. מ"א-י"ב סעודת בקר. ובשעה י"ב התחלת הלימוד לעצמם, בנגלה, עפ"י סדר הועד, ועם חבר, היינו שילמדו שנים שנים, וכללות הלימודים יהיו מסודרים. וילמדו עד שעה השביעית בלי הפסק. בשעה השביעית מנחה. סעודה עד השמינית. בשמינית דא"ח עד חצי העשירית ג"כ במספר ט"ו תלמידים (ושני כתות ילמדו במשך היום כפי העת אשר יגביל המשגיח, ואלו יכולים ללמוד בבקר ובערב בזמן דא"ח, חלקם בנגלה, אם בבקר אם בערב). אשר בכל אופן בעשרת שעות הלימוד יהי' שבעה שעות בנגלה, ושלושה בדא"ח (היינו שעה וחצי בערך לשמוע מהמשגיח ושעה ומחצה לחזור מה שלמדו).

זמן הבקר במערכה א' ובי' שיבואו להתפלל שעה השמינית, וזמן התפלה הוא רבע שעה התשיעית עד חצי העשירית. זמן סעודה קלה והתחלת הלימוד, כאמור.

ההשגחה הכללית הלא ידוע היא במה צריכה להיות, להרבות השיחה בהנהגה טובה ביראת שמים, ובקנין מדות טובות, ובציווי ואזהרה על נטי' קשעה"מ ועודד מהדברים שאינם באים בכתב, וקבוע בלב התמימים יחיו מהנהגה הטובה והישרה שקבלו בעת היותם תלמידים מקשיבים.

ההודעה בשורה הנשלחת צריכים להדביק בכותלי ביהמ"ד, למען לפרסמו ברבים. והעיקר צריכים לקבל בעלי כשרון מצויינים בכל מפלגה ומפלגה, ושיהי' מעון טוב מתאים אל המוסד לכל פרטיו.

אג"ק אדמו"ר הרי"צ עמוד מב

לגמרי. אחרי מאמץ מיוחד עלה בידי הועד, ע"י שליח מיוחד שעבר את הגבול, להודיע לכ"ק אדמו"ר הרי"צ ני"ע ע"ד ההצעה".

הרבי מאושר ושמה

מהבשורה הטובה

בתחלת חודש תמוז תרפ"א קיבל כ"ק אדמו"ר הרי"צ את הבשורה, ומספר ר' משה דוב בער ריבקינ':⁵ "הרבי היה בהתפעלות והתרגשות של שמחה מבשורה זו, עד אין שיעור, ודיבר עמדי הרבה מזה במשך איזה ימים בשמחה מופלגה. ואמר שבעזרתו יתברך הוא מקוה, שהמוסד יגדל ויפרח ויפיץ אור גדול בעולם".

ובי"א תמוז תרפ"א כתב אדמו"ר הרי"צ את מכתבו הממוען לתלמידי תומכי תמימים ואנ"ש היושבים בעיר ווארשא:⁶

"ב"ה, א' לסדר דרך יעקב וקם, י"א תמוז תרפ"א.

אל תלמידינו היקרים הנכי המוסד הקדוש "תומכי תמימים" יושבי עי"ת ווארשא, ה' עליהם יהיו,

ימי אור וימי שמחה לי הימים האלו, מני אז נודעתי מאת ידידנו התלמיד היקר והנעלה ור"ח א"א מו"ה שניאור זלמן ברי' משה שי' מאשר יסוד "תומכי תמימים במחנה הט"י".

"מערכת תומכי-תמימים

ליובאוויטש בווארשא"

במכתב מפורט [מ"י"א תמוז תרפ"א] שנדפס באגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ חיי"ד ע' לט (מפנקס קיץ תרפ"א) מפרט כ"ק אדמו"ר הרי"צ את סדר התייסדות הישיבה:⁷

שמואל זלמנוב בבטאון חב"ד הנ"ל ע' 38.

5. אשכבתא דרבי ע' 144 (ובהוצאה שניה ע' 150).

6. נדפס לראשונה בחכמי ישראל בעש"ט ע' 108 (ונדפס גם באשכבתא דרבי שם, ובבטאון חב"ד הנ"ל ע' 38), ונדפס באגרות קודש אדמו"ר הרי"צ ח"א ע' קס.

7. בהערת המהדיר (הרשד"ב שי' לוי) ש כתב בקשר לתוכן אגרת זו:

"כמדומה שבכל הבא לקמן, בסדר קבלת התלמידים, חדרי הלימוד והמשרד, האולם הגדול עבור הלומדים בפ"ע, האולם הקטן לתפלה גם עבור אנשי העיר, סדר הלימודים ועוד, מספר על הסדר שהי' בישיבה בליובאוויטש, שבדוגמתו רצה

ב"ה

סדר התייסדות המוסד תומכי-תמימים

שמו, "מערכת תומכי-תמימים ליובאוויטש בווארשא" וכן יהי החותם של המוסד והפירמע, לקבוע ועד מסדר מערכת תומכי-תמימים, אשר הוא יהי רוח החי בכל עניני התייסדות בגשמיות ובסדר הלימוד. הועד יהי מחמשה אנשים לא פחות, ובהם שלשה אלה ר' דוב משה שי' [שמוטקיין] ר' שרגא פייביש שי' [זלמנוב] ור' שניאור זלמן ב"ר די"מ שי' [שמוטקיין] ולהם ניתן רשות לבחור עוד בשנים חברים. אסיפת הועד בלתי מוגבלות, וכפי הצורך ודרישת התפתחות ההתייסדות בעזה".

הועד יבחר בועד עושה ופועל, ויקח (בעד שכר) מזכיר שעליו יהי לכתוב ולהדפיס ולסדר כל מה שיהי נדרש, וכן בהשגת מעון לכל סניפי המוסד, להשגת כלי הכתיבה והכל בכל המצטרף בטרחה ופועל. הועד יקבע חדר מיוחד לעבודה, ואדרעס קבוע למכתבים, וזמן קבוע להשיב לשאלים דבר, אשר אז אחד מחברי הועד הנ"ל מחוייב להיות בזמן הקבוע ובסדר, וגם להשיב על מכתבים.

הועד יבחר בועד בוחן תלמידים, לכל המערכות, וזה סדרו, א) יותן להנער הבא ללמוד עלה של שאלות, ולאחר ששייב על כל השאלות יומסר לוועד לבקרת, ויותן להנער שיעור במה שיבחנו אותו, ויקבעו לו מועד מתי יבוא להבחן, ועל ועד הבוחן לחקור במהות הנער, וארחי חיייו.

ב) כאשר יתקבל איוה נער ללמוד מתקבל רק על בחינה איך תהי' הנהגתו במשך זמן חדש או שתיים, ואז יעוהו דבר ברור אם מתקבל, אם לאו.

ג) כל תלמיד יהי' לו דף מיוחד בספר הליכות הלימודים, אשר בו יורשם, ממהות התלמיד בעת התקבלו, ואת אשר יעשה בו בכל משך לימודו, והצלחתו ושקידתו בלימוד מזמן לזמן. בועד הזה ישתתפו המנהל, המשגיח, ואליהם השלישי יהי' לפ"ע כל מערכה, במערכה א' אחד המלמדים, בהב' והג' הראש ישיבה.

*

א) ישכור מעון עבור המוסד אשר יתאים לכל סניפיו כפי אשר יסודר א) חדר העבודה - קונטור - לכל עניני המוסד בכתיבה וכלכלת התלמידים בגו"ר, מקום שם יהי' מושב המזכיר, אחד מחברי ועד הנהגה הכללית, והספרים, וכל המצטרף לכלכלת המוסד.

ב) חדר מיוחד לבחינה, ושם מקום ועד הבוחנים, וגם שם יהי' נמצאים כל הספרים של המוסד בנגלה ובסתר.

ג) בחדר מיוחד לתפלה, מקום שם יתפללו ג' תפלות בכ"י בחול, בש"ק ובמועד, ערוך ומסודר, כמו בית תפלה. א) בבית תפלה זו יוכלו להתפלל כל מי שחפץ.

ב) זמני התפלה יהיו מסודרים בעתים קבועים עפ"י הנהגת הגבאי בשם ועד התמימים.

ג) בין מנחה למעריב ילמוד שם אחד האברכים פרק תניא.

ד) בש"ק בזמן שיגבילו יחזור אחד מהאברכים דרוש בע"פ, ולבד זה יהי' שיעור בלימוד בפנים.

ה) ברשיון ועד הנהגה יכולים מי שחפון ללמוד שם אבל לא מהתלמידים יחיו (מלבד הגדת שיעור ב"פ בשבוע

כמשי"ת).

ד) חדר אחד גדול שיכיל בתוכו ששים מקומות בערך עבור הלומדים בפ"ע, בסדר הזה: עשרה שולחנות שעל כל אחד יוכל לישב מסביב ששה תלמידים יחיו, ומקום אחד, בימה באמצע החדר עבור המשגיח שי'.

ה) חדר אחד גדול, אשר בו יהי' מקום עבור שיעור בו ללמוד כל היום, וגם שני שולחנות בהוספה על הנ"ל עבור תלמידי מערכה א' אשר בעת שהמלמדים ילמדו עם הכת האחת הנה הכת השני' תוכל לחזור על לימודם, באולם שיעור ב' במקום מיוחד.

ו) שלשה חדרים, לא גדולים, האחד עבור אמירת שיעור ב' עם כ"ד תלמידים בערך, מסודר לזה, ושני חדרים כל אחד מהם עבור שמונה תלמידים, לכל מלמד עם כת שלו.

ז) חדר א' גדול, אשר בו יעמדו שולחנות ארוכים ועל ידו חדר קטן אשר בו יבוא דבר מה, ובחדר הגדול הזה יוכלו לאכול איש איש אשר יביא פתו מביתו, ומים חמים וואיזה תבשיל, תלוי לפי ההנהגה) ינתן להם.

ב) על הועד לסדר ההסדרות

א) התמונות איש אחד, אשר על ידו נמסר כל הגשמיות, בהחזקת המעון לכל צרכיו, בנקיון ותיקון, הנהגת בית האכל, והשגת כל דבר המצטרף לבתי הועד, קניית ספרים, וכו'.

ב) לשכור מזכיר כאמור לעיל.

ג) להדפיס ולשלוח מכתבים לכל אשר יודרש.

ד) לבקר החשבונות, א) לנהל ספר הכנסה והוצאה. ב) לקבל נדבות עפ"י קבלות חתומים. ג) לעשות סוכנים מקבלי נדבות. ד) לחתום הקבלות, ולענות על מכתבים. ה) לקבוע גזבר שאצלו יהי' כסף המוסד. ו) לסדר סדר ההוצאה. ז) לשכור אנשים הדרושים. ח) להקציב סכומי התשלומין. ט) לבקר פעולות כל הפקידים והנהגתם. י) להביא בפועל כל אשר יצווה בהנהגת המוסד מהנהגה הראשית, בסדר מסודר בהתפתחות המוסד.

ה) לידע בכל עת ולדאוג בעד המוסד, בכל אשר יודרש לו, מבית ומחוץ, בהנוגע להתלמידים יחיו, וסדרי הלימודים.

כל עניני המוסד יכתבו על גייר פירמע נקוב בשם כזה:

מערכת

תומכי-תמימים - ליובאוויטש

בווארשא

**אשר יסד הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
זצוקלה"ה נגמ"מ זי"ע י"ג אלול תרנ"ז**

*

הרבי שולח משפיע לישיבה

בראשית שנת תרפ"ב (אחרי תשרי) שלח אדמו"ר הרייז"צ את אחד מיקירי התמימים שבישיבת ליובאוויטש, משכיל גדול בדא"ח ועובד ה', הרב החסיד המפורסם ר' אלטער שימחאוויץ (חתנו של ר' זלמן האוולין⁸), להיות משפיע הראשי ומנהל רוחני בישיבה בווארשא. בבואו ישר (דרך פחדי הגבולות בין רוסיא לפולין) מהרבי כשהוא ספוג וחדור בחיות פנימי החיה בלהט אשו החסידותי את רוח אנ"ש בווארשא בכלל, והגביה מצבה

הרייז"צ (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרייז"צ ח"א ע' קצה): מהמוסד דתו"ת אשר במחנם הנני נהנה מאד... ותקותי חזקה אשר בהגיע מכתבי זה אליכם יבא משולחי ידידנו ר' אלטער שי' הנוסע למחנם להיות משגיח ומסדר בכל ענפי הישיבה תו"ת.

לסדר בישיבה בווארשא".
8. במכתב מיום יט מרחשון תרפ"ב ר' דוב משה שמאטקיין כותב כ"ק אדמו"ר

חדשות מעולם הישיבות

"סוגיות בגאולה"

המבצע שמקיף את כל ישיבות תומכי תמימים
ברחבי תבל

בחלל היזאל.

כבר בשבת הראשונה לשהותם בעיר הגיע משפיע אורח לישיבה, הרה"ח ר' **זושא פויזנר** מלוד, והתוועד עם התמימים שעות רבות במשך השבת. במוצאי השבת נערך קידוש לבנה המוני במרכז המסחרי 'מרכז חורב', ובני נוער רבים הצטרפו לקידוש הלבנה.

בשבת פרשת אמור שהה הרה"ח ר' **ראובן זונין** בישיבה. בשבת בבוקר הוא מסר שיעור ב'דבר מלכות' במשך שלוש שעות, כשמשתתפים בנוסף לתלמידי הישיבה גם אורחים רבים שהגיעו ממגדל העמק, רעננה ועוד. במהלך השבת התוועד הרב דונין שעות רבות בהדגישו את הצורך להפנים את עניני הרבי מלך המשיח ולהביאם למעשה בפועל.

תלמידי התמימים מביאים את אור הגאולה גם לרחבי העיר, מידי יום בשעת ההפסקה יוצאים התמימים לימבצע תפילין בשוק המרכזי בחיפה ומזכים את המוכרים והלקוחות במצוה החשובה.

נתניה, אה"ק

התוועדיות כיתתיות נערכו בבי אייר, יום הולדתו של הרבי מהר"ש. עם התמימים התוועדו המשפיעים הרה"ח ר' **שלמה וזנבלט**, הרה"ח ר' **ששון גבאי** והרה"ח ר' **משה שילת**.

בי"ג אייר נערכה הנסיעה המסורתית של תלמידי הישיבה לצפת לציונו של הרה"ח ר' ישראל ארי' לייב. עם התלמידים נסעו ראש-הישיבה הרה"ח ר' **משה אורנשטיין** והמשפיע הרה"ח ר' **ששון גבאי**. לאחר העליה לציון נסעו התמימים לבית הכנסת לוי-יצחק שבקרית חבי"ד והתוועדו שם עם ראש הישיבה. הרב אורנשטיין האריך לספר על בעל הארציט ועל ההוראות בעבודת ה' בקשר לכך.

מלבד סדר השיחות הקבוע לומדים מידי חודש בישיבה שיחה של הרבי שליט"א באופן עיוני ומעמיק, וכעת אוחזים בשיחת אחש"פ תשמ"ח בענין 'קיסר ופלגי קיסר'.

בליל שישי האחרון ארגנו 'מטה משיח' בישיבה התוועדות עם שליח כ"ק אדי"ש מה"מ לגבעת-אולגה הרה"ח ר' **שאל אקסלרוד** באחד מבתי הכנסת בעיר.

כפר-חב"ד, אה"ק

הזמן החדש נפתח בהתוועדות עם משפיעי הישיבה לכבוד בי אייר – 'לכתחילה אריבער'. רישומה של ההתוועדות התבטא תיכף בימים שלאחריה בהשתתפות מיוחדת בסדרי לקוטי-שיחות ועניני גאולה ומשיח.

לרגל 'פסח שני' נערכה התוועדות מרכזית בישיבה, עם המשפיעים הרה"ח ר' **משה נפרסטק** והרה"ח ר' **זוד-אבא**

770 – בית חינו

בהמשך לכינוס ההתעוררות בכ"ח בניסן (עליו דיווחנו בגילון הקודם), נערכו שיעורים מיוחדים על ה"דבר מלכות" (י"ב) שחולק ע"י כ"ק אדי"ש מה"מ בטי"ו אייר ה'תשנ"א. השיעורים נמסרו בכל שבוע ע"י מגיד שיעור אחר. בין המוסרים היו: הרה"ח ר' **יקותיאל פלדמן**, הרה"ח ר' **לוי-יצחק גרליק** והרה"ח ר' **אברהם הרץ**.

בטי"ו אייר נערכה התוועדות רבתית ב-770 בקשר עם 'פסח שני'; י"ג אייר – יום הארציט של הרה"ח וכי' ר' ישראל ארי' לייב, אחיו של כ"ק אדי"ש מה"מ; ט"ו אייר – מלאות עשור לקבלת ה'דבר מלכות' ולעידוד שירת והכרזת הקודש "יחי אדונו" בגלוי לעיני כל (זאת בנוסף לסיום הלכות ברמב"ם). במהלך הערב שודרו קטעי הוידאו מעידוד שירת ה"יחי".

ב"ג בעומר התקיימה התוועדות מרכזית ב-770, ובשפע גשמי ורוחני עד לאור הבוקר. במקביל התקיימו בחזית 770 שירה וריקודים ליד מדורה גדולה. הריקודים אורגנו ע"י מטה שירה וזמרה בראשות משגיח הישיבה הרה"ח ר' **יקותיאל ראפ**. לאחרונה נכנסו כוחות חדשים אל איגוד תלמידי הישיבות ב-770, והם כבר מורגשים בפעילותם העניפה. מודעות נתלו על כותלי 770 ובהם בשורה על שיפור מערך המבצעים וסיפוק כמות גדולה יותר של חומר על יהדות ועניני גאולה ומשיח.

ירושלים, אה"ק

התוועדות בי אייר נערכה בהיכל הישיבה עם הרה"ח ר' **יוסף יצחק אופן**, ממשפיעי הישיבה. בהתוועדות עורר הרב אופן את התלמידים להוסיף בלימוד התורה והחסידות באופן דילכתחילה אריבער! התוועדות נוספת, מרכזית, התקיימה בפסח שני בישיבה עם המשפיעים הרה"ח ר' **זלמן נוטיק**, הרה"ח ר' **יוסף יצחק אופן** והרה"ח ר' **אברהם ברוך פבנר**. המשפיעים דיברו על הענין שאף פעם לא אבוד וניצול הזמן החדש ולהתעלות בעניני לימוד והנהגה חסידית.

מידי מוצאי-שבת מקרין 'מטה משיח' בישיבה קטעי וידאו מכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בחצר שיכון חבי"ד. הציבור הירושלמי העובר במקום נעצר לראות את קטעי הוידאו המעוררים ושומע את דבר המלך. הפעילות מאורגנת ע"י התי **שמואל חיים אביוב ושלמה סגל**.

חיפה, אה"ק

קבוצת תלמידים חדשה מיישבת חסידי חבי"ד בצפת, הגיעה לישיבה בחיפה להחליף את הקבוצה הקודמת. האוירה והמקום החדש הוסיפו חיות בתלמידי התמימים וקול התורה מהדהד

הזוכה בצורל

בהגרלה שנערכה בין כל 500 התמימים שחתמו על מינוי שנתי לגליון התמים זכה **התמים ישראל בער מאריס** מישיבת תורת אמת בירושלים
בכרטיס טיסה לכ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א

השיעור של הרב אשכנזי שליט א בישיבה בצפת

לחצרות קדשינו.

זלמנוב. המשפיעים התוועדו אודות 'מצות היום' של 'ניטא קיין פארפאלן' בשוורם סיפורי חסידים ופנינים משיחותיו כ"ק אד"ש.

מונטריאל, קנדה

ישיבת ראשון לציון (כפ"ח), אה"ק

בשי"ק שלאחר ל"ג בעומר התוועד המשפיע הרה"ח ר' **יצחק מאיר גורארי** עם תלמידי הישיבה במשך שעות ארוכות ועורר עי"ד ההנהגה החסידית המיוחדת הנדרשת מתלמידי תומכי תמימים. לאחר הצלחת התהלוכה של ל"ג בעומר נערכים תלמידי הישיבה לארגון התהלוכה לבתי הכנסיות בחג השבועות והפעם בצורה מיוחדת שתקף מספר מירבי של בתי כנסיות.

בפסח שני התקיימה התוועדות מרכזית בישיבה עם הרה"ח ר' **אבא דוד גורביץ** שליח כ"ק אד"ש מה"מ בטשקנט. ובמהלך ההתוועדות הרבה הרב גורביץ לספר סיפורים ממקום שליחותו. ההתוועדות נמשכה שעות ארוכות. בעקבות המבצע "סוגיות בגאולה" שביוזמת 'ועד חיילי-בית-דוד' ב-770, הורחבו השיעורים בענייני גאולה ומשיח וכעת נערך שיעור מידי יום.

קריות, אה"ק

בני-ברק - ישיבה קטנה, אה"ק

היזמן' החדש בישיבה נפתח בהתוועדות ב' אייר, בה התוועד המשפיע הרה"ח ר' **אליהו קריאף** עם שיעור ב' וגי והרה"ח ר' **אריה לוי** עם שיעור א'. התוועדות רבתות נערכה בישיבה לרגל פסח שני בה התוועדו ראש הישיבה הרה"ח ר' **יגאל פיזם** והמשפיע הרה"ח ר' **לוי איידעלמאן**.

התוועדות הכנה ל"ג בעומר התקיימה בליל י"ז אייר בישיבה. משגיא הישיבה הרה"ח ר' **יוסף יצחק קפלן** התוועד עם שיעור ג' והרה"ח ר' **שלמה זלמן לנדא**, המשפיע הראשי בישיבה, התוועד עם שיעור א' ובי'. במסגרת ההתחזקות בענייני גאולה ומשיח בעקבות מבצע 'סוגיות בגאולה' חלה התחזקות בשיעור העיוני השבועי בידבר מלכותי ומרבית תלמידי הישיבה הסבו ליד השולחנות והאיזנו ברוב קשב.

צפת, אה"ק

בני-ברק - ישיבה גדולה, אה"ק

לישיבה הגיע, ביום שלישי כ"ב אייר, רב כפר חב"ד הגה"ח ר' **מרדכי אשכנזי שליט"א** ומסר לפני התלמידים שיעור עיוני מעמיק בהל' ת"ת לאדה"ו. הרב אשכנזי האריך לפלפל בגדר מצות "הוכח תוכיח" וקשר זאת עם דברי אדה"ו בתניא פל"ב תוך כדי שמדייק בפרק זה דיוקים נפלאים.

מיקום הישיבה בעיר שמלאה בחכמים וסופרים, עורר את המשפיע הרה"ח ר' **לימא וילהלם** ללמוד עם תלמידי התמימים את הקונטרס 'עניינה של תורת החסידות'. בצורה זו יוכלו לזכות גם את הלמדנים בהסברים מרתקים על עניינה של תורת החסידות. עשרות מתלמידי הישיבה התיישבו ללמוד את הקונטרס בשני שיעורים עיוניים שנמסרו מפי הרב וילהלם בשילוב ביאורים וסיפורים מהרבי מלך המשח שליט"א.

במהלך השיעור - בו השתתפו כל 250 תלמידי הישיבה - התפללו התלמידים עם הרב בשו"ת. כשפנה הרב לצאת, לא הסתיר את התפעלותו ושיבח את התלמידים על בקיאותם וחיפופתם והשתתפותם העירנית.

בליל שישי שלאחרי ב' אייר התוועד המשפיע הראשי, הרה"ח ר' **שלמה זלמן לנדא** עם תלמידי התמימים ועורר אותם להוסיף בדרכי החסידות ובעיקר בלימוד ענייני גאולה ומשיח באופן של ליכתילה אריבער'.

לסיום אי אפשר שלא לציין שני דברים מרכזיים בהם השתתפו כל תלמידי ישיבות חב"ד ברחבי תבל: א. תהלוכות ל"ג בעומר בכל מקומות מושבי בני", שאורגנו והיו בהצלחה מרובה תודות להשקעה העצומה שהשקיעו התלמידים בה. ב. מבצע 'סוגיות בגאולה' שהחל כעת ונתקבל בהתלהבות עצומה. המבצע הוסיף חיות מחודשת בלימוד ענייני גאולה ומשיח ויזרז בודאי את הגאולה ע"י כ"ק אד"ש מה"מ ותיכף ומיד ממי"ש.

מבצע תורה מיוחד נערך בישיבה בימים אלו. המבצע הוא בן שלושה מסלולים ובמהלכו נבחרים התמימים על מסכת כתובות הנלמדת בישיבה. בין הנבחרים יחולקו מילגות כספיות ללא הגרלה כאשר המצטיינים בבחינות יזכו בסכום השווה לכרטיס טיסה

B"H. Erev Shabbos Bamidbar
3 Sivan 5761
25 May, 2001
Number: 324
Price: \$3.00
Part 2 of 3

Beis Moshiach
The International Weekly Heraldizing the Coming of Moshiach